

# СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

## XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 9

София, петък, 18 ноември

1927 г.

### 10. заседание

Четвъртък, 17 ноември 1927 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 15 м.)

**Председателстващъ А. Христовъ:** (Звъни) Понеже при-  
сътвуватъ нужното число народни представители, от-  
кривамъ заседанието.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни пред-  
ставители: г. г. Еминъ Тахировъ Агушевъ, Ставри Ан-  
дreeвъ, Христо Бaeвъ, Димитъръ Богдановъ, Хюсеинъ х  
Галибовъ, Христо Горневъ, Борисъ Димевъ, Владимиръ Ди-  
митровъ, Димитъръ Дрънски, д-ръ Димо Желъзовъ, Ди-  
митъръ Ивановъ I, Савчо Ивановъ, Прокопи Йоловъ, Ата-  
насъ Каишевъ, Христо Калайджиевъ, Колю Кожаклиевъ,  
Величко Кознички, Еню Колевъ, Гето Кръстевъ, Иванъ Кур-  
тевъ, Теодоси Кънчевъ, Михаилъ Маджаровъ, Рашко Мад-  
жаровъ, Александъръ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ,  
Христо Мариновъ, Кръстю Марковъ, Йосифъ Марулевъ,  
Милю Милевъ, Василъ Митевъ, Кирилъ Ноевъ, Кръстю  
Пастуховъ, Стефанъ Пейчевъ, Стефанъ Димитровъ, Сте-  
фанъ Стефановъ, Желю Тончевъ, Недѣлчо Топаловъ, Ни-  
кола Търкалановъ, Ангелъ Узуновъ, Иванъ Хрелопановъ,  
Антонъ Ченгелиевъ, Георги Чернооковъ и Димитъръ Яневъ)

Бюрото на Събранието е разрешило отпущъ на след-  
нитъ народни представители:

На г. Владимиръ Димитровъ — 1 день;

На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 2 дни;

На г. Недѣлчо Топаловъ — 3 дни и

На г. Николай Савовъ — 2 дни.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че е по-  
стъпило питане отъ сливенския народенъ представителъ  
г. Добри Димитровъ къмъ г. министра на правосъдието по  
лошото третиране на нѣкои политически затворници въ  
Пловдивския окръженъ затворъ. Това питане ще бѣде съ-  
общено на респективния министъръ, за да отговори.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ:  
продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Стоянъ Омар-  
чевски.

**С. Омарчевски (з):** (Отъ трибуната) Г. г. народни пред-  
ставители! Предъ видъ на важността на моментитъ, които  
преживѣва нашата страна, дългъ се налага на всѣки единъ  
отъ насъ, който идва на това мѣсто, да бѣде напълно до-  
бросъвестенъ и лояленъ, когато участвува въ разисква-  
нията на сложения на дневенъ редъ въпросъ. Трѣбва да  
се отбележи, че тия разисквания по отговора на царското  
слово трѣбваше да се предшествуватъ отъ изложение отъ  
страна на правителството по неговата вътрешна политика,  
по неговата финансова политика, както и по външната по-  
литика на нашата страна. Наистина, правителството е на-  
правило известни изявления въ комисията по изработване  
отговора на царското слово, но групата, къмъ която се  
числя, нѣма тази висока честъ да участвува съ свой пред-  
ставителъ въ тази парламентарна комисия. И не само гру-  
пата на Българския земеделски народенъ съюзъ, но и гру-  
пата на Занаятчийския съюзъ, групата на Социалдемокра-

тическата партия, на Радикалната партия и на Работниче-  
ската партия сѣ лишени отъ представителъ въ тази коми-  
сия. Изглежда, че на правителството на Демократическия  
сговоръ не ще да му е удобенъ или не ще да му е приятенъ  
онзи контактъ, който по правилника сѣ длъжни да иматъ  
всички парламентарни групи съ правителството, когато то  
прави изложение по своята вътрешна и външна политика.

Спомнямъ си, че въ четвъртата сесия на XXI-то обикно-  
вено Народно събрание, при връчването отговора на цар-  
ското слово отъ делегацията на Народното събрание, дър-  
жавниятъ глава бѣше казалъ: „Вратитъ на моя домъ сѣ  
отворени за всички, които се интересуватъ отъ държавни  
въпроси“. Правителството на Демократическия сговоръ за-  
тваря съ дветѣ си рѣце тия порти, . . .

**Министъръ Ц. Бобошевски:** Царътъ казва, че всѣки може  
да отиде въ двореца. Не е необходимо да имашъ каче-  
ството на депутатъ.

**С. Омарчевски (з):** . . . за да избѣгне контакта на пред-  
ставителитъ на българския народъ съ българския държа-  
венъ глава.

Отговорътъ на царското слово почва съ единъ пасажъ,  
въ който се казва, че извънредната сесия била събрана  
така неочаквано, защото била наложена поради обявяване  
военното положение въ Кюстендилски и Петрички окръжи,  
съ одобряването на което Народното събрание извършило  
едно дѣло на мъдростъ и предвидливостъ. Представителитъ  
на десетъ опозиционни парламентарни групи се изредиха  
на тази трибуна и обстойно и мотивирано разгледаха указъ  
№ 7 отъ 8 октомври и всѣки единъ доказа отъ свое гле-  
дище, че нѣма елементитъ на чл. 73 алинея втора отъ кон-  
ституцията, следователно никакви държавни нужди не сѣ на-  
ложили обявяване на двата окръга въ военно положение. Ко-  
гато въ тронното слово се прави този намекъ, че е извършено  
едно дѣло на мъдростъ и предвидливостъ, далечъ не се  
казва истината, защото, както казахъ, представителитъ на  
десетъ парламентарни групи, които представляватъ интере-  
ситъ на 500.000 български избиратели, не дадоха своя вотъ  
за одобрението на указъ № 7 отъ 8 октомври. Следъ гла-  
суването на този указъ появили се изявления въ еже-  
дневния печатъ отъ единъ висшъ нашъ воененъ, въ които се  
критиковаха онѣзи опозиционни оратори, които се изказаха  
отъ тази трибуна за неодобряването на военното поло-  
жение, защото това значело едно недовѣрие къмъ военната  
власть, която ще има да прилага това военно положение.  
Това е абсолютно невѣрно. Между мотивитъ и съображе-  
нията на ония, които говориха противъ военното положение,  
нѣма нѣкакво недовѣрие къмъ военната власть. Поне ние  
отъ своя страна можемъ ясно да кажемъ това.

Прочее, кои нужди наложили обявяването на военно по-  
ложение въ Петрички и Кюстендилския окръжи? Тѣ се из-  
ложили отъ правителството въ пленума на Народното съ-  
брание. Дали наистина нашата държава бѣше заплашена  
отъ външно нахлуване или отъ вътрешно въстание, дали  
наистина бѣше заплашена държавната сигурностъ, за да

прибѣгне правителството до тази мѣрка? Единъ актъ, станалъ въ територията на нашата съседка Югославия, какъвто бѣше убийството на генералъ Ковачевичъ, и една среща на министъръ-председателя съ пълномощния министъръ на тази съседна държава . . .

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Среща съ пълномощния министъръ на Югославия следъ нещастieto съ генералъ Ковачевичъ не съмъ ималъ. Тя бѣше по-рано.

**С. Омарчевски (з):** Значи, следъ като стана убийството на генералъ Ковачевичъ въ Шипъ, българското правителство е намѣрило за нужно да обяви двата окръга въ военно положение. Не за пръвъ пътъ България е била държана отговорно за всичко онуй, което е ставало въ нашитъ съседи. Ако разгърнемъ архивитъ на Външното министерство отъ 50 години насамъ, ние ще видимъ, че още когато Македония бѣше подъ турско владичество, турското правителство е държало винаги отговорно българското правителство за всичко онуй, което е ставало въ тази земя. Убийството на единъ генералъ тамъ — едно дѣло, което никой въ този Парламентъ не може да одобри — едно искане, ако би било предявено такова, или една угроза отъ вънъ, може ли да оправдае да се тури въ действие най-върховниятъ инструментъ на държавата — военното положение? Нима може да се смѣта, че и въ 1927 г. ние, не вече като българи, но като човѣци, бихме били нѣми, слѣпи и безучастни зрители на всичко онуй, което става въ Македония? Ние тачимъ и почитаме договоритъ и съглашенията, но ако въ тѣхъ има известни задължения, които трѣбва почтено и лоялно да бждатъ изпълнявани, въ тѣхъ има също и права, и за защита на тия именно права онуй население, което отъ толкова години не прекляна глава, не иска и днесъ да се подчини на единъ режимъ на денационализация, на асимилиране — едно население, на което не му се позволява да говори на родния си езикъ, да пише на родния си езикъ, да се моли въ своитъ църкви. И когато туй население вдигне ръка противъ тази властъ, която прѣрѣчва всички легални пътища за проявление на неговитъ борби, въ какво наистина може да бжде обвинявано българското правителство, когато тамъ, далечъ отъ насъ, ставатъ актове, като реакция на онуй безправие, което съществува тамъ?

Г. г. народни представители! Има ли пужда да се казва, че нѣма въпросъ въ България тъй всестранно освѣтленъ, както македонскиятъ, че по никой въпросъ въ никоя областъ на човѣшкото знание нѣма тъй многостранна, тъй обширна литература, както по този въпросъ? Този въпросъ е освѣтленъ отъ най-големъ учени съ свѣтлова известностъ, какъвто е Луи Леже, какъвто е Ипечекъ, какъвто е професорътъ Флорински, Державинъ, Ами Буие и т. н. Какво най-насетне искатъ онѣзи, които може би сж угрожавали България съ мѣрки, които сж смѣтали, че сж нуждни и полезни, за да подкрепятъ една тѣхна теза отдавна проповѣдвана? Най-насетне, какво повече може да се иска отъ насъ, които тачимъ договоритъ и съглашенията, отъ онова, което можемъ да кажемъ не само като българи, но и като човѣци преди всичко?

Може ли за онова, което става тамъ, и което е дѣло на Македонската революционна организация, която живѣе и се намира вънъ отъ предѣлитъ на България, която е резултатъ на живота и на условията, при които е поставено населението тамъ, която е намѣрила за нужно да прибѣгне къмъ такива действия, които ние не одобряваме, може ли за дейността на тази организация да бждатъ държани отговорни българското правителство и българската държава? Не е българскиятъ народенъ представителъ, който ще характеризира режима въ Македония като тежъкъ и като непоносимъ за населението тамъ. Ами същиятъ той режимъ се критикува отъ видния водителъ на демократическата партия въ Югославия, която днесъ управлява страната, г. Люба Давидовичъ. Същата тази политика на лишаване македонското население отъ условия за легална борба въ изборитъ за народни представители се критикува отъ Степанъ Радичъ; тя се критикува отъ най-стария радикалъ Анастасъ Петровичъ и отъ редица сръбски държавници, които сж навикнали да гледатъ малко по-другояче, презъ очилата на здравия разумъ.

И надали, когато се разисква отговорътъ на тронната речъ въ българското Народно събрание, съ много сериозни основания ще може всеки единъ отъ насъ да каже, че българското правителство е извършило едно дѣло на мъдростъ и на предвидливостъ, като е турilo още една прѣчка за спъване на и безъ туй спънати стопански, икономически жи-

вотъ на България съ обявяване на военното положение въ двата окръга.

По-нататкъ. Какъ се характеризира курсътъ на вътрешната политика на правителството на Демократическия съюзъ? Липса на политическо спокойствие, мораленъ и физически гнетъ днесъ въ страната. Предшествуващото правителство, изхождаше пакъ отъ Демократическия съюзъ, имаше една ясно установена политика. Предшественикътъ на днешния министъръ на вътрешнитъ работи смѣташе, че съ усмирителнитъ сръдства ще може да постави всекиго едного на мѣстото му. Г. министъръ-председателъ днесъ, Андрея Ляпчевъ, дойде въ името на една друга политика, на политиката „со кротце и со благо“, на една политика на оставяне на старитъ методи, на старитъ сръдства за усмиряване на народа. Никой никога не се е съмнявалъ въ добритъ желания и намѣрения на нашия министъръ-председателъ. Ние познаваме неговата дейностъ въ миналото, но изглежда отъ всичко онуй, което става около него, че той е безсиленъ, той се вижда въ несъстояние да дирижира самъ събитията и предпочита да дири своя съюзникъ въ времето и да се носи по течението на водата.

Минаха изборитъ за XXII обикновено Народно събрание, избори произведени при единъ нечуванъ тероръ, при насилие, при фалшификации, при смѣна на членове на изборнитъ бюра, както стана въ Старозагорска околия. Тукъ се изнесоха деяния на полицейски органи, които сж единъ срамъ за 1927 г., които сж единъ срамъ за днешния министъръ на вътрешнитъ работи.

**Ц. Цвѣтковъ (д. сг):** Вие забравихте ли, че като министъръ водѣхте оранжевата гвардия въ 1923 г.? И вие ще говорите за достойнство!

**К. Томовъ (з):** Мълчи тамъ бе!

**С. Омарчевски (з):** Никой не може да обвини централната властъ, че тя отъ своя страна е давала заповѣди. . .

**Ц. Цвѣтковъ (д. сг):** И Вие ще критикувате!

**С. Омарчевски (з):** А кой да критикува, само вие ли?

**Ц. Цвѣтковъ (д. сг):** Вие нѣмате право да критикувате. Вашето име бѣше станало за посмѣшище въ цѣла България.

**С. Омарчевски (з):** Не Ви е срамъ, дръжте се по-достойно!

**Ц. Цвѣтковъ (д. сг):** Васъ трѣбва да Ви е срамъ!

**П. Палиевъ (д. сг):** А това достойно ли е отъ Васъ, да казвате отъ трибуната, че сме фалшифицирали изборитъ?

**Министъръ Ц. Бобошевски:** (Къмъ С. Омарчевски) Когато ме свалиха отъ влака, Вие бѣхте въ бюфета на Врачанската гара и се смѣхте.

**С. Омарчевски (з):** Това не е вѣрно.

**Х. Рашковъ (д. сг):** (Занасяйки единъ афишъ на трибуната на оратора) Заповѣдайте, г. Омарчевски, вижте това. (Отивайки си, дава единъ афишъ и на г. Мушановъ)

**С. Омарчевски (з):** Това дѣло съмъ го осѣдилъ още тогава.

**Х. Рашковъ (д. сг):** Това е ваше дѣло.

**Н. Мушановъ (д):** (Къмъ Х. Рашковъ) Ваша милостъ; какъ се казвате, не Ви познавамъ.

**С. Омарчевски (з):** Това дѣло съмъ го осѣдилъ още тогава, но вие, които не забравяте, че сж рѣзани бради, не си спомняте за главитъ, които рѣзахте. Вие сте слѣпи, и не виждате кръвта на 20 хиляди души.

**Х. Рашковъ (д. сг):** Сигурно сте пиянъ.

**С. Омарчевски (з):** Азъ съмъ пилъ вино, вие сте пили кръвъ.

**Министъръ Ц. Бобошевски:** Когато ме свалиха отъ влака, г. Омарчевски бѣше въ бюфета на гарата въ Враца и се смѣше.

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! Изборитъ за XXI-то обикновено Народно събрание се произведеха при голъми насилия и при голъмъ тероръ.

**Н. Мушановъ (д):** (Къмъ народния представител Христо Рашковъ) Какво ново ми казвате съ тоя афинъ, който ми подадохте?

**Х. Рашковъ (д. сг):** Вижте си тамъ подписа.

**Н. Мушановъ (д):** Азъ го знамъ, имамъ го въ къщи.

**Х. Рашковъ (д. сг):** Тамъ вие пишете: „Споменъ отъ времена на безправие“.

**Н. Мушановъ (д):** Ами кога съмъ казвалъ, че не е било време на безправие?

**Отъ сговориститъ:** А-а-а!

**Н. Мушановъ (д):** Чули ли сте ме да казвамъ, че времето на дружбашитъ не е било време на безправие? Тоя ли ви е акълътъ? (Възражения отъ сговориститъ)

**Х. Рашковъ (д. сг):** Вие правѣхте паралелъ между дружбашитъ и насъ. Вие сравнихте дружбашкото управление съ нашето и казахте, че нашето управление било подобно на тѣхното.

**Н. Мушановъ (д):** Какъ Ви казватъ? Не Ви знамъ името. Нова звезда сте. Не съмъ Ви видѣлъ да блестите досега. Чули ли сте ме нѣкога да казвамъ, че дружбашкиятъ режимъ е билъ правомѣренъ режимъ? Като не знаете да лаετε, защо започвате да лаετε?

**Х. Рашковъ (д. сг):** Това бѣше Вашата мисълъ онзи день — че режимътъ на Ляпчевъ е като режима на дружбашитъ.

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! Изборитъ за XXI-то обикновено Народно събрание, както казахъ, се произведоха при голъми насилия и при голъмъ тероръ. Правителството счете, че му е нужно прикритие за онуй, което извърши въ изборитъ за XXI обикновено Народно събрание. И въ царското слово, съ което биде открита първата извънредна сесия . . .

**П. Палиевъ (д. сг):** Г. председателю! Г. Омарчевски нарече всички ни кървопийци. Нека се извини или да слѣзе отъ трибуната.

**С. Омарчевски (з):** Не съмъ казалъ нищо подобно.

**П. Палиевъ (д. сг):** Вие нарекохте всички ни кървопийци.

**С. Омарчевски (з):** Извинявайте. Янъ, а азъ казахъ, че вие кръвъ пиете.

**К. Куневъ (д. сг):** Вие бѣхте убиецъ, а насъ наричатъ убийци.

**С. Омарчевски (з):** Не е вѣрно, не съмъ казалъ кървопийци. Въ моя речникъ такива изрази нѣма. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ)

**Министъръ-председател А. Ляпчевъ:** Оставете го! Той не знае какво говори. Той казва XXI обикновено Народно събрание вмѣсто XXII.

**С. Омарчевски (з):** Правителството подири едно прикритие на насилията и терора, извършени въ навечерието на изборитъ за XXI-то обикновено Народно събрание, . . .

**Министъръ-председател А. Ляпчевъ:** XXII-то.

**С. Омарчевски (з):** Извинявайте.

**Министъръ-председател А. Ляпчевъ:** „Извинявай“, ама даже и това бъркашъ. Какъ може да ти се върва на другото, което дрънкашъ? Като събка Събранието, смѣтайте нататъкъ какво е онуй, което приказва. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

**С. Омарчевски (з):** Правителството, казвамъ, потърси прикритие на терора въ царското слово, въ което казва, че голъмото число избиратели, които се явили въ изборитъ за XXII-то обикновено Народно събрание, свидетелствувало за голъмия редъ и образцовата свобода, която е съществувала при произвеждането на тѣзи избори.

Свършиха ли насилията следъ изборитъ за XXII-то обикновено Народно събрание? Азъ ще ви прочета едно писмо, адресирано до г. министъръ-председателя, въ което сж изтъкнати заложения, които никой законъ, никой разумъ презъ 1927 г. не може да оправдае.

**Д. Жостовъ (мак):** А вие ни прашахте безъ сѣдъ въ затворитъ! Сега за закони ще приказвате! Не Ви е срамъ!

**х. Г. х. Петковъ (д. сг):** Единъ вашъ министъръ бѣше казалъ, че който гласува съ черната бюлетина, ще му бждатъ конфискувани имотитъ, тѣ ще плащатъ репарациитъ на България. Кой бѣше този министъръ? Отъ тази трибуна заявяваше това. Вие забравихте този черенъ тероръ.

**С. Омарчевски (з):** Презъ м. августъ т. г. е отправено следното писмо до г. министъръ-председателя отъ Лигата за защита правата на човѣка и гражданина, единъ институтъ, председателствуванъ отъ г. Венелинъ Ганевъ, въ който участвуватъ г. Григоръ Василевъ, г. Димитъръ Мишевъ и редица общественици отъ различни партии. Въ туй писмо се казва дословно следното: (Чете) „Нашата лига разполага съ положителни и несъмнени данни, че въ Ловчанската и Троянската околии, по поводъ на разбойничеството въ тия мѣста, е предприета отъ страна на административнитъ власти, подпомогнати отъ войската, една усмирительна акция, организацията на която застрашава въ грамадни размѣри не само личната свобода, но още здравето и живота на съвсемъ порядъчни и въ нищо непровинени граждани въ тоя край. Така: населенитъ мѣста въ тия околии сж турени въ обсадно положение, като е оповестено, че никой не може да излиза на повече отъ 500 м. вънъ отъ населенитъ мѣста“ . . .

**Министъръ Ц. Бобошевски:** 15 души убити има само презъ единъ месецъ.

**Г. Петровъ (нац. д):** 4 души националлиберали има убити въ единъ месецъ.

**С. Омарчевски (з):** (Продължава да чете) . . . „а за обсадно, нито за военно положение въ тия мѣста указъ не е издаденъ, както нареждатъ конституцията и законитъ на страната. Предписано е сжшо така, шото нощно време всички здания да бждатъ освѣтлявани и то подъ угрозата на едно страшно наказание — че ще бжде изгворена веднага всѣка къща, която не е освѣтена презъ нощта. Такова нѣщо въ никой отъ действащитъ въ страната закони не е предвидено. Налагатъ се физически и смъртни наказания направо отъ усмирительнитъ команди безъ всѣкакво разследване, сѣдъ и присѣда. По този начинъ е убитъ „Вжжаря“ (прѣкоръ — името му ни е известно) отъ с. Слатина, Ловчанска околия, родомъ отъ с. Тученица. Убитъ е сжшо така Петко Узуновъ отъ гр. Ловечъ. Сѣдбата на 6 души, арестувани отъ с. Радювене, начело съ Петко Карджовъ, бившъ кметъ на селото, и до днесъ остава неизвестна. Арестувани сж сжшо и 10 души отъ с. Слатина и 4 души отъ гр. Ловечъ, за които и досега не е започнато никакво следствие, макаръ да сж се изминали повече отъ 10 дни откакъ сж арестувани. Говори се сжшо тѣй за много случаи на „бѣгство“ и „безследно изчезнали“. Очевидно е, г. министъръ-председателю, че единъ такъвъ редъ на нѣщата дава възможность за голъми и непоправими грѣшки и за умишлени злоупотрѣбления. Увѣряватъ ни, че много случаи на репресии“ — внимавайте сега — (Възражения отъ сговориститъ)

**А. Пиронковъ (д. сг):** Вие трѣбва да внимавате!

**С. Омарчевски (з):** . . . „сж станали заради лични и политически отмъщения и преследвания по посочване на лица, на които думата сега, така или иначе, може да мине предъ усмирительнитъ команди“ . . .

**Нѣкой отъ сговориститъ:** Г. Венелинъ Ганевъ забравилъ ли е, когато го караха 40 км. пешъ да върви отъ с. Върбовка?

**К. Томовъ (з):** Той не говори за Васъ, а за правото въ тая страна.

**С. Омарчевски (з):** Това е, г. г. народни представители, за Троянската и Ловешката околии. Сега за Плъвненската околия.

Г. министърът на вътрешните работи е получил не едно оплакване въ разстояние на 3—4 години против дейността на плъвненския околийски началникъ г. Кирковъ и на неговия старши именуемъ Сандански. Този околийски началникъ и до днешенъ день продължава да стои на този постъ и да се грижи за имота, за честта и за здравето на българските граждани. Този околийски началникъ преби въ полицейския участъкъ, лично, стариятъ поборникъ, опълченеца въ земеделското движение Павелъ Атанасовъ отъ с. Мъртвица, Плъвненско, нанесе побой на множество селяни и е вселилъ такъвъ страхъ, че когато нѣкой арестуванъ влѣзе въ участъка, лѣкарътъ се отказва да отиде въ участъка да го освидетелствува. Този околийски началникъ имаше, казвамъ, единъ старши, именуемъ Сандански, който се прослави въ този край, особено презъ 1926 г. и който за тия му заслуги къмъ властта биде награденъ — тази награда е публикувана въ „Държавен вестникъ“ — и впоследствие биде повишенъ въ степенъ полицейски приставъ, за да усмирява разбунената Троянска околия. Дойдохме дотамъ, г. г. народни представители, че полицейскиятъ приставъ въ Кула, заедно съ полицейските агенти, да обира българските граждани, да образува нѣщо като митница за прекарване на коне въ Югославия. Доживѣхме дотамъ, че стражари въ Харманлийско да пресрѣщатъ мирните български граждани и да ги обиратъ посрѣдъ бѣлъ день.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Въ ваше време не освобождаваха ли се престѣпниците отъ затворитѣ и се назначаваха на служба?

**С. Омарчевски (з):** Ще говоря и за земеделското управление. Послушайте. Почакайте малко.

Сѣщото имаме и въ Ломъ, сѣщото имаме и въ Орхание. Следъ изборитѣ ломскиятъ околийски началникъ посрѣдъ бѣлъ день нанесе побой на Тодоръ Кермедчиевъ и го застави да подаде декларация, че се отказва отъ всички партии и става членъ на Демократическия сговоръ.

Полицейскиятъ приставъ въ Ломъ, голѣма историческа личностъ, човѣкъ, който е страшилището на Ломска околия, продължава да биде на своя постъ. Г. министърът на вътрешните работи отговаря: когато сѣдебната властъ поиска обвиняемия стражаръ или приставъ, азъ не мога да откажа да го предамъ. Но, г. г. народни представители, ние живѣемъ въ една атмосфера, когато страхътъ е много голѣмъ, когато се иска много голѣма доблестъ и много голѣмъ граждански куражъ отъ страна на единъ сѣдебенъ органъ, за да поиска това, което казва г. министърът на вътрешните работи.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Кой ви застрашава да се отправите до сѣдилището?

**С. Омарчевски (з):** Когато съмъ билъ заплашенъ отъ нѣкого, азъ съмъ се обръщалъ къмъ сѣдилищата.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Съ тия думи се опровергаватъ всички нелепости, които тукъ приказватъ.

**К. Лулчевъ (с. д):** (Възразява нѣщо)

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Я си прибири брадата тамъ!

**С. Омарчевски (з):** Живѣемъ въ такова време, когато се иска голѣмъ куражъ, за да излѣзешъ да изнесешъ онова, на което е подложенъ цѣлия български народъ отъ администрацията на Демократическия сговоръ. Полицейскиятъ приставъ и секретарътъ на околийския началникъ въ Ломъ Сапунджиевъ нанесоха посрѣдъ бѣлъ день побой на земеделския деятель Станчо Момчевъ. Г. министър-председателъ знае това и въпрѣки това околийскиятъ началникъ, приставътъ и секретарътъ продължаватъ да стоятъ на своя постъ.

Ами прѣсенъ е случаятъ съ орханийския околийски началникъ — единъ човѣкъ особено отличилъ се въ априлскиятъ събития, който насмалко щѣше да дойде тукъ да вика пакъ: „Не е вѣрно“ (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата), и да твърди,

че нѣмало тероръ; единъ човѣкъ, който е цѣло страшилище поне за сдруженитѣ земеделци въ Орханийска околия.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Въ всѣки случай въ неговата околия нѣма никакво разбойничество. Това е фактъ.

**С. Омарчевски (з):** Ами че той е най-голѣмия разбойникъ. Но, г. г. народни представители, не се посѣга само на българските граждани, които сжъ вънъ на свобода.

**Б. Павловъ (д):** (Казва нѣщо)

**И. Петровъ (д. сг):** Въ Орханийско разбойници нѣма. Околийскиятъ началникъ Стефанъ Ивановъ се справи съ разбойницитѣ, бандата на Дойно Бѣлевъ бѣ унищожена, ятацитѣ бѣха прѣснати отъ него. Мислишъ, че нѣма и други отговорници тамъ! Или че вашитѣ проповѣди по време на агитациитѣ по изборитѣ не поощряваха разбойничеството!

**Б. Павловъ (д):** Вашитѣ проповѣди ги насърчаваха.

**И. Петровъ (д. сг):** Азъ ги зная. Вие държате тамъ най-недостойното поведение, каквото нѣкого опозиционеръ е държалъ.

**Б. Павловъ (д):** Вашитѣ се държаха недостойно.

**И. Петровъ (д. сг):** Съ Вашитѣ проповѣди тамъ, Вие сте подкопавали не основитѣ на Демократическия сговоръ, а сте подкопавали основитѣ на управлението, на държавата.

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! Казахъ, че ако има опасностъ за българските граждани . . . (Пререкание между Б. Павловъ и И. Петровъ)

**И. Петровъ (д. сг):** Съ Дойно Бѣлевъ и други приятели, и Георги п. Стефановъ отъ Скравена, съ полувисше образование, бившъ радикалъ, който стана дружбашъ, Вие тамъ направихте ортаклъкъ. Не Ви е срамъ!

**Б. Павловъ (д):** Какво разправяшъ ти бе! Ти не знаешъ какво приказвашъ!

**Председателстващъ А. Христовъ:** (Звъни) Моля, г-да!

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! Ще ви цитирамъ единъ другъ фактъ.

**И. Петровъ (д. сг):** Вие знаете много добре п. Стефановъ, радикалъ . . .

**Б. Павловъ (д):** Какво искашъ да кажешъ за п. Стефановъ?

**К. Томовъ (з):** (Къмъ И. Петровъ) Какво ги забърквашъ?!

**И. Петровъ (д. сг):** Не съмъ се забъркалъ. Въ дружбашко време той даде декларация. (Глъчка)

**С. Омарчевски (з):** (Чете) „Въ Пловдивския окръженъ затворъ на 24 октомврий въ 11 часа презъ ношъта събуждатъ и извличатъ изъ килията политическите затворници Ранчо Кеменчеджиевъ, Кръстю Бѣлевъ и Рада Тодорова“ . . .

**Н. Мушановъ (д):** (Къмъ министъръ Ц. Бобошевски) Какво суфлирате? Станете Вие да обвинявате.

**С. Омарчевски (з):** . . . „и ги откарватъ въ надзирателската стая, кждето, следъ като имъ вързватъ съ вжже рѣцетѣ отзадъ, полагатъ ги на пода и единъ следъ другъ започватъ да ги биятъ по най-звѣрски начинъ. Единъ отъ ключаритѣ е притискалъ здраво главата имъ о земята, а другъ — краката. Ударитѣ е нанасялъ главниятъ надзирателъ п. Ангеловъ съ познатитѣ на пловдивските арестанти „джопове“ — специално приготвени за тая целъ дървета. Сега тоя известенъ на цѣлия окръжъ джелатъ е проявилъ напълно своята садистка природа — нанасялъ е удари непрекъснато, докато жертвитѣ сжъ изгубили пълно съзнание. Писъцитѣ на последнитѣ сжъ се носили изъ цѣлия затворъ и сжъ прониквали и въ последната затворническа килия. Спиратъ палачитѣ едва когато виждатъ, че жертвитѣ имъ сжъ изгубили съзнанието си и има опасностъ отъ умъртвяване. Занасятъ ги следъ това на одеяло и ги хвърлятъ въ килиитѣ имъ“

**А. Стояновъ (раб):** Какво ще кажете на това? (Възразения отъ сговориститѣ)

**С. Омарчевски (з):** „По тѣлата на бититѣ нѣма останало здраво мѣсто — цѣлитѣ сѣ посинѣли и ето цѣла седмица тѣ се гърчатъ отъ непоносими болки, безъ да могатъ да се мръднатъ отъ леглото си. Особено Ранчо Кеменчеджиевъ е съвършено пребитъ и има опасностъ за живота му. Всичко това е станало съ знанието на директора на затвора, който следъ побоя, въпрѣки настояванията на другаритѣ на бития, не е позволилъ да се повика лѣкаръ и имъ се даде медицинска помощъ, а е трѣбвало тѣ, другаритѣ имъ, да се зарижатъ за тѣхъ, като намѣрили и ги увиди съ кожи“.

**А. Пиронковъ (д. сг):** (Казва нѣщо)

**С. Омарчевски (з):** Слушай, слушай, това сѣ факти. Недей разправя басни. (Чете) „Въ недѣля прокурорътъ на окръжния сѣдъ, при посещението си въ затвора, следъ като посетилъ килиитѣ наредъ, влиза и въ тази, кѣдето е лежалъ Ранчо Кеменчеджиевъ и когато го запитва защо лежи, последниятъ въ отговоръ отвива се, смѣкватъ му дрехитѣ и предъ прокурора се открива ужасната картина — пребито, цѣло посинѣло тѣло. (Глъчка) Съобщава следъ това на прокурора, че е битъ отъ главния надзирателъ И. Ангеловъ, безъ да знае защо. Прокурорътъ вика веднага директора и го пита, кой разреши това да стане. Последниятъ вдига рамене и казва, че нищо не знае. А когато го питалъ, защо не е повикалъ лѣкаръ, за да даде помощъ на бититѣ, той отговорилъ, че не можалъ да намѣри свободенъ лѣкаръ.“

„По заповѣдъ на прокурора повикватъ най-близкия лѣкаръ, който следъ като освидетелствувалъ бититѣ затворници, издава имъ медицински свидетелства за констатираното?“

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Това е отъ в. „Новини“.

**С. Омарчевски (з):** Не е отъ в. „Новини“. Това е отъ едно писмо до г. министъръ-председателя.

**Х. Силяновъ (д. сг):** Какъ можете да говорите за разбойничество, когато Вие сте най-големиятъ разбойникъ спрямо интелигенцията въ тая страна?! (Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земледѣлцитѣ). Вие установихте и ржководихте цензурата и заповѣдахте на насъ, българскитѣ журналисти, да не пишемъ за вашитѣ министри и за оперни пѣвици, ваши фаворитки! Това е истината! (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Той (Сочи С. Омарчевски) тормозѣше българската преса. Той заповѣдаваше и даваше инструкции на своитѣ цензори! Него пращате да говори за разбойничество! Не ви е срамъ! (Голѣма глъчка)

**С. Омарчевски (з):** Тия обиди, които ни хвърля тоя господинъ, не ме засѣгатъ. Тѣ говорятъ само за неговото достойнство.

**К. Томовъ (з):** Тѣ не могатъ да Ви засегнатъ, защото той (Сочи Х. Силянова) бѣше задържанъ въ Централния затворъ като предателъ.

**Х. Силяновъ (д. сг):** Азъ ще ви донеса заповѣдитѣ съ номера, да ги видите. Той заповѣдаваше на своитѣ цензори да не допускатъ да пишемъ противъ министритѣ. Той дойде въ редакцията на в. „Денъ“, въ пияно състояние, да ни заповѣдва какво да пишемъ. Сега него изкарвате на трибуната да приказва!

**К. Томовъ (з):** Той ще каже какво е било въ миналото. Вие опровергайте фактитѣ.

**П. Гаговъ (д. сг):** Какъ имате тупето да говорите Вие?

**Х. Силяновъ (д. сг):** Него сте изкарали да ви защитава! (Глъчка)

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** (Звъни) Моля, тишина, г-да!

**С. Омарчевски (з):** Нѣма да ме уплашишъ! Не се плаша! Недостоеенъ човѣкъ — недостойни подмѣтания и азъ ги отминавамъ безъ да имъ отдавамъ значение.

По-нататкъ. Правителството на Демократическия сговоръ, което, когато му се посочва истината, скача, азъ бихъ го попиталъ, на кое основание, възъ основа на кой законъ Министерскиятъ съветъ може да се занимава съ разрешаването или неразрешаването на партийни конгреси, кѣде да бждатъ тѣ и кога да станатъ тѣ? На основание на кой за-

конъ министърътъ на вътрешнитѣ работи и Министерскиятъ съветъ може да се занимаватъ съ тѣзи въпроси?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Министерскиятъ съветъ е непричастенъ въ тази работа.

**С. Омарчевски (з):** Тогава, щомъ Министерскиятъ съветъ не е причастенъ въ тази работа, азъ ще ви отбележа, г. министри на вътрешнитѣ работи, че много далечъ е отишла вашата намѣса въ вътрешния животъ на нашитѣ политически партии. Вашата намѣса въ вътрешния животъ на партиитѣ въ България, особено въ живота на Национал-либералната партия, въ живота на Земледѣлския съюзъ и въ живота на Работническата партия . . .

**Нѣкой отъ лѣвицата:** И на Широко-социалистическата партия.

**С. Омарчевски (з):** . . . показва изъ кой пѣтъ вървите и съ кои срѣдства мислите да поддържате вашата властъ.

Но азъ съмъ длъженъ да Ви отбележа, г. министри на вътрешнитѣ работи, че чрезъ известни ваши действия, Вие скачате на една почва осѣяна съ подземни мины и гранати, които може да хвърлятъ въ въздуха не само Васъ, но и бждещето на България. Нека бждатъ записани моитѣ думи въ дневникитѣ на Народното събрание. Азъ ще имамъ другъ пѣтъ възможностъ да прочета документи, отъ които се вижда вмѣштелството на партията Демократически сговоръ въ вътрешния животъ на политическитѣ течения у насъ, чрезъ тѣхното разложение, чрезъ тѣхното разслабление, да се управлява тази държава. (Възражения отъ сговориститѣ)

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Стамболийски имаше този маниеръ.

**С. Омарчевски (з):** Вътрешната политика на правителството, естествено, спѣва развой на стопанския животъ на България. Животътъ е замръзълъ, фалититѣ сѣ се увеличили, заплатитѣ и пенсиитѣ не могатъ да бждатъ изплащани, заприличахме на едновременно Турция, по два-три, па дори и по петъ месеца има неизплатени заплати на българскитѣ желѣзничари. Самоубийствата се увеличаватъ, мизерията се увеличава; има цѣли околии, гдето населението просто вегетира, гдето нѣма . . .

**Т. Стоилковъ (д. сг):** Вие гарантирахте материалното си състояние съ убийството на дѣдо си и баба си. Кѣде е велурената шапка? (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Длъженъ сте да кажете где е Вашата велурена шапка. Кой открадна шапката отъ правосѣдието?

**С. Омарчевски (з):** Петко Пенчевъ ще Ви каже.

**Т. Стоилковъ (д. г):** Убиецъ на дѣдо си и баба си! Отговори предъ Народното събрание!

**С. Омарчевски (з):** Осѣдихъ Петко Пенчевъ за това. Ако го кажешъ това вънъ, и тебъ сѣдилищата ще осѣдятъ

**Т. Стоилковъ (д. сг):** Вие въ качеството си на голѣмъ човѣкъ и министъръ скрихте шапката си. Кѣде е шапката? (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Разбойници! Съ убийството на близкитѣ си да забогатява!

**С. Омарчевски (з):** Вътрешното положение на страната се отразява върху цѣлия стопански животъ на нашата страна.

**Т. Стоилковъ (д. сг):** Това го иска правосѣдието! . . .

**С. Омарчевски (з):** Отнесете се до сѣдебнитѣ власти, г. Стоилковъ. (Пререкание между Т. Стоилковъ и нѣкой земледѣлецъ. Глъчка. Шумъ).

**Председателствуващъ А. Христовъ:** (Звъни) Моля тишина, г-да.

**С. Омарчевски (з):** Правителството иска да търси причинитѣ на безработицата, на скѣпотията въ свѣтовнитѣ закони, които съ математическа точностъ се отразявали върху България. Правителството се мжи съ свѣтовната война, отъ която се изминаха вече 10 години, да обясни кризата, въ която се намира днесъ България. (Пререкание между Т. Стоилковъ и нѣкои отъ земледѣлцитѣ. Голѣма глъчка)

**Т. Стойковъ** (д. сг): Г. Мушанов! И сега г. Славейковъ твърди, че това е дѣло на този господинъ (Сочи С. Омарчевски).

**Председателстващъ А. Христовъ:** (Звъни) Моля, г-да, пазете тишина.

**С. Омарчевски** (з): Ако този законъ, че вътрешното споконствие се отразява върху стойността на парата и обилна цѣлия изобщо животъ, е вѣренъ за голѣмитъ държави, естествено, той има извънредно голѣмо значение и за насъ.

**Т. Стойковъ** (д. сг): Отговори къде ти е шапката.

**С. Омарчевски** (з): Имайте търпение, ще отговоря. Азъ не пресичамъ никого отъ васъ, г. г. народни представители. Азъ съмъ се държалъ най-почтено, а вие се отнасяте съ мене най-непочтено. Уважавайте трибуната и онзи, който стои на нея.

**Отъ сговориститъ:** А-а-а!

**С. Омарчевски** (з): После оборете онова, което азъ твърдя. Недейте подхвърля глупости. Нѣма да ме уплашите. Азъ не се плаша. (Възражения отъ сговориститъ) Опровергайте фактитъ, а недейте говори глупости.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Какви факти, бе?

**С. Омарчевски** (з): Петко Пенчевъ е осъденъ на 1 година затворъ за тази клевета срещу менъ.

**Т. Стойковъ** (д. сг): Защо си измъкнахте шапката, която бѣше вещественно доказателство? Фактитъ е шапката. (Ръжкомплѣскания отъ сговориститъ)

**Н. Стамболиевъ** (з. в): Таската безъ шапката не може.

**Т. Стойковъ** (д. сг): Е, не може. Цѣлата интелигенция гонѣхте презъ ваше време.

**С. Омарчевски** (з): Та, казвамъ, правителството обяснява скѣпотиата и безработицата съ свѣтовната война и съ ония закони, които действували като последиствие отъ тази война. Това е абсолютно невѣрно. Защото, следъ като мина войната, 4 години преди управата на Демократическия сговоръ, иммахме една друга властъ, при която икономическиятъ животъ въ България не бѣше въ туй положение, въ което се намира днесъ.

Г. министърътъ на финанситъ, покрай икономитъ, които иска да прави по бюджетитъ, иска да подпомогне и стопанското заздравяване на България чрезъ изключването на единъ външенъ заемъ. И въ втория пасажъ на тронното слово се казва: (Чете) „Но въ това направление има още много да се работи, поради което правителството потърси съдействието на Обществото на народитъ за сключването на единъ държавенъ заемъ“. А въ отговора на туй тронно слово комисията е изготвила следното положение: (Чете) „Затова народното представителство покрѣща съ задоволство благосклонността на Съвета на Обществото на народитъ къмъ постѣпкитъ на правителството за единъ държавенъ заемъ, който ще бѣде отъ полза за стабилизирането на държавнитъ финанси, ще ускори възстановяването на народното стопанство и облекчи положението на народа.“

Какъвъ ще бѣде тоя заемъ, дали той наистина ще способствува да се стабилизира финансовото положение на нашата държава, да се повдигне нейното стопанско благосъстояние и да се подобри изобщо поминѣтъ на народа, ние не можемъ да знаемъ, защото този заемъ не е сложенъ на дневенъ редъ. За него нѣма още никакво разрешение, той е въ процеса на едно проучване; когато той бѣде сложенъ на дневенъ редъ, ще имаме възможностъ да си кажемъ думата по него.

Обаче въ отговора на царското слово въ никой случай народното представителство не може да изказва своето възхищение, одобрение или неодобрение за едно нѣщо, което тепърва има да става. (Глъчка) Следователно, този пасажъ въ отговора на царското слово е съвършено излишенъ и неумѣстенъ.

Но говори г. министърътъ на финанситъ за икономии. Наистина съ бюджетитъ на държавата за 1926, за 1927/28 г. му е дадено право да извърши известни намаления въ

разходитъ на държавата на сума 200 или 250 милиона лева, ако се не лъжа. Това свое право г. министърътъ на финанситъ е делегиралъ на една комисия и доживѣхме това време, когато тази комисия, разглеждайки поисканитъ кредити за разрешение отъ отдѣлнитъ министерства, да заяви презъ м. септемврий, че поисканитъ кредити на сума 705 милиона лева намалява на 400 милиона лева.

Нима Народното събрание е абдикирало дотамъ, че да позволи, да предаде своитъ права на една комисия отъ нѣколко чиновника, които да решаватъ кои кредити презъ м. септемврий и кои презъ м. октомврий трѣбва да бѣдатъ разрешени?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Това е постановено въ закона за бюджета. Това забравяте?

**С. Омарчевски** (з): Именно, азъ говоря за една комисия, която си присвоява правото на сенатъ, за да разрешава или да не разрешава отпуснати по бюджета кредити на респективнитъ министри.

**Г. Нешковъ** (д. сг): Народното събрание даде този мандатъ на министра на финанситъ.

**С. Омарчевски** (з): Когато, следователно, се говори, че икономитъ и заемътъ сѣ единствениятъ срѣдства, които ще заздравятъ нашето разслабено народно и държавно стопанство и ще заздравятъ държавнитъ ни финанси, мисля, че като се създадатъ елементарни условия, като се премахнатъ изключителнитъ закони, като се даде една широка и всестранна амнистия и, изобщо, като се дадатъ всички ония условия и възможности за едно пълно омиротворяване на страната ни, чакъ тогава може чрезъ заеми и чрезъ икономии да се говори за едно подобрене на народното ни и държавно стопанство. Но докато въ страната действуватъ изключителни закони, докато вънъ отъ границитъ на България има 3 хиляди души емигранти, докато хиляда души гниятъ въ затворитъ за политически деяния, докато 3 хиляди души сѣ подъ следствие по закона за защита на държавата, докато съществува този политически гнетъ въ държавата, не единъ външенъ заемъ, но два да сключите, на празни ще бѣдатъ вашитъ усилия за едно стабилизиране на вътрешното положение на българската държава. (Ръжкомплѣскания отъ земледѣлцитъ) Необходимо е преди всичко вътрешно спокойствие, необходимо е да спратъ тѣзи ожесточени партийни борби, да спре това гонение и преследване, да се отворятъ границитъ за онѣзи прокудени синове вънъ отъ България чрезъ една широка и всестранна амнистия; чакъ тогава, чрезъ получаването на външни кредитни срѣдства, ще може да се говори за едно повдигане благосъстоянието на българския народъ. Вашето творческо дѣло, което вчера биде оплюто отъ тази трибуна отъ народния представителъ г. Никифоровъ, който каза, че това творчество не било въ състояние да ентузиазира — той неправилно се изрази „да екзалтира“ — маситъ, нѣма да успѣе дотогава, докогато не създадете всички условия и възможности да престане да се говори, че единствено България и Русия сѣ още странитъ, въ които политическото безправие е на първа линия.

**С. Никифоровъ** (д. сг): Г. Омарчевски! Желаете ли да поспоримъ малко върху творческото дѣло на дружбашкитъ министри?

**С. Омарчевски** (з): Ама, г. Никифоровъ, Вие бѣхте заедно съ мене.

**С. Никифоровъ** (д. сг): Защо се бъркашъ тамъ, дето ти е работа?

**С. Омарчевски** (з): Творческо дѣло! Ами вие продължавате трудовата повинностъ. Ужъ цѣхте съ членъ единственъ да отмиѣните всички наши закони! Но оставете ме да се изкажа. За честта на министъръ-председателя, който стои тукъ и слуша, на когото съмъ най-лояленъ противникъ, моля ви да ме оставите да се изкажа. Вашитъ постоянни апострофи показватъ, че сте гузни.

**П. Данчевъ** (д. сг): Кажете нѣщо за Търново.

**С. Омарчевски** (з): Когато дойде време, ще говоримъ и за Търново. Кажете вие, които управлявате четири години, какво направихте въ България?



**Т. Ерменковъ** (д. сг): Кой вдигна въ въздуха театъръ „Одеонъ“, за да убие български политически мъже? Кой уби Чуклева, Такева? Кърволюци!

**С. Омарчевски** (з): Правосъдието ще го потърси.

**Т. Ерменковъ** (д. сг): Кой хвърли бомба предъ шествието на 24 май 1922 г.?

**К. Томовъ** (з): Оставете миналото, гледайте бъдещето. Да не четемъ поменици на загинали.

**Т. Ерменковъ** (д. сг): Вие сте кървопийци, а не ние. Гадове такива! Мерзавци сте! Не ви е срамъ!

**Председателстващъ А. Христовъ**: (Звъни)

**К. Томовъ** (з): Тъзи епитети сж вашитъ аргументи. Отъ тамъ недейте говори, а излъзте на трибуната. Г. председателю! Чуйте езика на вашитъ партизани. Недейте обвинява опозицията.

**Председателстващъ А. Христовъ**: (Звъни) Моля, г-да.

**К. Томовъ** (з): (Къмъ Т. Ерменковъ) Присъщо Ви е да ругаете!

**С. Омарчевски** (з): Министъръ-председателътъ е снокоентъ, нека се констатира това.

**И. Петровъ** (д. сг): Г. председателю! Г. Омарчевски за втори пътъ се обръща къмъ болшинството. Първия пътъ каза: „Вие сте пили кръвъ“, а сега казва: „Вие убивате хора“. Понеже тъзи негови думи ще се изнесатъ долу, азъ го моля, ако има да каже нѣщо, да се конкретизира.

**С. Омарчевски** (з): Азъ не съмъ казалъ, че нѣкой отъ тази сграда е убилъ нѣкого, нито нѣкого обвинявамъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Такова обвинение азъ не искамъ да понеса. Това е безчестие! (Шумъ)

**Председателстващъ А. Христовъ**: (Звъни) Моля, г. Петровъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Ако има да каже нѣщо противъ този или онзи, да го каже. Азъ Ви моля, г. председателю, да си изпълните дълга, да ни защитите.

**Председателстващъ А. Христовъ**: Г. Омарчевски! Обяснете какво казахте.

**С. Омарчевски** (з): Г. Петровъ! Не съмъ казалъ, нито съмъ мислилъ да кажа, че въ тази ограда се намиратъ убийци. Разберете го това.

**И. Петровъ** (д. сг): Е, какво искате да кажете? Нали първи пътъ казахте: „Пиейте кръвъ“.

**С. Омарчевски** (з): Азъ не мога да кажа това, разберете го. Азъ не обвинявамъ васъ, азъ обвинявамъ неотговорнитъ фактори.

**И. Петровъ** (д. сг): Кого обвинявате?

**Председателстващъ А. Христовъ**: Той обвинява неотговорнитъ фактори.

**И. Петровъ** (д. сг): Кои сж тия неотговорни фактори?

**С. Омарчевски** (з): Че де да ги знамъ кои сж тѣ? Министерството на народното просвѣщение разрешава отпуски на членове на разни организации, непредвидени въ конституцията и забранени отъ законитъ.

**А. Стояновъ** (раб): (Възразява нѣщо).

**Г. Нешковъ** (д. сг): Вие да мълчите тамъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Вие ако сте дошли тукъ да комплотира, ще си получите заслуженото. Провокатори сж провокатори! Вие сте виновници за това положение.

**А. Стояновъ** (раб): Ако имате документи, трѣбва да излъзете съ тѣхъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Българскиятъ народъ нѣма да бѣде повече ваша жертва. Разберете го!

**А. Стояновъ** (раб): Какви сж тия простанки заплашвания?

**И. Петровъ** (д. сг): Вие комуниститъ сте виновници за това. Вие предъ конгреса си онзи день въ София сте издигнали възгласа за бъдеща гражданска война. Имате безсрамие то да говорите!

**А. Стояновъ** (раб): и **Х. Калайджиевъ** (раб): (Възразяватъ нѣщо).

**Председателстващъ А. Христовъ**: (Силно звъни)

**С. Омарчевски** (з): Ще премина, г. г. народни представители, къмъ голѣмитъ преобразования, за които министерътъ на земледѣлието и държавнитъ имоти проглуши свѣта. Въ Министерството на земледѣлието се върши въ последно време много нѣщо. Само че това, което се върши, е крайно едностранчиво. Г. министерътъ на земледѣлието въ 1926 г. почна съ свинската концесия, съ горската концесия. Голѣми кавги станаха тогава въ Парламента и вънъ отъ него, голѣми статии и брошури се писаха за защита на тия концесии. Тѣ угаснаха, нѣма ги, не съществуватъ. Удари го следъ това на реформи за подобрене техниката въ земледѣлското производство. И въ тая насока въ услуга му дойдоха милионитъ, останаха отъ земледѣлското правителство отъ 1923 г. (Възгласения отъ сговориститъ) Той смѣта, че неговата деятельность се състои въ това, да раздава безплатни плугове, безплатно люцерново семе, фий, да дава премии на онѣзи, които подмѣтатъ стърнищата и мисли, че чрезъ турянето на по-голѣмо око, чрезъ подобрене земледѣлската техника би допринесълъ извънредно много за увеличаване производството на зърненитъ храни.

Отиде по-нататкъ и въведе новитъ култури, новитъ пшеници, № № 14 и 16, които дадоха действително добри резултати въ Русенско и Разградско, но които той пренесе отъ тамъ въ Южна България и на други мѣста въ Северна България, безъ изучаванията да сж му дали да разбере, че тѣ сж преди всичко една константна, една постоянна величина. Той прави опитъ съ Ноё, което се загуби, което се изроди, но той смѣта, че чрезъ поощрения, чрезъ пари, чрезъ образуване на семепроизводни села, а не чрезъ образуване на семепроизводни дружества, би допринесълъ извънредно много.

**Нѣкои отъ сговориститъ**: Постигнаха се добри резултати.

**С. Омарчевски** (з): Г. г. народни представители! Повдигането на земледѣлието и увеличаването производството на зърненитъ храни у насъ е тѣсно и неразрывно свързано съ въпроса за една цѣлостна, за една всестранна земледѣлска политика, която липсва на днешното правителство.

**Г. Нешковъ** (д. сг): Не говорете приказки. Недейте си черни душата.

**С. Омарчевски** (з): Докогато това правителство не се грижи да разреши въпроса за поземелната собственостъ, докато то разполага само съ земитъ на държавата и на общинитъ, съ общинскитъ мери, а връща отчужденитъ по закона за т. п. с. земи на частнитъ стопани. . .

**Нѣкои отъ земледѣлцитъ**: И монастирскитъ.

**С. Омарчевски** (з): . . . докато Министерството на земледѣлието нѣма една ясна установена политика по кооперативното дѣло. . . .

**Отъ сговориститъ**: Синдикалната централа ли или Консорциумътъ?

**С. Омарчевски** (з): . . . до когато туй министерство не се загрижи за земледѣлския кредитъ, за комасацията на земитъ, то не може да каже, че неговата политика цели да повдигне всестранно най-главния отрасълъ отъ нашия народенъ поминѣкъ — земледѣлието. Въ областта на кооперативното дѣло министерътъ на земледѣлието

— а, следователно, и партията, към която той се числи и която участва в коалиционното управление на министър-председателя г. Ляпчев — с последния сж на два противоположни полюси. Г. министър-председателът е един добър кооператор, известен деятел от толкова години в туй дѣло, а г. Христовъ принадлежи към Народната партия, която е смъртен враг на кооперативното дѣло.

**Отъ сговориститѣ:** Ба, ба!

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Напротивъ, първиятъ българинъ, който е писалъ за кооперацията, е Иванъ Евстратиевъ Гешовъ.

**С. Омарчевски (з):** Че това е фактъ, показва следното: Следъ 9 юний правителството на Демократическия сговоръ почна война противъ земледѣлскитѣ синдикати и кооперации, които се числѣха къмъ Земледѣлската кооперативна банка, къмъ Синдикалната централа, защото сметна, че тия кооперации и синдикати сж поддѣления на политическата организация на Земледѣлския съюзъ; то затвори тия синдикати и кооперации, тури ключъ на хамбаритѣ имъ за зърнени храни, хранитѣ пропаднаха, а това бѣше сж много важни послѣствия и за самия Съюзъ, и за самата централа.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Не затуй, а защото разграбихте арсенала.

**С. Омарчевски (з):** И дойдохме дотамъ, че когато шефътъ на правителството е единъ добър кооператоръ и когато председателътъ на Народното събрание е тоже единъ отличенъ кооператоръ — г. Цанковъ — въ сжщото туй време Земледѣлската банка, на която името е само земледѣлска, продава на публична продажъ имотитѣ на Синдикалната централа за 400.000 л., когато тѣ струватъ надъ 15 милиона лева! На една Синдикална централа, която въ тежкитѣ часове, които преживѣва нашето народно стопанство и нашата държава, при задължения 7 милиона лева къмъ Земледѣлската банка, можа тази година, 1927 г., да брои 1 и половина милиона лева, се туря кръстъ, нейнитѣ имоти се излагатъ на публична продажъ и на 16 т. м. се възлагатъ на купувачъ за 400.000 л., когато тѣ струватъ, повтарямъ, надъ 15 милиона лева!

Не едно застъпничество, не две, не петъ предъ министър-председателя сж правени. Неговата добра воля, неговото желание се спъва отъ други сили, които стоятъ вънъ отъ него и далечъ отъ него — именно отъ тия сили, които на министър-председателя и министъръ на вътрешнитѣ работи не му позволяватъ да хване за ухото плѣвения околийски началникъ и да го уволни, . . .

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Бѣди спокоенъ!

**С. Омарчевски (з):** . . . да уволни ловчанския и харманлийския околийски началници — сили, фактори и организации, предъ които се огъва и той, предъ които се огъва и цѣлиятъ Министерски съветъ.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Като вашиятъ Прудкинъ!

**С. Омарчевски (з):** Д-ръ Даневъ ходатайствува да бѣде назначенъ Прудкинъ.

**К. Томовъ (з):** Това е истина.

**С. Омарчевски (з):** Д-ръ Даневъ назначи Прудкина, а не азъ.

Понататъкъ. Министърътъ на земледѣлието, който е съсрѣдоточилъ цѣлото си внимание върху подобрене на земледѣлската техника — тѣй же, както бѣ съсрѣдоточилъ вниманието си презъ 1912 г., когато пакъ бѣше министъръ на земледѣлието, върху горитѣ, а бѣха най-много опустошавани въ него време — смѣта чрезъ въвеждането на нови сортове пшеница, безъ да се опредѣли дали сж константни, постоянни величини, да преобрази българското земледѣлие.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Не смѣта, а е успѣлъ.

**С. Омарчевски (з):** Паритѣ идватъ въ негова помощъ. За тая целъ той раздава, казахъ, безплатно и люцерново семе — една култура, въведена у насъ преди 20 години и достатъчно добре известна на българския народъ, за да нѣма нужда да се раздава сж срѣдствата на държавата безплатно на партизани и на угодни на министра хора.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Не е вѣрно. Какъ имате тия дебели очи да твърдите това! Не Ви е срамъ!

**С. Омарчевски (з):** Главниятъ секретаръ на Земледѣлското дружество настоява последното да достави плугове, а отъ друга страна и министерството ги доставя, и Земледѣлската банка ги доставя и става едно смѣшение.

**И. Лѣкарски (д. сг):** Вие клеветите, защото раздаването на семена става безъ огледъ на партийна принадлежностъ. Но да клеветите отъ трибуната, това е присжщо на природата Ви и на партията, къмъ която се числите.

**С. Омарчевски (з):** Г. Лѣкарски! Ще се качите на трибуната следъ мене и ще ме опровергаете.

**Г. Нешковъ (д. сг):** Вие презъ вашето тригодишно управление не сте направили половината отъ това, което е на правилъ г. министъръ Христовъ. Трѣбва единъ народенъ представител да се срами, когато говори противъ мѣроприятията на Министерството на земледѣлието.

**Председателствуващъ А. Христовъ:** (Звъни)

**С. Омарчевски (з):** Никакви грижи нѣма за намиране пазари за произведенята на българскитѣ земледѣлци. Какъ се характеризира просвѣтната политика на днешното правителство, ако то въобще има такава.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Тамъ си специалистъ!

**Х. Майеръ (д. сг):** Да ви кажа нѣщо отъ министерствуването на г. Омарчевски. Когато г. Омарчевски бѣше министъръ на народното просвѣщение, дойде единъ пратеникъ на една компания отъ Америка, съ около 700 хиляди лева за покупки, за да бѣде повѣрено отпечатването на българскитѣ банкноти на тая американска компания, и раздаде паритѣ. За тази дейностъ г. Омарчевски му издействува орденъ „Св. Александъръ“ II степенъ.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Г. Омарчевски! Отговорете на г. Майеръ?

**К. Томовъ (з):** Когато излѣзе отъ трибуната да го каже, тогава ще му отговори.

**С. Омарчевски (з):** Просвѣтната политика на днешното правителство се характеризира сж ограничение образованието на широкитѣ народни маси. Днешното правителство не създава условия и възможностъ за едно широко, народно, свѣтско образование. Неговитѣ грижи сж насочени, преди всичко, върху по-горното, върху срѣдното образование. Но и тукъ, въ тая областъ, правителството на Демократическия сговоръ нѣма една ясна и установена политика. Вие, г. г. народни представители, ще си спомните, че когато въ първата извънредна сесия на туй Народно събрание се разглеждаше законопроектъ за училищнитѣ такси, теоритичитѣ на Демократическия сговоръ отъ тая трибуна доказваха отъ свое гледище, че тѣй нареченитѣ непълни гимназии, реални училища по закона отъ 1921 г., сж единъ дефектъ въ нашата образователна система и заради туй тѣ даже не сж вписани и въ бюджета на българската държава. Намѣриха се правителствени оратори отъ тая трибуна да твърдятъ, че трѣбва да се направи всичко възможно, щото частъ по-скоро да се ликвидира сж тѣзи непълни гимназии. И, ни въ клинъ, ни въ ржкавъ, г. министър-председателътъ, по тоя въпросъ, излѣзе и каза: „Както разрешаваме на конгресациитѣ да отварятъ училища, да си подържатъ и гимназиални класове, така сжщо нѣмаме нищо противъ, ако нѣкоя община или нѣкое по-големо село въ България поиска да си поддържа една непълна гимназия.“

**И. Лѣкарски (д. сг):** Ако има предвиденитѣ въ закона за народното просвѣщение условия.

**С. Омарчевски (з):** И азъ ржкоплѣскахъ на този възгледъ на г. министър-председателя, а въ сжщото време г. министърътъ на народното просвѣщение говори, че реалнитѣ училища сж една опасностъ за бѣдещето развитие на българското просвѣтно дѣло.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** И той не бърка, защото тѣзи училища ги откриватъ не за да ги издържатъ общинитѣ, а за да ги харзулнатъ единъ денъ, когато не ше могатъ да ги задържатъ, на държавата.



С. Омарчевски (з): Не е така.

Министър-председател А. Ляпчев: Така е. Защо говорите невърни работи? Всъщност българско село, ако може, иска да има университетът.

С. Омарчевски (з): Не може така.

Министър-председател А. Ляпчев: Тъй е.

С. Омарчевски (з): Във всяко село не може да има гимназия.

Във областта на народната просвета има анархия: не се урежда персоналетът навреме, не се полагат голъми грижи да се създадат условия, за да може да бъде усилен строежът на здравни и хигиенични сгради за училищата. Наистина, има един закон за кооперативен строеж на училища, но от три години няма резултати от приложението му.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Омарчевски! Тук поне не приказвайте тъй, защото ако има някакво разпийване на срѣдства, то е това, че построихте здания във някои села, където цялото село, ако го събереш, не може да напълни зданието и сега не знаят какво да ги правят. Някъде можеш да ги употребят за тютюневи складове, но не знаят какво да правят.

С. Омарчевски (з): Не зная такива случаи.

Министър-председател А. Ляпчев: Идете във с. Раковица, за да видите. По силата ли е на това село да има такава грамадна сграда? Една пълна безсмислица беше това.

И. Лѣкарски (д. сг): Г. Омарчевски! Вие прахосахте 20 милиона лева за училища и сега селата се чудят какъ да си платят дълговетъ. Да си продават всичко, съ парцалитъ, пакъ не могатъ да платятъ училище съ 20 стаи!

С. Омарчевски (з): Ако позволите, две думи и за правописната анархия.

Министър-председател А. Ляпчев: Шомъ сега Омарчевски говори за анархия, бждете спокойни!

С. Омарчевски (з): Сведенията ги вземамъ отъ органа на министър-председателя, в. „Прѣпорецъ“.

Министър-председател А. Ляпчев: Кой го знае какво е писалъ. (Смѣхъ)

С. Омарчевски (з): Отъ неговия вестникъ се ползвамъ, за да прочета едно писмо. Знамъ, че г. министър-председателътъ ще каже, както казваше някогашъ Петко Каравеловъ: „Когато съмъ на власт, в. „Прѣпорецъ“ не чета“. Може да не го е челъ.

Н. Пѣдревъ (д. сг): Вѣрно е, че не чете в. „Прѣпорецъ“.

С. Омарчевски (з): Ректорътъ на Петербургския университетъ проф. Никола Державинъ, съчиненията на когото българската държава издаде чрезъ Академията на наукитъ, ето що пише въ едно писмо — цитирано въ в. „Прѣпорецъ“ отъ 14 октомврий 1927 г. бр. 232 — за днешния български правописъ: (Чете) „Готвя за печатъ малка българска граматика. За жалостъ, соѣшамъ голъми затруднения въ правописа. Азъ не виждамъ нито логика, нито смисълъ“. — Дали не е някакъвъ доужбашъ, не знамъ.

К. Томовъ (з): Сигурно ще го изкаратъ.

С. Омарчевски (з): (Продължава да чете) „Нима може да се реди просвѣщенiето на народа съ такава грамадна машина! Може би по-добре щѣше да бжде, ако вземехте просто кирилицата отъ X вѣкъ! Не казвайте това, моля ви се, на уважаемия проф. М., защото ще ми се разсѣди.“

„Изглежда, че не е твърде разумно да се възлага на академицитъ да нареждатъ правописа. Ето на, тѣ ви съ дали такъвъ правописъ, че и дяволътъ ще се обтока.“

„Убеденъ съмъ, че у васъ не само коренитъ на учението сѣ горчиви, но и плодетъ му не ще да сѣ сладки. Вашиятъ правописъ, види се, е създаденъ само за академицитъ и ми-

нистра на просвѣтата. Другитъ министерства едва ли до толкова сѣ грамотни, та да пишатъ по този правописъ. Ил наопаки, тѣ сѣ по-грамотни отъ правописната комисия“

Още едно мнение, за да заключа по този въпросъ, а именно мнението на професора по класическа филология, т. е. по изучаване езика на старитъ гръци и римляни, професоръ Балабановъ, който не е дружбащъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Това не значи, че той одобрява вашия правописъ.

С. Омарчевски (з): Въ една статия въ в. „Развитокъ“ бр. 125, отъ 12 януарий 1924 г. подъ заглавие „Спасение отъ хаоса на правописа“ той казва: (Чете) „... и бихъ го препорѣчалъ мотивирано на всички българи въ царството и вънъ отъ царството, ако да имаше поне единъ членицитъ въ четиъ, освенъ принципа, че всѣка дума трѣбва да се учи отдѣлно. Или поне ако да имаше и ако да можеше да има поне единъ ученъ, единъ писателъ, единъ учителъ, единъ министъръ, единъ депутатъ или поне единъ членъ отъ комисията, която го е нагласила, който да би могълъ и съ речникъ въ ръка да напише една страница правилно по този правописъ и по правилата му. Сѣщо, ако да бѣ възможно да се усвои за 2 години воеме съ усърдно занимаване само съ него отъ някое лице, което е свършило университета по славянска филология. „Всѣки знае — не е парадоксъ това, което приказвамъ, а е действителностъ и тя крещи.“

„Азъ презъ живота си, т. е. откакто пиша, още отъ гимназията, не мисля, че съмъ направилъ правописна грѣшка на български езикъ. Особено на стария правописъ, който царуваше до преди 1 юлий 1921 г. Сѣщо азъ сѣщиятъ на този свѣтъ изучихъ нѣкои и други доста трудни чужди езици — и стари, и нови. Въ китайския езикъ трѣбва да се учи всѣка дума отдѣлно какъ се пише и чете. Мога да изуча най-сетне и нашия новъ правописъ, но струва ми се, съ сѣщия трудъ и воеме азъ по бичъ изучилъ китайския езикъ, и това би ми било по-полезно, когато нахлуе въ Европа желтата опасностъ“ ...

Ето какъ, следователно, се характеризира ...

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Омарчевски! Отъ това, което прочетохте, какво излиза? Излиза, че г. Балабановъ до 1921 г. е знаелъ да пише. Лойде вашиятъ правописъ и разбъркайте всичко. Сегашниятъ правописъ може да не е свършенъ, но въ всѣки случай неразборията датира отъ ваше време.

Нѣкой отъ сговориститъ: По тѣхния правописъ се пише тъй, както се изговоря — „уфсж“, вмѣсто „овца“.

С. Омарчевски (з): Сегашната реформа пѣкъ хептенъ го обърка.

Нѣколко думи и върху ония въпроси, които г. министърътъ на външнитъ работи повдигна при разискванията, съ които се приключи одобрението на указа за обявяване военното положение. Г. министърътъ на външнитъ работи тогава се оплакваше, че ние, българитъ, изобщо, не трѣбва да бждемъ ония рипари на вѣчната истина и на вѣчната правда, защото България много изтегли съ туй свое рицарство, че правителството на Демократическия сговоръ, на което той е членъ, наблюдава събитията и тѣхния развой, и то не намира, че веднага или постепенно всички национални български искания трѣбва да бждатъ поставени тамъ, дето е нужно. Г. министърътъ на външнитъ работи глете вѣщи на Обществото на народитъ, на единъ институтъ, благотворното влияние на който, макаръ и още въ несвършена форма, поне ние, българитъ, изпитахме на два пѣти. Въ всѣки случай азъ намирамъ, че българскитъ въпроси, поставени още отъ 1922 г. на трибуната на Обществото на народитъ, трѣбваше да бждатъ отстоявани съ по-голѣма сила и съ по-голѣма енергия отъ днешното правителство. Наистина, ние почитаме, казахъ по-рано, договоритъ, но въ тия договори, покрай задълженията, ние имаме и права.

На помощъ на българския народъ въ края на октомврий идватъ изявленията на чехския външенъ министъръ, многоуважаемия г. Едуардъ Бенешъ. На 26 октомврий, въ речта си предъ външнитъ комисии на дветъ камари г. Бенешъ заяви, че днешното английско правителство държи за подписанитъ мирни договори, но веднага прибави: (Чете) „Но и въ конференцията на мира никога не се е твърдѣло, че мирнитъ договори ще бждатъ вѣчни, затова и въ пакта на Обществото на народитъ биде вмѣкнатъ

§ 19, който предвижда едно измѣнение на договоритѣ. Въ това отношение всѣка държава има право да поиска ревизия на нѣкои договори, щомъ тая държава води една лоялна и миролюбива политика и докаже, че въпросниятъ миренъ договоръ на практика не може да се изпълни. Въ тая смисълъ азъ съмъ съгласенъ съ Лойдъ Джорджъ, че ревизията на договоритѣ е възможна по пътя на съгласието и на Обществото на народитѣ.

„Подобрения съ възможни само чрезъ сътрудничество на държавитѣ и народитѣ чрезъ либерална политика спрямо народностнитѣ малцинства въ днешнитѣ граници, въ създаване на тѣсни икономически връзки съ съседитѣ, границитѣ да не бѣдатъ китайски стени и духътъ на Обществото на народитѣ да въодушевява цѣлата политика на държавитѣ“.

Също и държавниятъ шефъ г. Томасъ Масарикъ, председателъ на Чехословацката република, въ своето послание предъ членоветѣ на дветѣ камари, на 29 октомврий е казалъ: (Чете) „Мирнитѣ договори не сѣ свършени въ всички подробности. За една коректура на тия подробности може да се преговаря ако тя е справедлива и обективна, не е предизвикана съ агитационна целъ, и преговоритѣ се водятъ отъ държава съ държава“.

Имаме опита и на Унгария. Старииятъ държавникъ, Борещъ противъ днешната властъ на графъ Бетлечъ, старииятъ 80-годишенъ графъ Апони, въ миналата сесия на Обществото на народитѣ застъпи интереситѣ на унгарскитѣ малцинства. Не прѣчеше нищо на графъ Апони — инакъ противникъ на вътрешната политика на днешното унгарско правителство — да изнесе съ достоинство унгарската теза, въпрѣки че има подписани договорни условия за това.

Нашето правителство трѣбва да сложи въпроситѣ за отсрочване и за намаление на репарационния дългъ, въпроса за премахване на наемната армия и за замѣняването ѝ съ постоянна армия и въпроса за излаза на Егея, вписанъ въ договоритѣ и сложенъ още въ 1922 г. въ конференциитѣ въ Генуа и въ послѣствие въ Канъ. На нашето правителство се налага дългъ, ако не изведнѣжъ, то поне съ една методическа постепенностъ да слага всички тѣзи въпроси, за да получатъ тѣ своето разрешение. Въ това отношение българското правителство ще намѣри подкрепата на всички опозиционни парламентарни групи.

Но дали инструментитѣ, съ които днешното правителство провежда своята външна политика сѣ на мѣстото си; дали нашиятъ политически корпусъ отговаря на своето предназначение; дали той паира своевременно и ефикасно опаснитѣ агитации и проповѣди противъ българската държава и противъ българското правителство — това е единъ голѣмъ въпросъ. Въ това отношение правителството отъ 1922/1923 г. дава единъ примѣръ на днешното правителство. Презъ наше време пълномощни министри на България бѣха покойниятъ Георги Маджаровъ, г. Станчевъ, г. проф. Баламезовъ, г. генералъ Савовъ, генералъ Фичевъ, . . .

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): А кой ги ревизираше?

С. Омарчевски (з): Вие бихте споменали и за Коста Тодоровъ. Наистина Коста Тодоровъ бѣше назначенъ, но не като членъ на Земледѣлския съюзъ, а като добъръ приятелъ на Велчо Т. Велчевъ, препорѣчанъ отъ д-ръ Ст. Ланевъ, шефъ на Прогресивно-либералната партия. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата) Коста Тодоровъ бѣше близкитѣ сътрудникъ и другаръ на нашия колега Христо Силяновъ като съучастникъ, съредакторъ на списание „Сила“. Ние отъ тамъ го взехме и го пратихме въ Бѣлградъ.

Г. Марковъ (з. в): А сега го джиросаха на насъ, отказаха се отъ него.

С. Омарчевски (з): Нито за една комисия, нито за една делегация, която се изпраща да защитава българскитѣ искания, правителството не смѣтна, че нѣма други хора, вънъ отъ неговитѣ срѣди, които биха били полезни за българската кауза. Въ защита на нашата кауза пратихме на воемето и г. проф. Цанковъ, и г. проф. Мишайковъ, и покойния Никола Милевъ и г. Гоце Радевъ, днешенъ пълномощенъ министъръ и кой ли не. И г. Ляпчевъ . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, не.

С. Омарчевски (з): . . . бѣше каненъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Каненъ, да.

С. Омарчевски (з): Азъ ще Ви чета и Вашата речъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, вѣрно е, че бѣхъ поканенъ.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Чакайте, плайте търпение!

С. Омарчевски (з): Азъ ще прочета Вашата речъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Прочетете я, за да видите, защо съмъ отказалъ.

Ц. Стоенчевъ (з. в): Отказалъ е, защото е смѣталъ, че България се намира въ сигурни раце и не се нуждае отъ неговата помощ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Сега вече го погледете, артъкъ!

С. Омарчевски (з): Тогава на служба бѣха г. Богданъ Морфовъ, който участвуваше въ многочисленитѣ комисии, проф. Мишайковъ, г. п. Николовъ, г. Панчо Доревъ — многомоощенъ министъръ и други. Кой отъ всички тѣзи, които бѣха въ дипломатическия корпусъ, бѣше членъ на Земледѣлския съюзъ? Кажете, кой!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Мнозина отъ вастъ отиваха да учатъ езикъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ще ги изкарашъ всички земледѣлци.

С. Омарчевски (з): Въ тронното слово въ пасажа, въ който се засѣга външната политика. . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ама нали щѣхте да кажете защо отказахъ на Стамболийски?

С. Омарчевски (з): Искате ли?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кажете, недейте дезертира.

С. Омарчевски (з): Когато презъ м. юний 1922 г. се е разисквало следъ изложението, което е направилъ въ Народното събрание тогавашниятъ министъръ-председателъ Стамболийски и финансовиятъ министъръ Турлаковъ за участието на България въ конференцията въ Генуа; когато преди тая конференция имаше криза въ Министерския съветъ и опозиционниятъ печатъ предричаше, че правителството нѣма да има смѣлостъ да се яви на конференцията въ Генуа, и блока направи митингъ на пл. „Александъръ Невски“, въ това време днешниятъ министъръ-председателъ ето какъ е отговорилъ на позива за обща акция въ полза на България: (Чете) „Г. г. народни представители! Събитията се развиватъ независимо отъ хората; държавниците не могатъ да ги доведатъ, но държавниците иматъ единъ дългъ да ги долавятъ, да се приготвяватъ за тѣхъ. Е добре, днесъ тѣй, както е сложенъ въпросътъ въ цѣлия свѣтъ — за успокоение на човѣчеството, ще кажа азъ — днесъ, когато отъ Генуа нашитѣ министри се завръщатъ съ това съзнание, какъвъ е тѣхниятъ дългъ, какъвъ е и нашиятъ дългъ? Може ли следъ тѣзи изявления, които направи особено г. министрътъ на финанситѣ, които повторно бѣха изявени отъ г. министъръ-председателя, може ли отъ днесъ нататкъ да се продължава тая политика, която се започна съ хомогенното управление на Земледѣлския народенъ съюзъ? Не, по никои начинъ не може. И г. министъръ-председателътъ вмѣсто да задава въпроса: „Какво прави блока“, той трѣбваше да зададе на себе си въпроса: какво прави той? Защото цената на България ще бѣде толкова по-голѣма, колкото тя е по-обединена. . .“ — това бѣше презъ 1922 г.

К. Томовъ (з): Тогава бѣше опозиционеръ.

С. Омарчевски (з): (Продължава да чете) . . . „защото цената на България — самъ той ни каза това, или ни дава да го разберемъ — ще бѣде толкова по-оценена, колкото ние по-достойно се представляваме предъ свѣта“.

П. Данчевъ (д. сг): Много хубаво казано.

С. Омарчевски (з): Да, много хубаво казано. Има значение и днесъ. (Продължава да чете) „Така ли се пред-

ставяваме? На всички намъ, дори и на комунистите — ще си позволя да кажа — е сложенъ днесъ единъ голъмъ въпросъ за близкото бъдеще: ще можемъ ли ние, наистина, предъ всѣко наше действие, предъ всѣка наша постапка, да не забравяме, че сме българи, или това ще го изоставаме? Ако тъй би се сложилъ въпросътъ, той днесъ тъй се слага, и за комунистите, следъ опита на комунизма въ Русия, не може иначе да се слага, и когато той е така сложенъ, питамъ се азъ, кой трѣбва да даде насоката: ние ли, които сме отъ опозицията, или тѣзи, които сж отъ управлението? И когато тѣ дадатъ една насока, заслужаваща да бѣде подкрепена и добре разбрана отъ насъ, съмнение нѣмамъ, и нашъ дългъ е да можемъ споредъ това да действуваме, за да се разберемъ. Това не ще каже, че ние ще престанемъ да бждемъ отъ разни партии, съ разни тежнення. Не. различията се налагатъ отъ обществата. Но това ще каже, че ние трѣбва да бждемъ последователни, да знаемъ, че ние ще се разберемъ съ разумъ, да знаемъ, че езикътъ ни е даденъ, за да можемъ да предадемъ мислитъ си, за да изгладимъ недоразуменията, за да постигнемъ въ даденъ моментъ по даденъ голъмъ въпросъ единоимислие и да улеснимъ силното единодействие на цялата страна.

Ето какъ тогава г. Андрея Ляпчевъ, като водител на опозицията, е отговорилъ на позива за общо дѣло на тогавашния министъръ-председателъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** По въпроса, по който става дума, Вие нищо не казахте. Всичко това, което четохте, е много добро; поддържалъ съмъ го, поддържамъ го и сега.

**С. Омарчевски (з):** И азъ го поддържамъ днесъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Но въпросътъ е: защо азъ не се отзовахъ на поканата на Стамболийски? Ето защо. Стамболийски бѣше въ единъ отомобилъ. Случайно спира отомобилътъ и азъ виждамъ, измѣква се Стамболийски и казва: „Хайде, г. Ляпчевъ, да отидемъ въ Генуа“. Азъ казахъ: „Така не се отива въ Генуа; азъ желая да се запозная съ работитѣ; викайте ме въ вашето министерство, ще поговоримъ и тогава ще Ви дамъ отговоръ“. Както като фурия излѣзна, така също си отиде и оттогава нататъкъ не го видѣхъ. Ако той смѣта, че въ Генуа се отива тъй, както се отива въ кръчмата, тая работа не е за мене. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**Г. Марковъ (з. в):** Азъ помня и друго нѣщо, г. министъръ-председателю. Тукъ въ Камарата министъръ-председателъ Стамболийски покани публично партиитъ на опозицията да участвуватъ въ конференцията, като дадатъ представителитъ си. Това стана публично и е отбелязано въ стенограмитѣ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Азъ ви говоря това, което той на менъ е говорилъ.

**Г. Марковъ (з. в):** Разбирамъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** И ви го говоря точно тъй, както бѣше. Какви покани е правилъ Стамболийски тукъ, отъ мѣстото си, тѣ сж известни, и по начина, по който се правѣха, ще се съгласите, че можемъ да оставимъ всичкото това заедно съ него. Такива бѣха тѣ — оставете тая работа.

**Г. Марковъ (з. в):** Вие и толкова не направихте.

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! На г. министъръ-председателя ще му кажа, че за единъ неговъ много добъръ приятелъ и днешенъ близъкъ сътрудникъ биде поисканъ нѣкога агреманъ отъ Франция, . . .

**К. Томовъ (з):** За г. Бурова.

**С. Омарчевски (з):** . . . който не биде даденъ. Биде поисканъ агреманъ и за г. Мутафова, но не биде даденъ.

Но да прочета мнението на г. Бурова, депутатъ тогава, както то е предадено въ 12-то заседание отъ 17 юний 1922 г., стр. 397 отъ стенографскитѣ дневници на XIX обикновено Народно събрание, трета извънредна сесия: (Чете) „А. Буровъ: Че не сме винаги убедени, азъ ще ви дамъ едно най-фрапантно доказателство. Вчера, не си спомнямъ кой, струва ми се, г. Ляпчевъ, намекна, че тая идея за бло-

киране, за събиране на народнитѣ и обществени сили, която вие тепърва сега защитавате или нѣкакъ си така подхвърляте, не е нова идея, тя е идея, която бѣ събрала 5 партии преди 4 години, тя е идея, която крепи 3—4 кабинета съ ваше участие. И това е най-голѣмото доказателство, че у насъ е имало воля да създадемъ една голѣма обществена сила, за да преминемъ този опасенъ фазисъ въ живота на България. Какво направихте отъ тази идея, г. министре? Една отъ жертвитѣ на тази идея бѣхъ и азъ. Азъ бѣхъ Вашъ добросъвестенъ сътрудникъ въ продължение на 6 месеци“ . . . — а то е вѣрно, г. Буровъ бѣше най-добросъвестенъ сътрудникъ въ управлението; той напр. написаването на либералскитѣ първенци. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ); г. Буровъ бѣше първиятъ, който стисна ръката на Прудкина на другия день следъ арестуването на тия първенци.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Нѣма го тукъ да Ви отговори.

**С. Омарчевски (з):** (Продължава да чете) . . . и не се срамувамъ да направя тази изповѣдъ. Вие ще ми направите честь, да вѣрвате, че азъ влѣзохъ въ кабинета не отъ желанието да стана министъръ, че партията не ме даде тамъ жертва отъ желанието да участвува въ облагитѣ на властта; че ние бѣхме тамъ като мъченици, които излагаха своята честь“ и пр. Обаче и г. Буровъ въ края на крайщата апелира за едно събиране на силитѣ на народа за отстаиване на народнитѣ желания и на народнитѣ искания.

Цитирамъ ви тия мнения, за да ги съпоставя съ моментитѣ, които преживява днесъ нашата страна, и опасноститѣ, които виснатъ надъ нея, защото не е вѣрно твърдението въ третия пасажъ на тронното слово, че България се намирала въ добри отношения съ всички държави на свѣта. Въ тронното слово се казва: „България е въ добри отношения съ всички държави. Довѣрието на цивилизацията свѣтъ къмъ България непрестанно расте, за което свидетелствуватъ известни на всички ви факти и прояви“. — Границата затворена отъ къмъ една държава, другаде се избиватъ най-идейнитѣ, най-буднитѣ, най-жизнеспособнитѣ елементи — въ Македония.

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ:** И въ Добруджа.

**С. Омарчевски (з):** И въ Добруджа. Днесъ границата е затворена, а въ тронното слово се говори, че се намираме въ добри отношения съ всички държави! Това не е вѣрно.

**Д. Кьорчевъ (нац. л):** Съ цивилизацията свѣтъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Ще вземешъ думата ти, понеже си свърхъ цивилизацията . . .

**Д. Кьорчевъ (нац. л):** А пъкъ ти си за колониитѣ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Само че добре да си курдисвашъ часовника, за да се не забъркашъ нѣкъде.

**С. Омарчевски (з):** Г. г. народни представители! Че опасността, че облацитѣ, които висятъ надъ България, носятъ изненади, за това свидетелствува и статията, печатана въ органа на правителството в. „Слово“ отъ председателя на нашата парламентарна комисия по изработване отговора на царското слово и на комисията по Министерството на външнитѣ работи г. Михаилъ Маджаровъ. Ако доста уважаемиятъ г. Маджаровъ може да прави предупреждение . . .

**К. Томовъ (з):** Бие тревога.

**С. Омарчевски (з):** . . . ако той бие тревога въ тая сѣсия статия, която е препечатана и въ страницитѣ на в. Демократически гласъ, това на мене, опозиционера, създава още по-голѣми опасения. Ако нистина председателътъ на нашата комисия по Министерството на външнитѣ работи и на комисията по изработване отговора на царското слово мисли — поне туй е ядката, квинтесенцията на неговата статия — че България стои предъ известна опасностъ, естествено, че ние, които сме далечъ отъ управлението и, следователно, нѣмаме възможностъ да знаемъ всичко оный, което става въ България, сме длъжни да нададемъ още по-голѣма тревога. Тая статия, озаглавена „Едно предупреждение“, е печатана въ в. „Слово“ отъ 15 ноемврий т. г., брой 1628.

Да се забележи, че г. Маджаровъ бѣше този, който, като дипломатически агентъ въ Лондонъ и Петроградъ, предупреждаваше навремето, и съветитѣ на когото тогавашниятъ самонадеянъ министъръ-председателъ не чу, та си строшихме главата. Сжщиятъ този г. Михайлъ Маджаровъ пише тая статия, която ще моля да имате търпение да ви прочета. (Чете)

„Когато бѣхме на върха на славата си, ние се впуснахме въ авантюризмъ; когато ни сочеха реалнитѣ придобивки, ние отидохме да търсимъ вѣтроветѣ. А тия, на които бѣхме повѣрили съдбата си, вмѣсто да се въодушевяватъ само отъ интереса на народа и да тръгнатъ по пътя на разума, поведоха се по своитѣ страсти, отидоха да търсятъ лични отмъщения, създадоха си кумири на безусловна победа и следъ като опростиха своя народъ, отидоха въ чужбина да оплакватъ и своята и неговата съдба.

„Колкото да ни е тежко да го признаемъ, но истината е, че ние като народъ сме малко запознати съ чуждия свѣтъ и твърде много сме наклонни да се самообобщаваме и дори да преувеличаваме силитѣ си и напредъка си, като се мѣчимъ поиѣкога да омаловажимъ значението и успѣха на другитѣ. Кой ще отрече, че ние отидохме съ централнитѣ сили, защото повѣрвахме, че тѣ сж непобедими; повѣрвахме преди всичко на нашия тогавашенъ владетелъ, когото бѣха прогласили, и чужденци и нашенци, за най-първия дипломатъ на свѣта; повѣрвахме на нашитѣ вестници, които всѣки день втъпяваха въ масата, че безъ бой ще вземемъ и Македония, и Тракия, и Добруджа; повѣрвахме на нѣмскитѣ дипломати и стратегии, че Англия нѣма войска, че Америка и да има не ще може да дойде въ Европа; а Франция . . . още въ първитѣ 6 месеци ще капитулира и ще поиска миръ. Но и когато бѣхме вече победени, пакъ съ своето слабо разбиране на международнитѣ въпроси и на психологията на народитѣ, продължавахме да мислимъ, че не ще има победители и победени, а ще се започнатъ обсъждания по етнографията, по историята и безъ да се гледа на резултатитѣ отъ войната, ще си добиемъ своето право.

„И сега има българи, които си мислятъ, че ние можемъ да си позволимъ разкоша да заплашваме другитѣ, ако не съ война, то поне съ други срѣдства. А това е една нова опасностъ за нашето отечество и върху нея обръщаме вниманието и на управляващитѣ кръгове, и на самия народъ, който самъ по себе си е твърде миролюбивъ, но който отъ освобождението насамъ не е можалъ да види вътрешенъ или вънкашенъ миръ поне 10 години наредъ. Презъ тоя периодъ много събития станаха противъ неговата воля или безъ неговото съизволение. Нѣколко пѣти той трѣбваше да се примирява на свършенитѣ факти. Българскиятъ народъ въ своята цѣлокупностъ не участвуваше съ предварително съгласие и одобрение ни въ единъ почти отъ извършенитѣ преврати. Той не бѣше съчувственикъ и на политиката, която вкара България въ последната война, но той заплати скъпо и прескъпо за безумията на своитѣ воители.

„При непромѣнена психология и при непромѣнени методи не трѣбва да се мисли, че не е невъзможно да ни постигнатъ нови злощастия, безъ да ги е желалъ българскиятъ народъ. Нашето отечество е изолирано още отъ влизането ни въ последната война“ — а въ тронното слово се казва, че сме въ добри отношения съ всички държави. — „То продължава да е такова, защото, както казваха старитѣ елини, единъ людъ хвърли камъкъ въ блатото, отпосле 100 философи не могатъ да го извадятъ. А нашиятъ камъкъ е хвърленъ много дълбоко, надъ него стоятъ кърви и ненависти. Само една мирна, лоялна, приятелска и продължителна политика съ нашитѣ съседи ще може да скъса обръча, който ни огражда. Обществото на народитѣ е наистина единъ силенъ и благодатенъ институтъ, но нека не забравяме, че и той е съставенъ отъ човѣци и отъ народи, които иматъ свои интереси и които не сж забравили още загубитѣ, които имъ причини нашата намѣса въ последната война. Обществото на народитѣ не се е още освободило напълно отъ идеята, че въ него има народи победители и победени. То не се е освободило още и отъ идеята, че трѣбва да има народи въоръжени и народи обезоръжени. При това положение ние сме длъжни да бѣдемъ предпазливи не само въ дѣлата си, но и въ писанията си, и въ говоренията си. Казваме го това не за да обезсърждаваме нѣкого, а да запазимъ своята скъпа страна отъ нѣкое ново нещастие. То не е изключено. Срещу него ние имаме днесъ само едно оръжие: пълна лоялностъ и коректностъ съ всички; никакво предизвикателство нито дѣломъ, нито словомъ.

„Не се ли подчинимъ на тая историческа логика, на тая поука отъ миналото, и наше и чуждо, ние рискуваме да се намѣримъ предъ нова опасностъ. Викътъ и молбитѣ ни тогазъ ще бѣдатъ напразни. Това е нашето слабо предупреждение. Правимъ го не защото не сме наранени въ най-дълбокитѣ си чувства, не защото не е покусенъ животътъ ни, както на хиляди други българи, а защото виждаме опасността и защото истинското родолубие ни диктува да я кажемъ откровенно и безъ забикалки“.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. Омарчевски! Отъ тая статия, на първо мѣсто, Вие трѣбва да вземете поука, защото, колкото се отнася до правителството, всичко онова, което е казано въ нея, ще го намѣрите най-добре изяснено въ последнитѣ изявления на сръбския министъръ г. Маринковичъ. Тѣй щото, бѣдете спокоенъ. Но такива приятели, като г. Омарчевски, трѣбва да си взематъ добра бележка отъ такава статия. Азъ благодаря на г. Маджаровъ, че я е написалъ, защото за такива се отнася тя, а не се отнася до правителството.

**С. Омарчевски (з):** Ако г. Маджаровъ, единъ отъ водилитѣ на правителственото болшинство, бие тревога; ако той казва да не дразнимъ нито дѣломъ, нито словомъ, наистина, това показва, че надъ България висятъ известни опасности. Но нашиятъ министъръ-председателъ въ туй време, когато се пише тая статия, не дири сътрудничество на останалитѣ политически течения въ страната; той не разяснява положението, въ което се намира страната, а счита за свой дългъ да го поясни само на своето парламентарно болшинство, което го крепи. Но и парламентарното болшинство, което крепи г. Ляпчева, и то е на нѣколко мнения по тоя въпросъ.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Вие на колко мнения сте?

**С. Омарчевски (з):** Че това е тѣй, свидетелствува съветътъ на тримата, на 12-тѣхъ, на 50-тѣхъ, на 200-та! (Смѣхъ срѣдъ лѣвицата) А българския народъ и всѣки, който може да разсѣждава, схваща, че правителството на г. Ляпчевъ е безсилно, въпрѣки доброто му желание и въпрѣки доброто му намѣрение да защити, въ тоя труденъ за България часъ, достойнството на българската държава.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Достойнството на българската държава е защитено, както никога. Доказателствата за това и днесъ сж предъ очитѣ на цѣлия свѣтъ. Достатъчно е да имате предъ видъ посещението, което се прави днесъ въ София, за да разберете къде е достойнството на България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

**С. Омарчевски (з):** Думитѣ на г. министъръ-председателя, изказани отъ него като опозиционеръ въ 1922 г., днесъ нѣматъ абсолютно никакво значение за него. Той, който говори, той, който мисли, че едно вътрешно заздравяване на страната, че едно омиротворение на страната, едно гарантиране на вътрешното спокойствие ще може да издигне авторитета на държавата ни предъ външния свѣтъ сега, когато ще има да се отстояватъ голѣми народни, държавни искания, той съ своята дейностъ и съ своята политика продължава да изострюва партийнитѣ и политически борби въ България.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Тоя министъръ успокоява и поправя всичкитѣ глупости и всичкитѣ лудории, които вие вършихте, и следитѣ на които продължаватъ.

**Отъ сговориститѣ:** Вѣрно! (Ржкоплѣскания)

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** И имате още сурагъ да говорите! Кой министъръ-председателъ се бори съ легални срѣдства срещу всичкитѣ предизвикателства на такива елементи, каквито сте вие, на срѣдитѣ, отъ които вие произлизате? (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**К. Лулчевъ (с. д):** Себе си успокой.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Сжщиятъ министъръ-председателъ се е въоръжилъ съ едно търпение, както да слуша вашитѣ нелепости — извинете ме за тази дума, защото тѣ сж такива — така сжщо да бѣде свидетелъ на всичкитѣ ония безумства, които не малко хора изъ вашата срѣда още продължаватъ да вършатъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това е то.

**И. п. Янчевъ (з. в):** Няма ли прокурори в тази страна, г. министър-председателю? Защо само тук в Парламента говорите? Парламентът не е съдилище, не е паркетъ.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Има прокурори, но има и разкриване на всичко.

**И. п. Янчевъ (з. в):** Не сте държавникъ и добъръ патриотъ. Дайте ги в ръцетъ на прокурора, ако има такива

**Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг):** Много си малък още.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Право Ви е казал Маджаровъ, че единъ лудъ, като покойния Стамболийски, като направи една лудория, сто умни много мъчно ще я оправятъ.

**С. Омарчевски (з):** Азъ ще завърша моята речъ съ пожеланията, които г. министър-председателъ на 1922 г., като опозиционеръ въ това Народно събрание, е отправилъ къмъ тогавашното правителство. Г. министър-председателъ, поради положението, което заема въ Демократическия сговоръ, сякашъ не е въ състояние да прецени онова, което представлява нашата държава днесъ.

**Отъ сговориститъ: А-а-а!**

**С. Омарчевски (з):** Той е извънредно много занятъ, кавгитъ въ Демократическия сговоръ сж много голъми и той се мъчи съ авторитета, който има като министър-председателъ и като човѣкъ, да потуши всичко това, което бушува вътре въ Демократическия сговоръ. Много малко време остава на г. министър-председателя, за да подири почтеното сътрудничество на всички опозиционни парламентарни групи . . .

**И. Петровъ (д. сг):** На дружбашиѣ!

**С. Омарчевски (з):** . . . за отстояване на народнитъ искания и на народнитъ желания. Той не е въ състояние да стори това, той е много изморенъ, кавгитъ въ неговата партия сж много голъми.

**Отъ сговориститъ: А-а-а!**

**С. Омарчевски (з):** И той ще направи единъ голъмъ жестъ, споредъ думитъ на г. Никифоровъ, само като помисли какво направи Демократическия сговоръ въ четири години, за да реши проблемата на България, именно, че България трѣбва да бѣде понесена на плещитъ на едно коалиционно правителство, което да се крепи на повечето отъ партиитъ, представени въ българския парламентъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ)

**Председателъ:** Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Колкото и да е желателно разискванията по отговора на тронното слово да се ограничатъ въ рамкитъ на въпроситъ, които поставя това слово, никога досега това не е ставало. По една традиция отговорътъ на тронното слово се използва като единъ поводъ да се разисква върху цѣлата политика на правителството. Опозицията и този пътъ се възползува отъ този случай, за да направи една критика на управлението на Демократическия сговоръ. Тая критика се очакваше отъ правителството; тя се очакваше и отъ членоветъ на правителственото болшинство, които иматъ всичкото съзнание за тежкитъ отговорности на управлението, които лежатъ на тѣхнитъ плещи.

Но, г. г. народни представители, една критика, за да бѣде полезна, трѣбва да почива върху обективната оценка на фактитъ, които обуславятъ управлението на страната. Азъ не се съмнявамъ въ искреността на декларациитъ, които правятъ всички опозиционни депутати, че преценката, която тѣ даватъ за управлението на Демократическия сговоръ, е обективна. Но не е достатъчно само това. За да има една обективна, спокойна критика, трѣбва да се трѣгне отъ единъ разуменъ, правиленъ критерий. За да може да се измѣри правилно една величина, необходимо да се вземе точна мѣрка. Ако е вѣрно, че политиката е изкуство на възможното, а не изкуство на же-

ланото, трѣбва да се признае, че ораторитъ на оппозицията въ своята критика забравятъ тази елементарна максима. Нашиятъ народъ, колкото е материалистиченъ въ своя ка-тадневенъ животъ, толкова е склоненъ, поради своята славянска природа, къмъ романтизмъ и прекаленъ идеализъмъ, и затуй той е искалъ винаги отъ своитъ управници да му дадатъ максимумъ отъ добри дѣла, които той вижда да фигуриратъ и въ програмитъ на всички политически партии у насъ. Опозицията се ползува отъ това схващане на народа и заради туй, вмѣсто да трѣгне отъ критерия за възможното при нашата скромна, бедна, печална българска действителност, трѣгна отъ съвсемъ другъ критерий — отъ критерия на желаното, на идеала.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че когато при тѣзи разисквания по отговора на тронното слово се прави една равностѣтка на управлението на Демократическия сговоръ, необходимо е не да се види какво бѣше желателно той да направи въ продължение на 4 години, а кое бѣше възможно той да направи. Ако той е тикналъ страната въ нейното развитие една, две стѣпки напредъ, азъ смѣтамъ, че той е далъ едно добро управление на страната. Ние и министритъ, които отъ четири години насамъ се изреждатъ на тѣзи маси, не страдаме отъ оная мания, отъ която се страдаше преди четири години, че всичко което е извършилъ Демократическия сговоръ, е лишено отъ грѣшки. Всѣко човѣшко дѣло страда отъ грѣшки. Французитъ казватъ: il n'y a que le Pape qui soit infailible — само папата е безгрѣшенъ, но и то е една фикция, поради предположението, че папата представлява божеството на земята. Та, ние не стоимъ на тази теза, че нашето дѣло отъ четири години е безпогрѣшно.

Е добре, нека видимъ, г. г. народни представители, при какви условия Демократическия сговоръ е управлявалъ, за да можемъ да разберемъ цената, стойността на дѣлото, което е извършилъ.

Преди всичко обективнитъ условия за управленията въ всички страни на свѣта следъ войнитъ сж тежки, тѣ не сж същитъ, каквито бѣха условията на управленията преди войнитъ, затуй защото предъ всѣко едно управление въ цѣлия свѣтъ следъ войнитъ сж поставени за разрешение редица нови задачи, задачи, които не сж съществували преди войнитъ покрай ежедневнитъ грижи на обикновеното администриране на странитъ.

Де преди войнитъ съществуваше бѣжански въпросъ, който занимава толкова страни днесъ въ свѣта; кѣде въ свѣта бѣше известенъ въ такава остра форма жилищния въпросъ; кѣде въ свѣта бѣше известенъ аграрниятъ въпросъ, който следъ войнитъ се разрешава въ 22 страни въ Европа; кѣде работническиятъ въпросъ преди войнитъ се поставяше съ оная острота за разрешение, както сега се поставя въ цѣля свѣтъ? И редица още проблеми има, като репарационната и пр. и пр., които азъ смѣтамъ за излишно да изброявамъ.

Но особено тежко е управлението въ победенитъ страни. И интересно е, че у насъ тая елементарна истина се забравя. Римлянитъ още сж казвали: „Тежко и горко на победения.“

За управлението на Демократическия сговоръ, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че не трѣбва да се забравятъ особено тежкитъ условия, при които това управление дойде. Демократическиятъ сговоръ получи едно двойно наследство. Първото наследство е това, което той получи благодарение на грѣшкитъ на миналитъ управления — една държава, разкъсана между своитъ съседи, разпъната на кръстъ на поражението, обезправена, обидена и оскърбена, увиснала въ веригитъ на единъ миренъ договоръ, който съ своето жило ежедневно смуче най-жизненитъ сокове на нейната стопанска снага. Второто наследство, което той получи, бѣше наследството, което му дадоха господа дружбашиѣ.

**Л. Недѣлковъ (з):** Не сме го дали, зорле гс взехте.

**В. Драгановъ (з. в):** Ако бѣше лошо, нѣмаше да го вземете. (Смѣхъ върѣдъ сговориститъ)

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Г. г. народни представители! Не само България бѣше победена страна; победени бѣха и други държави. Но България има нещастieto да бѣде управлявана следъ войнитъ отъ Земледѣлския съюзъ, който по думитъ на Стамболийски — не желая да полемизирамъ — бѣше принуденъ да поеме управлението върху своята глава преди да бѣде подготвенъ за него. Земледѣлцитъ сами казваха това. И безъ да давамъ вул-

гарнитъ характеристики за Земледѣлския съюзъ, станали сѣ вече банални, азъ смѣтамъ, че цѣлото нещастие, което България преживѣ въ продължение на три и половина години, когато управляваха дружбашиитѣ, се дължеше на това, че намѣсто тѣ да дойдатъ да групиратъ народнитѣ сили за извеждане България отъ онова тежко положение, въ което я поставиха войнитѣ, намѣсто тѣ да организиратъ всички творчески сили, за да излѣкуватъ ранитѣ отъ войнитѣ, тѣ въ продължение на три и половина години направиха България арена на вътрешни борби, арена, кѣдето се въртеше само политика на отвлечение, на дирене отговорности, арена, кѣдето отъ балкони на министерства министритѣ проповѣдваха фронтове по всички направления.

**П. Миновъ** (з. в): Сега пресилено го каза!

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Министъръ-председателъ! Стамболийски се заканваше на всички опозиционери, които бѣха гласували за блока, че ще ги бѣси предъ урнитѣ.

**И. п. Янчевъ** (з. в): А защо ги викаше да се съветва съ тѣхъ? Вижда се колко сѣ били сериозни тия закани!

**П. Миновъ** (з. в): А вие уплашихте ли се отъ тия закани? Слава Богу не се уплашихте отъ тия закани.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Недейте слага въпроса така, защото ще ви го сложатъ иначе.

**П. Миновъ** (з. в): Ние приемаме и законитѣ. Вчера на насъ ни се отправиха закани, по това сѣ само закани.

**Председателътъ**: (Звъни)

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Тогава съсловие бѣше настрѣхнато срещу съсловие, класа опълчена срещу класа, селото бѣше въ война срещу града.

**Отъ земледѣлцитѣ**: Хайде де!

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): И когато, г. г. народни представители, съ тия нѣколко думи азъ излагамъ тежкото положение, при което дойде управлението на Демократическия съговоръ и потърся да видя въ едри контури дѣлото, което той извърши отъ 9 юний насамъ, следъ сътресението, което обикновено създава единъ превратъ, следъ буритѣ на една гражданска война, предизвикана отъ хора, които бѣха продали съвѣститѣ си въ чужди столици, азъ виждамъ не една стѣпка, извършена напредъ въ развитието на България; азъ виждамъ величието на едно голѣмо епохално дѣло, предъ което не може да не се преклони всѣки добросъвѣстенъ и непредубеденъ човѣкъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

Когато, г. г. народни представители, азъ си спомня ония трагични за България дни, когато предъ пристѣпнитѣ на дружбащата стихия бѣха абдикирали всички власти въ тая страна — и законодателна, и изпълнителна, и съдебна; когато предъ очитѣ на българското гражданство отъ хиляди трибуни, издигнати въ села и градове на цѣлата страна, агитатори публично проповѣдваха бунта и разрушението и като виждамъ днесъ, следъ 4 години, какъ тая стихия прибира последнитѣ си вълни, и като виждамъ спокойствието, което цари въ цѣлата страна, азъ смѣтамъ, че 9 юний не е билъ едно праздно усилие на дейцитѣ, които заложиха живота си за него, и че това е първата стѣпка, която направи Демократическия съговоръ отъ 9 юний до днесъ. Преди 9 юний, г. г. народни представители, държавната идея бѣше хвърлена въ калъта. За 4 години ние я издигнахме изъ калъта и я изнесохме къмъ висини, които водятъ къмъ величието на България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

**В. Драгановъ** (з. в): Издигнахте я отъ калъта, а хвърлихте я въ батака.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Жалко, че отождествихте държавата съ Сговора. Това сѣ две понятия различни. Държавата е обща на всички, не само на Сговора.

**Председателътъ**: (Звъни)

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Когато, г. г. народни представители, си спомнямъ ония печални дни, когато въ нашата

страна вилнѣха тѣлнитѣ, а днесъ виждамъ на мѣстото на тѣлповластието възстановенъ авторитета на закона; когато виждамъ на мѣстото на тѣлповластието да цари гражданската дисциплина, азъ чувствавамъ още единъ пътъ величието на дѣлото, което извърши Демократическия съговоръ отъ 9 юний насамъ. Когато азъ виждамъ българската младежъ отъ села и градове извадена отъ прашнитѣ и задущни клубове на разрушението и вмѣкната въ стройнитѣ редици на отечестволюбието, азъ смѣтамъ, че дѣлото, което извърши Демократическия съговоръ, заслужава адмирацията на всички, които обичатъ своята страна.

Въ областта на държавното управление. Г. г. народни представители! Когато се преценява едно човѣшко дѣло, то трѣбва да се цени въ неговитѣ общи линии. Азъ съмъ 4 години тукъ депутатъ, но азъ не чухъ да се изнасятъ факти за оная покрива въ полицейската администрация, каквато знаемъ да съществува отъ толкова години насамъ.

**К. Томовъ** (з): Примѣри колкото искате.

**Д-ръ И. Бешковъ** (з. в): Предъ васъ се говориха, трѣбваше да ги чуете.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Азъ чухъ тукъ опозиционери да се прекланятъ предъ усилията, които сѣ вложени за издигането на нашата полицейска стража и въобще на нашата полиция на оная висота, на която тя е призвана да служи като една институция, която има за задача да гарантира спокойствието, реда и вмота на гражданитѣ въ нашата страна.

**П. Миновъ** (з. в): Въ Хасково участва единъ разбойникъ въ полицията.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Днесъ, когато български гражданинъ отъ провинцията дойде въ столицата да види центъра на България, той чувствава, че има нѣщо ново, което е станало въ тая страна, защото вижда една нова полиция, която се стреми всѣки день да достигне съвършенството на западноевропейскитѣ полиции. Днесъ нѣма пристави, господине, който ме прекъсватъ отъ татъкъ, бившъ околийски началникъ отъ Земледѣлския съюзъ, пристави като вашитѣ, които се издържаха отъ сръдствата, които имъ даваха домовете за търпимостъ!

**Отъ сговориститѣ**: Позоръ!

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ**: И сега е така.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Днесъ нѣма пияна полиция по улицитѣ. И азъ си спомнямъ думитѣ на единъ голѣмъ търговецъ отъ София, отъ фирмата „Аневъ—Радивоевъ“, който ми казваше: „Откогато фирмата ни съществува, ние си знаемъ всѣка година да плащаме данѣкъ на стражаритѣ; тая година предложихме на стражаря да му дадемъ на нова година обикновения бакшишъ отъ 500 или 1.000 л.,“ — г. Радивоевъ ще чуе думитѣ ми отъ Парламента, нека ме опровергае — „и останахме очудени, че за пръвъ пътъ отъ кога съществува България“ — това ми е казано преди 2—3 години — „азъ видѣхъ български полицай да откаже едно обикновено възнаграждение, което му даваме. Стражарѣтѣ ми каза: „Обърнете се къмъ градоначалника, да ни ги дадатъ съ нуждната заповѣдь или да ги употребятъ както искатъ“. Така е и въ провинцията, г. г. народни представители. Азъ смѣя да твърдя, че има една почтеностъ. Не че нѣма хора, които се провиняватъ, не че не може да има хора, които да безчинствуватъ въ отдѣлни случаи, но системата, която се прокара за издигането на нашата полиция, личи отъ тѣзи белези, които единъ външенъ човѣкъ не може да не види на всѣка една крачка.

**Нѣкой отъ лѣвицата**: Да, но г. Ляпчевъ опартизани тая полиция.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Хайде де! Това пъкъ сега отъде иде?

**Д-ръ П. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Когато си спомнимъ за оная фискална инквизиция, която вилнѣше въ страната; когато си спомнимъ за онзи безчовѣченъ начинъ, който дружбашиитѣ бѣха издирили и открили, за да се бъркатъ въ съвѣстѣта на българския избирателъ, като съ цепиница удряха по неговия данѣкоплатски джобъ; когато си спомнимъ, че поради тая инквизиция еврейтѣ въ



София бѣха станали най-напредъ дружбаши, безъ нѣкога да сѣ се занимавали съ земледѣлие; когато си спомнимъ, че въ градове като Свищовъ хиляда души бѣха принудени да дадатъ декларация, за да останатъ земледѣлци, безъ да знаятъ какво е земледѣлие, . . .

**Н. Алексиевъ (з. в):** Това е лъжа!

**Отъ сговориститѣ:** Е-е-е!

**Единъ сговористъ:** Това не е лъжа.

**Н. Алексиевъ (з. в):** Това е абсурдъ. Ако е въпросъ само за приказки да говоримъ, добре, но това е абсурдъ. (Възразжения отъ сговориститѣ).

**Председателтъ:** (Звъни)

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** И днесъ, г. г. народни представители, следъ 4-годишно управление, когато всѣки сговористски депутатъ може да се яви отъ тая трибуна и да отпрати въпросъ, не само къмъ всѣки отдѣленъ депутатъ, но и къмъ цѣлия български народъ, има ли нѣкой въ тая земя да се оплаче отъ несправедливи данѣци, и никога да не получи отговоръ, че има несправедливи данѣци, азъ смѣтамъ, че дѣлото, което извърши Демократическиятъ сговоръ, въ тая областъ, е едно голѣмо дѣло на управление въ тая страна. Може да има тежки данѣци — и по този въпросъ ще си кажа думата — но данѣци несправедливи днесъ въ България нѣма.

Г. г. народни представители! Понеже г. Алексиевъ иска да му дамъ една картина на това, което е ставало съ опредѣляне данѣцитѣ въ Свищовско, безъ да имахъ намѣрение да се спирамъ на факти, азъ ще изнеса онова, което изнесохъ въ миналата Камара тукъ, съ документи, които съмъ готовъ да дамъ на разположението на една анкетна комисия.

Г. Недѣлко Атанасовъ, като министъръ, минава презъ селата Лѣжене и Петокладенци, свиква събрание — азъ ги изнесохъ тия работи навремето въ Народното събрание съ неговия рѣкописъ — . . .

**Н. Алексиевъ (з. в):** Има наши хора обложени много повече отъ ваши хора. Лично азъ съмъ обложенъ повече.

**Министъръ В. Молловъ:** Азъ ще ви цитирамъ случая отъ Попово.

**Н. Алексиевъ (з. в):** Събиратъ ги втори пътъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** . . . повиква своитѣ приятели, поисква да му дадатъ списъцитѣ на данѣкоплатцитѣ, преглежда списъцитѣ въ присѣдствието на своитѣ приятели, набелязва имената на най-голѣмитѣ противници на тогавашната властъ съ червенъ моливъ и срещу името на всѣки единъ данѣкоплатецъ отбелязва, да кажемъ, Илия Караджовъ, противникъ на властѣта, обложенъ съ 1.000 л. — да плати 10.000 л.; другъ противникъ, обложенъ съ 5.000 л., да плати 10.000 л. и пр. и пр. Приготвя списъка. Минава въ Петокладенци — сѣщата история. За своитѣ приятели върши обратното. На Линко Антоновъ данѣкъта да кажемъ е 5.000 л. — намалява му го на 1.000 л. И въ сѣщото време праща списъцитѣ за изпълнение на финансовия началникъ, макаръ че Недѣлко Атанасовъ тогава не бѣше финансовъ министъръ.

Въ Свищовъ се устройва една данѣчна чека, председателъ на която е г. Иванъ Пановъ, председателъ на дружбата, който се разхождаше изъ града съ единъ голѣмъ бастунъ съ чепове. Тая чека взема списъка на данѣкоплатцитѣ и имъ опредѣля данѣка. На единъ подофицеръ, демократъ, известенъ на г. Герасимъ Ангеловъ, крайно порядъченъ човѣкъ, който си загуби професията, отдаденъ на обществена служба, намиратъ данѣка му отбелязанъ въ списъка хиляда и нѣколко лева — имаше една скромна бакалница — поставятъ му данѣкъ три хиляди и нѣколко лева.

**Д. Кьорчевъ (нац. л):** Г. Дяковъ! Можете ли да кажете, кой въведе практиката, съ министерски постановления да се арестуватъ хора? (Възразжения отъ сговориститѣ)

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Г. Кьорчевъ! Сега говоримъ за декларациитѣ. Нека свърша съ тая въпросъ. Въ Свищовъ

сѣщата чека издирва данѣкоплатцитѣ противници на властѣта. Намиратъ въ списъка, че моята скромна милостъ, като адвокатъ, съмъ обложенъ съ данѣкъ 2.400 л., дръпватъ ми основенъ данѣкъ 11.000 л. и отгоре още 11.000 л. — ставатъ 22.000 л., и казватъ: ако смѣнешъ, ходи пакъ по селата да агитирашъ противъ насъ!

Г. г. народни представители! Азъ не желая да цитирамъ повече факти. Но ще цитирамъ на г. Алексиева още единъ случай.

Въ с. Дековъ двама братя се раздѣлятъ въ единъ день. Единиятъ получава 100 декара ниви и другиятъ — 100 декара ниви, получаватъ еднакво число добитѣкъ — всичко еднакво. Единиятъ е обложенъ съ 2.000 л. данѣкъ, а другиятъ — съ 9.000 л., защото първиятъ е знаелъ кѣде зимуватъ рацитѣ и тамъ е отишълъ.

**Н. Стамболиевъ (з. в):** Искате ли и азъ да Ви приведа примѣри?

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Ще ви цитирамъ имена. Въ гр. Свищовъ единъ търговецъ, Христо Тошковъ, който продава манифактура на дребно, а купува на едро отъ единъ ангросистъ на име Боянъ Йордановъ, продава на стотици дребни търговци като него, ангросиста облагатъ съ 2.000 л., а дребния купувачъ, който купува отъ него — съ 9.000 лева.

Г. г. народни представители! Азъ ви моля, макаръ да сте отъ тази страна (Сочи лѣвицата) турете си рѣката на сърцето и ми отговорете: има ли днесъ тази фискална инквизиция, тази фискална неправда?

**Н. Стамболиевъ (з. в):** Сѣществува.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Азъ смѣтамъ, че днесъ първата продобивка, съ която може да се похвали Демократическиятъ сговоръ, е, че има справедливи данѣци.

**Н. Стамболиевъ (з. в):** Има двама малки бакали единъ срещу другъ; единиятъ плаща 400 л. данѣкъ, а другиятъ 1.400 л.

**Д-ръ К. Милановъ (д. сг):** Какъвъ бѣше критерия, за опредѣляне данѣцитѣ въ ваше време, г. Стамболиевъ?

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Азъ не желая да влизамъ въ подробности. Азъ съмъ участвувалъ въ изработването на новия законъ за данѣцитѣ и съмъ готовъ да посоча защо сѣществува тази справедливостъ. Това е, г. г. народни представители, не защото човѣшкиятъ материалъ, съ който боравимъ, е по-добъръ — азъ съмъ готовъ да приема и тази концесия. И вие като дойдете на властъ, и моитѣ бивши приятели, радикалитѣ, като дойдатъ на властъ, ще иматъ сѣщия човѣшки материалъ, съ който работимъ ние. Задачитѣ на българския управникъ, на българския законодателъ е да създаде закони, които да препрѣчатъ хищническитѣ апетити на този или онзи и да не даватъ възможностъ да се ограбва българския данакоплатецъ. Това е дѣлото на Демократическиятъ сговоръ.

Г. г. народни представители! Нека да погледнемъ въ областѣта на правосѣдното дѣло. За пръвъ пътъ тази година, въ тази сесия, излезе отъ тая трибуна единъ ораторъ, въ лицето на моя добъръ приятелъ г. Андреевъ, да протестира за несправедливото премѣстване на двама прокурори. Азъ смѣтамъ, че това трѣбва да се отбележи и че по тоя въпросъ г. министърътъ на правосѣдието трѣбва да си вземе бележка. Въпросътъ е сериозенъ. Отъ четири години насамъ никой въ тая сграда не е казалъ лоша дума за начина, по който се управлява Министерството на правосѣдието. И затова днесъ съдебната властъ е действително оня спасителъ брѣгъ, къмъ който се отправятъ погледитѣ на всички угнетени и онеправдани въ нашата страна. Азъ бихъ желалъ, г. Муравиевъ, който е нашъ политически противникъ и който бѣше оправданъ, да каже: нѣма ли той днесъ въра въ българското правосѣдие? Има ли днесъ министри, които да се мѣсятъ въ работата на правосѣдието, както министъръ Димитровъ, който отмѣняше съдебни решения? Има ли днесъ Народно събрание, което съ своя воля да отмѣнява рѣшенията на нашитѣ съдилища?

**П. Миновъ (з. в):** Г. Дяковъ! Преписката по старозагорския изборъ я вземаха въ Министерството на правосѣдието и до днесъ не е дадена възможностъ на сѣда да си каже думата по него. Това не е ли достатъчно? Не го ли знаете?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Отлѣтели сж, г. г. народни представители, онѣзи скръбни, трагични времена, когато цепеницата на дружбашитѣ висеше надъ зелената маса на българскитѣ сѣдии, когато тя се посочваше отъ вратата на кабинета на българския прокуроръ въ онѣзи печални дни, когато по конгреси и дунами въ София, съ цепеница въ рѣка се четѣха нотации по какъвъ начинъ трѣбвало да се раздава правосѣдие на българския народъ. Когато ние си спомнимъ тия картини, само въ това отношение дѣлото на Демократическия сговоръ заслужава всички жертви, които ние дадохме отъ четири години насамъ.

**П. Миновъ** (з) Преувеличавашъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Не за да отправямъ похвали нѣкому тукъ, ще кажа: спомнете си какво бѣше преди 9 юний 1923 г. съ българскитѣ желѣзници. Кой български гражданинъ смѣше да си повѣри живота на българскитѣ желѣзници? Детективи му смазваха кокалитѣ вътре. Кога българскитѣ желѣзници вървѣха по тарифа? Никога. Кой български търговецъ бѣше спокоенъ, че стоката му ще стигне на време?

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): И че нѣма да бѣде ограбена.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Днесъ българската желѣзница — това не е една подробностъ въ моята речъ — която е нервътъ на стопанския животъ на България, върви съ една математическа точностъ, въ нея има гаранция за живота на българския гражданинъ, тя дава спокойствие на българския търговецъ, на българския индустриалецъ, и на всѣки, който има нужда отъ нея.

**Д. Кьорчевъ** (нац. л.): Какъ може желѣзницата да защитава живота? Можешъ ли да обяснишъ това?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. Кьорчевъ! Ако не си спомняте факти, нашиятъ другаръ г. Йорданъ Ганчевъ е тукъ и той ще Ви ги каже.

Г. г. народни представители! Азъ обещахъ въ общи линии да се спирамъ на дѣлото на Демократическия сговоръ. Когато азъ виждамъ моя старъ баща, реакционеръ въ своитѣ схващания за модернизирание на земледѣлието, добъръ приятелъ на г. Кьорчева, да говори за модерно земледѣлие, когато виждамъ села да се състезаватъ предъ насъ, депутатитѣ, не за служби, а да искатъ земледѣлски машини, когато виждамъ тази вълна, която се прѣска отъ Министерството на земледѣлието и стига да последната колиба на българското село и завладява ума на българския селянинъ съ едно ново разбиране за неговия ежедневенъ трудъ и за неговия ежедневенъ занаятъ, азъ смѣтамъ, че Демократическиятъ сговоръ е изпълнилъ и изпълнява една голѣма задача за благополучието на българския народъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) И като виждамъ г. Славейко Василевъ, министъръ на благоустройството, азъ си спомнямъ за оная голѣма културна роль, която изгълни Демократическиятъ сговоръ въ нашата страна чрезъ Министерството на благоустройството. Преди 9 юний само едно село въ цѣла България бѣше водоснабдено, селото на богопоманитѣ дружбаша, селото на министритѣ — Бѣла-Черква. Триста и нѣколко села днесъ сж водоснабдени и още толкова ще бѣдатъ водоснабдени по силата на закона, който гласувахме въ миналата Камара. Малко дѣло ли е това?

**Д. Ивановъ** (з. в): Постройкитѣ за водоснабдяване сж кооперативно дѣло на всички български данѣкоплатци по единъ законъ, създаденъ отъ преди 40 и нѣколко години, който земледѣлското правителство приложи. Тѣ не сж ваше дѣло, а кооперативно дѣло.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Кооперативно дѣло, ама изидхте кооперативнитѣ пари и въ кооперациитѣ останаха само фирмитѣ и мишкитѣ.

**Министъръ В. Молловъ** (Къмъ Ивановъ) Вие хабете нѣма отъ кооперация и кооперативно водоснабдяване. Разбирате само отъ кооперативно ограбване. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Въ кой градъ и въ кое село въ България преди 9 юний се говорѣше за електричество? Днесъ има единъ кипещъ въ нашитѣ села и градове за набавяне свѣтлина и вода чрезъ електрически инсталации и водопроводи. И държавата щедро е подала своята рѣка, за да дойде

въ помощъ на тая културна и здравословна нужда на нашия народъ.

**К. Томовъ** (з): Въ Пловдивъ, Стара-Загора и „Вѣча“ има термически централи.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Сега не е дума за „Вѣча“.

**П. Миновъ** (з. в): Тия инициативи, г. Дяковъ, бѣха отъ по-рано. Законътъ за воднитѣ синдикати е отъ времето на земледѣлцитѣ. И „Вѣча“ е отъ тогава.

Кажете му, г. Цанковъ. Нали е така?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! За да завърша тая картина на дѣлото на Демократическия сговоръ, която поискахъ да дамъ въ общи линии, азъ ще кажа още следното: трѣбва да си спомнимъ, наистина, ония оскърбления, ония унижения, на които бѣше подложена българската армия въ лицето на нейнитѣ бивши и тогавашни водачи отъ хора отъ типа на единъ Крумъ Поповъ, който нарече нашитѣ генерали парцаливци; трѣбва да си спомнимъ униженията и оскърбленията, на които бѣха подложени нашитѣ офицери, които не сж каста, а изхождатъ отъ низинитѣ на всичкитѣ слоеве на българското общество, трѣбва да си спомнимъ тия критични и позорни дни и да видимъ днесъ измѣкната българската армия отъ ноктитѣ на партизанството, отъ ерата на пратийнитѣ декларации, издигната на нуждната висота поставена настрана отъ политическия животъ на страната, настрана отъ принудителното даване декларации, настрана отъ униженията и оскърбленията, на които бѣше подложена, за да бѣде спокоенъ българскиятъ народъ за сигурността и спокойствието на своята страна. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

**И. п. Янчевъ** (з): Г. Дяковъ! Въпрѣки това, че се унижава военщината . . . (Възражения отъ сговориститѣ)

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Вие поискахте декларация отъ началникъ щаба на армията. Кой е правилъ такова нѣщо досега?

**И. п. Янчевъ** (з. в): Въпрѣки всичко това, което каза ораторътъ, въ земледѣлско време се назначиха висши офицери, които и вие сега цените, напр. генералъ Ценовъ, сегашниятъ министъръ г. Славейко Василевъ и др. Значи не се е партизанствувало въ армията.

**И. Лѣкарски** (д. сг): Въ ваше време тѣпчеха националния флагъ.

**К. Томовъ** (з): Това не е вѣрно.

**П. Миновъ** (з. в): Жалко е, че се демагогствува съ това.

**К. Томовъ** (з): За честта на българската армия, казвамъ, че нито единъ офицеръ не е подавалъ декларация на земледѣлското правителство. (Възражения отъ сговориститѣ) И вие унижавате българското офицерство, когато признавате, че то е давало декларации. Доблестното офицерство не може да дава декларации. (Възражения отъ сговориститѣ)

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Г. Томовъ! Защо отричате единъ фактъ, който може-би не е станалъ презъ времето, когато Вие сте били министъръ, но който въ всѣки случай е станалъ презъ дружбашко време? Не е ли вѣрно, че презъ времето на Муравиева се взема декларация отъ началникъ щаба на армията полковникъ Нойковъ?

**Н. Мушановъ** (д): Нека тукъ не се излага чистата паметъ. . .

**К. Томовъ** (з): Излагатъ я военни.

**Н. Мушановъ** (д): . . . на полковникъ Нойкова, защото около тази история трѣбва само да се мълчи. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Азъ съмъ печатилъ декларацията му въ в. „Препорецъ“ и знаа по-добре историята около нея. По-добре е да се мълчи.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Не съмъ азъ, който клейма паметта на Нойкова, когато познавамъ по-добре отъ Васъ. Но азъ Ви питамъ: защо Вие, който бѣхте тогава въ Де-

мократическия сговоръ, допуснахте да се напечати тази декларация въ в. „Препорецъ“?

**Н. Мушановъ** (д): Затуй азъ вземамъ думата, за да Ви кажа.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Кажете.

**Н. Мушановъ** (д): Не е имало по-почтенъ човѣкъ . . .

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Оставете това нѣщо.

**Н. Мушановъ** (д): Не искамъ да бждете господаръ на моитѣ думи.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Вие напечатихте тая декларация въ в. „Препорецъ“.

**Н. Мушановъ** (д): По този въпросъ дължа едно обяснение и добре, че ми се удаде случай да направя това. Чини ми се, че по това може да знае нѣщо г. министъръ-председателятъ и други нѣкои господа, а ми се чини, че и вие всички трѣбва да знаете. Може би ние по най-безволн начинъ изложихме името на Нойковъ, който обаче си умре пакъ мой приятелъ, приятелъ и на моитѣ другари, защото разбрахме въ какво заблуждение сме били. Ние първи съжалявахме, че направихме това. По-добре е да се мълчи по историята на тая декларация, защото Нойковъ бѣше почтенъ човѣкъ и никакъвъ партизанлъкъ не е правилъ.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Това още нищо не обяснява.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Покойниятъ Нойковъ бѣше единъ отъ най-добритѣ български офицери, съ характеръ и качества такива, които го поставяха на чело на българското офицерство, но фактътъ е таженъ, и той трѣбваше да се преклони. Вѣрно е, че трѣбва да се мълчи, обаче това показва какви сж били условията, които накараха и такъвъ доблестенъ български офицеръ да отиде да направи тая стѣпка. Той трѣбваше да я направи съ разкъсано сърдце. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**К. Муравиевъ** (з. в): Полковникъ Нойковъ не е далъ декларация. (Възражения отъ сговориститѣ)

**Председателятъ**: (Звъни) Моля, г-да, седнете на мѣстата си! Г. Муравиевъ, нѣмате думата!

**К. Муравиевъ** (з. в): Защо позволявате на другитѣ да говорятъ? — Полковникъ Нойковъ е билъ доблестенъ офицеръ.

**Председателятъ**: (Силно звъни) Мълчете! Нѣмате думата! Моля г. г. квесторитѣ да въдворятъ редъ (Квесторитѣ С. Савовъ и Т. Христовъ отиватъ при Муравиевъ и го поканватъ къмъ редъ. Голѣма глъчка)

**К. Муравиевъ** (з. в): (Къмъ Т. Кожухаровъ) И Вие, „Федя Чорни“, щѣхте да дадете декларация.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): (Отива при Муравиевъ) Азъ Ви казвамъ, че Вие сте единъ мошеникъ, лъжецъ! (Скарване между Муравиевъ и Кожухаровъ) Идватъ народни представители сговористи при тѣхъ. Голѣма глъчка) Вие отъ детективъ станахте министъръ на войната! Засрамете се, сукинъ синъ!

**Председателятъ**: (Силно звъни) Моля, г-да!

**К. Муравиевъ** (з. в): Ще дойде време да Ви отговоря, г. Кожухаровъ. (Глъчката продължава)

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Какво ще ми отговаряте бе?

**К. Муравиевъ** (з. в): Азъ ще Ви отговоря съ факти, а не съ ругатни. Азъ не ще имамъ тогава доблестта да дойда при Васъ за да Ви заплашвамъ, както Вие дойдохте сега при мене. Азъ ще отида на трибуната и отъ тамъ ще Ви отговоря.

**Т. Кожухаровъ** (д. сг.): Азъ Ви каня каквото имате да кажете, да го кажете тукъ, да не правите плитки диверсии.

**К. Муравиевъ** (з. в): Азъ не правя диверсии.

**П. Миновъ** (з. в): Г. Кожухаровъ! Вие бѣхте ли въ списъка на българскитѣ офицери, които сърбитѣ искаха отъ българското правителство?

**Т. Кожухаровъ** (д. сг): Не бѣхъ.

**П. Миновъ** (з. в): Имаше маса български офицери въ този списъкъ, съ който тѣ се искаха отъ българското правителство, за да бждатъ сждени отъ сърбитѣ. Земледѣлското правителство даде ли тѣзи хора? Не. Това е една голѣма негова заслуга. (Възражения отъ сговориститѣ. Голѣма глъчка).

**И. п. Янчевъ** (з. в): Да не се партизанствува съ войнството!

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! За да завърша тая частъ на моята речъ, азъ смѣтамъ да ви припомня, че отъ четири години насамъ, откакъ заседава първото Народно събрание следъ 9 юний и настоящето Народно събрание, тия министерски мѣста се заематъ отъ хора, върху почтеността на които никой не е ималъ куражъ да хвърли сѣнка отъ съмнение. А на тия мѣста стоеха Александъръ Ботевъ, стоеха и други вулгарни престѣпници, които вълнитѣ на негодуванието следъ войнитѣ бѣха изтикали на ловърхността на нашия политически животъ.

**Отъ сговориститѣ**: Браво! (Ржкоплѣскания)

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): И когато сме нарисували въ общи черти тая картина за дѣлото на Демократическия сговоръ, азъ трѣбва да прибавя: грѣшки има, има въпроси, които стоятъ неуредени и пр. и пр. Но позволете ми да си послужа съ едно наше сравнение отъ Дунавско. Демократическиятъ сговоръ постави за четири години кораба на България въ пътя на нейното правилно развитие. Следъ тоя корабъ вървятъ малкитѣ шлепове и шлепчета — това сж по-малкитѣ или по-голѣмитѣ държавни въпроси — които съ течение на времето, съ трудъ, съ упоритостъ и съ енергия, съ общи усилия на всички ще трѣгнатъ въ смѣция правиленъ пътъ, въ който е трѣгналъ и корабътъ на България. Това е сравнението, което ми дойде на умъ, когато слушахъ моя добъръ приятелъ Андреевъ и другитѣ, които атакуватъ Демократическия сговоръ.

Демократическиятъ сговоръ не е отъ днесъ. Той още отъ 10 юний — отъ другия день, когато пое властта е всрѣдъ една градушка отъ атаки и стрели, които се отправиха срещу него. Уважаемиятъ г. Малиновъ оня день въ своята речъ, за да мотивира своята теза за нова властъ, каза: „Демократическиятъ сговоръ трѣбва да отстъпи властта, защото е изхабенъ, защото, казваше той, е дезорганизиранъ и защото е корумпиранъ“. Колкото и да е тежка последната дума и въобще тритѣ характеристики, които той даде за Демократическия сговоръ, позволете ми да кажа, че това сж най-лекитѣ стрели, които се отправятъ срещу Демократическия сговоръ и които, нека го признаемъ, се хвърлятъ съ една ловкостъ и съ една елгантностъ, които сж свойствени на държавническия маниеръ на г. Малинова. Това, което бѣше популярно долу въ маситѣ, това, което се разправяше на 10 юний 1923 г. срещу властта, не бѣше като тия елегантно подхвърлени отъ г. Малинова стрели срещу Демократическия сговоръ. Тогава нарекоха властта на Демократическия сговоръ „генералска властъ“, властъ военнлюбива. И въ въображението на маситѣ, които вървѣха следъ Земледѣлския съюзъ и следъ Комunistическата партия — по проповѣдитѣ на Стамболийски още преди 9 юний и по проповѣдитѣ, които се разпространяваха по кюшетата следъ 9 юний — се явяваше едва ли не картината, че щомъ новото управление поеме властта, българскитѣ граждани нанова смѣтка ще турятъ раницитѣ на гърбоветѣ си, огненитѣ езици на нѣкаква нова война ще обхванатъ четиритѣ крайща на България и българскиятъ народъ ще бжде наново заведенъ на заколение. И много привърженици на дружбашитѣ и коммуниститѣ, колкото и да имъ бѣше неприятно, отиваха на 10 юний 1923 г. по гари, по села и градове съ торбичкитѣ и съ сопитѣ на рамо, съ съзнанието, че отиватъ да пазятъ България отъ нова нѣкаква война.

Г. г. народни представители! Нека нѣмаме кжса паметъ. Стамболийски го разправяше туй преди 9 юний за г. Мушановъ, разправяше го и за г. Кьорчевъ, разправяше го и за г. Пастуховъ, разправяше го и за всички партии на реда —

че помъгът поемат властта първата им работа ще бъде да обявят война.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): И сега го говорятъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че трѣбва да бъде злодей въ душата си и най-големиятъ противникъ днесъ на Демократическия сговоръ, за да продължава да твърди, че Демократическиятъ сговоръ е една генералска власт, е една военнотлюбива власт. Азъ помня оня миренъ начинъ, по който се ликвидира Петричкия инцидентъ, когато тукъ и въ провинцията запалени патриотарски глави мълвѣха задъ правителството, задъ депутати, задъ голѣми представители на разнитѣ партии и пр., когато навредъ мнозина говорѣха, че сега му е времето да се разправимъ съ евзонитѣ; азъ помня съ какво търпение бѣше въоръжено българското правителство, съ какво търпение накарало то българската армия да се въоръжи, за да достигне до ония блѣскави резултати, до каквито стигнахме: да се накаратъ гърцитѣ не само да бъдатъ признати за виновни, но и да платятъ, известното намъ, обезщетение.

Властта на Демократическия сговоръ била власт на едрия капиталъ. Г. г. народни представители! Нека не отминаваме тѣзи работи. Това е популярното, което се разпространява отъ „Новина“, което се разпространява и отъ Земледѣлскитѣ съюзъ, който не се мисли за буржоазна партия и пише противъ буржоазията.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Той е за частната собственостъ.

**Председателъ** (Звъни) Не прекъсвайте, г. Янчевъ.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Създава се настроение противъ цѣла една организация и то по неободросъвѣстенъ начинъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Популярното, което се говори е: „Демократическиятъ сговоръ е партия на едрия капиталъ“. Искатъ нова властъ затуй, защото Демократическиятъ сговоръ билъ партия на едрия капиталъ! Куражатъ, който имаше управлението на Демократическия сговоръ да лиши спекулативния капиталъ въ България отъ ония луди печалби, които имаше въ дружбашко време, чрезъ оная нечувана спекула, която се вършеше съ българския левъ, когато съ две думи „купувамъ“ или „продавамъ“ се печелеха милиони, тоя куражъ трѣбва да бъде оцененъ и да се види, че днешното правителство не е служило на едрия или спекулативния капиталъ, а е служило на интереситѣ на българския народъ. Трѣбва да се разпръсне тая легенда, разпространявана въ митинги и събрания долу всрѣдъ масата, че откакъ Демократическиятъ сговоръ билъ на властъ, срѣдствата на Народната банка се давали все на едри капиталисти, на акционерни дружества и на банки, а тия отъ своя страна ги давали съ по-голяма лихва на дребнитѣ сѣществувания. Това се разпространява и депутати излизаха отъ тая трибуна да го говорятъ.

**Г. Марковъ** (з. в): Това е лъжа.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! На интригата краката не могатъ да се отрѣжатъ. „Salomnies, salomnies il en restera toujours quelque chose“, както казватъ французитѣ. Господата сѣ решили на всѣка цена да ни приобщатъ съ интереситѣ на едрия капиталъ. Не зная колко е едъръ този капиталъ въ България, когато споредъ декларациитѣ, които се подаватъ по новитѣ нареждания, едвамъ десетина хиляди души въ България иматъ годишенъ доходъ надъ 100 хиляди лева и когато нѣколко единици иматъ годишенъ доходъ 2 милиона лева. Но ако има нѣкакъвъ едъръ капиталъ въ лицето на нѣкои голѣми акционерни дружества и банки, то споредъ даннитѣ, които се изнесоха въ туй отношение, тѣ иматъ 90 и нѣколко милиона лева заеми, сключени отъ Народната банка. Навремето се изнесе отъ г. министъръ-председателя и всѣки денъ може да се провѣри, че сѣщитѣ тѣзи банки иматъ 150—160 милиона лева, дадени на Народната банка гъ депозитъ суми. Установи се, че Народната банка се ползува отъ едрия капиталъ, а не че едриятъ капиталъ е фаворизиранъ. Обаче нищо не помага — коскоджамити депутати отъ опозицията излизатъ тукъ и, безъ да сѣ провѣрили тѣзи факти, приказватъ.

Г. г. народни представители! Тукъ е лесно сега да се успокоимъ и да забравимъ фактитѣ, но първото нѣщо, което се разправяше и което днесъ още се разправя на нашия

простодушенъ селянинъ, то е, че Демократическиятъ сговоръ билъ една партия на едритѣ землевладѣлци въ България. Четири години бѣхме разпѣвани тукъ на кръстъ и още сме разпѣвани по стѣгди и мегдани въ провинцията, по политически събрания, където трѣбва да разправяме, че малоимотнитѣ ще получатъ своя късъ земя, колкото и да е трудно да се удовлетвори тая голѣма социална нужда. Никой не ни вѣрваше.

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ**: Отчуждени имоти се върнаха на бившитѣ имъ стопани.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Дойде редъ най-сетне въ тая сесия да може да се дадатъ даннитѣ, които сѣ публикувани и въ цѣлия български печатъ, за начина, по който се удовлетворява тая социална нужда. Но ние я удовлетворихме. Ние не вършихме онова светотатство съ тая свещена нужда на българския малоимотенъ и безимотенъ гражданинъ, което се вършеше въ дружбашко време, когато искаха отъ закона за Т. II. С. да направятъ една голѣма ножица, която да реже срещу всѣки изборъ оранжени бюлетини.

**Н. Алексиевъ** (з. в): Това не е вѣрно.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Ние не си служехме съ този законъ, за да изнудваме съвѣститѣ на българскитѣ малоимотни и безимотни граждани. Ние не предадохме приложението на този законъ въ ръцетѣ на трудови чрезвичайки, на които мърсотитѣ въ Свищовъ, г. Алексиевъ, цѣла седмица се разглеждатъ и 250 души свидетели не стигнаха, а го предадохме въ чиститѣ ръце на общинскитѣ съвети, които се смѣтатъ, че се състоятъ отъ най-почтенитѣ хора въ селата — това е една презумция — и въ чиститѣ ръце на българския съдия, на българското правосъдие.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Предадохте го, а въ сѣщностъ нищо не се работи. Законътъ не се прилага. Той е мъртавъ законъ. (Възражения отъ сговориститѣ)

**Нѣкой отъ сговориститѣ**: Не е вѣрно това! Ти не си ходилъ въ селата.

**Министъръ Д. Христовъ**: Вие, господине, който отказвате — не зная какъ се казвате — какъ смѣте да лансирате такива невѣрни работи предъ Народното събрание? Нали трѣбва да има себеуважение между насъ? Нали народниятъ представителъ, преди всичко, трѣбва да уважава своитѣ колеги и своитѣ другари? Какъ можете вие да лансирате такива невѣрностъ, че нищо не се прави? До тази минута сѣ оземлени малоимотни и безимотни съ 270 хиляди декари, вънъ отъ други 70 хиляди, които сѣ дадени, за да бъдатъ оземлени разни бѣжанци, читалища и пр. Това е направено, въпрѣки това, че Дирекцията за Т. З. С. работи три месеца. Тя ще продължи своето дѣло, за да разреши този голѣмъ и важенъ социаленъ въпросъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Г. министре! Той не иска това да каже. Той иска да каже, че джиро не става. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

**И. п. Янчевъ** (з): Той иска да каже това, което казва народътъ отъ долу, че законътъ не се прилага, въпрѣки декларацията на г. министра. Това, което вие (къмъ министъръ Д. Христовъ) разправяте, е свършено отдавна.

**Министъръ Д. Христовъ**: Кога е „свършено отдавна“? Кажете кога?

**И. Петровъ** (д. сг): (Къмъ И. п. Янчевъ) Въ ване време ли?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ нѣмахъ желанието да се спирамъ на факти, но зная златната мина на спекула, която се отваря предъ г. г. дружбашитѣ и комуниститѣ следъ приложението на този законъ. Ние изпълнихме нашата задача и нашия дългъ къмъ малоимотнитѣ и безимотнитѣ. На комуниститѣ ще оставимъ удоволствието да спекулиратъ съ недоволството, каквото неминуемо ще има, защото законътъ има ликвидационенъ характеръ. Азъ зная на колко младежи се внушава мисълта да се смѣтатъ за нещастни, за онеправдани, че не сѣ получили късъ земя, защото г. г. дружбашитѣ никога нѣма да отидатъ да пояснятъ, че и по къщитѣ да сѣмъ жито и мисиръ, пакъ нѣма да има достатъчно земя, за да

бждат оземлени всички въ България. Земята нѣма да стигне. Този законъ се създаде, за да ликвидира съ една нужда, която ония български граждани, които отидоха на фронта да излагатъ гърдитъ си, здравето и живота си за своето отечество, имаха право да искатъ да бжде удовлетворена, като получатъ единъ кмъ земя, за да изхранятъ себе си и своитѣ близки. Но г. г. дружбашитѣ тия работи нѣма да ги обясняватъ. На тѣхъ ще оставимъ удоволствието да спекулиратъ съ страданията, а ние ще останемъ съ съзнанието, че къмъ тѣзи нещастници, 250—300 хиляди души въ България, сме изпълнили нашия дългъ.

Г. г. народни представители! Азъ обичамъ да търся популярнитѣ лозунги на г. г. комунистѣ и дружбашитѣ срещу днешната власт. Единъ популяренъ лозунгъ, който тѣ имаха и иматъ днесъ срещу Демократическия сговоръ, имаха го срещу тѣй наречения Черенъ блокъ преди 9 юний. Той е, че блокътъ по-рано, Демократическиятъ сговоръ сега, е една градско-адвокатска партия, на която, като поеме властѣта, първата задача ще бжде да позволи на гражданина да се вие съ своето смукало въ снагата на българския селянинъ, да прехвърли данъчното бреме върху българския селянинъ, върху гърба на брашнения човалъ, както се изразява „Земледѣлско знаме“. Фактитѣ сж на лице и азъ бихъ желалъ г-да дружбашитѣ да отговорятъ. Тази легенда е опровергана съ 4 годишнитѣ дѣла на Демократическия сговоръ по единъ блѣскавъ начинъ.

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ:** И резултатитѣ сж налице.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Днесъ селскитѣ пждаръ, малкиятъ селянинъ, малкиятъ работникъ, както въ селото, така и въ града, които изкарватъ съ своитѣ две рѣце своята прехрана, сж освободени отъ плащане на всѣкакви данъци.

**Нѣкой отъ лѣвците:** И това не е вѣрно.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Вие не сте чели закона, азъ ви поканвамъ да го прочете.

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ:** Ходили ли сте въ село?

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Днесъ българското село плаща 13½ пъти повече данъци, отколкото въ мирно време, когато 30—40 пъти е повишена цената на земледѣлскитѣ произведения. Износнитѣ мита, които въ време на дружбашитѣ достигнаха до 105 на кг. жито, днесъ сж премахнати. А тѣ възлизатъ на 300—400 милиона лева годишно — една жертва, която прави правителството на Демократическиятъ сговоръ, правителството на „градската адвокатска партия“ въ полза на дребнитѣ, на малоимотнитѣ и всички земледѣлци въ България. (Ржкоплѣскания отъ говористѣтѣ)

**Д. Дерлипански (з. в):** И пакъ това население е по-гладно.

**И. Лѣкарски (д. сг):** Вие идете въ Кюстендилъ да си дадете показанията за пренасяне на пушки и друго оръжие въ Кюстендилско.

**Нѣкой отъ земледѣлцитѣ:** Този въпросъ е ликвидиранъ.

**И. Лѣкарски (д. сг):** Не е ликвидиранъ. Тамъ разправяте, че пушкитѣ били за сватба!

**П. Миновъ (з. в):** Могатъ ли да се държатъ отговорни тия лица, които сж задрѣни? Още не сте ги пуснали. За тѣхъ има амнистия. Защо сж държали пушки и защото имало военно положение, затуй ли ще ги разкарвате? Моля да се освободятъ тия хора. Отъ 200 души още 40 сж останали въ затвора.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. Миновъ! Нали сте ужъ правникъ? Законътъ за амнистията се прилага отъ съдебната власт. Щомъ тѣхнитѣ деяния попадатъ въ ония деяния, които сж амнистирани, тия хора ще бждатъ, разбира се, освободени. Но съ амнистията не могатъ да се оправдаватъ политически тия господа, че сж вършили нѣкакво патриотическо дѣло, когато сж правили тоя голѣмъ скандалъ: по цѣлата наша граница да прикриватъ пушки и пр. — едно безумие, второ и много по-опасно отъ Доброполе, което тъкмихте за България и което не стана. (Ржкоплѣскания отъ говористѣтѣ) Млъкнете и не вдигайте завесата по тая тема, защото е ужасна.

**П. Миновъ (з. в):** Ние отправяме молба да се дадатъ тия хора на сѣда.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Хората, деянията на които подлежатъ на амнистия, ще бждатъ амнистирани отъ съдебната власт.

**Д. Дерлипански (з. в):** Хората сж пострадали и изгубеното здраве никой не може да имъ върне.

**И. Лѣкарски (д. сг):** Този го сѣдиха, осѣдихо го и го амнистираха, защото заедно съ Ботевъ и една банда на паднаха една дружина на пѣтъ отъ Кюстендилъ за София.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Г. г. народни представители! И още единъ лозунгъ срещу Демократическия сговоръ, който много допада на наболѣлата българскъ душа следъ преживѣнитѣ войни, е този, че Демократическиятъ сговоръ билъ управление на спекулантитѣ. Азъ не желая да повтарямъ и да подчертавамъ оня паметникъ на предвидливостъ и на мъдростъ, който издигна Демократическиятъ сговоръ съ прокарването на наредбата и впоследствие закона за монополъ съ чуждитѣ девизи. Азъ не желая да говоря за този смѣлъ начинъ, по който се запуши този изворъ на печувана спекула. Законътъ за лихварството, който ние прокарахме и то съ обратна дата, за да поставимъ на мѣстото хора, които сж спекулирали съ стѣненото положение, въ което сж се намирали българскитѣ граждани, които иматъ нужда отъ пари, е друго едно доказателство, че Демократическиятъ сговоръ не служи на тая класа или оная класа, а служи на интереситѣ на всички класи и съсловия, защото нашата задача е преди всичко да внесемъ спокойствие въ всички съсловия и класи въ нашата страна. А фактъ е още, че Демократическиятъ сговоръ даде едно таково покровителство на българската кооперация, призвана да се бори съ спекулативния капиталъ, че за четири години отгоре числото на членоветѣ на кооперациитѣ се е повишило съ една цифра надъ 150 хиляди души...

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Числото на кооператоритѣ е къмъ 500 хиляди души.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Азъ вземамъ цифритѣ, които се дадоха въ една статистика, изнесена наскоро въ нашия печатъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Тия цифри трѣбва да сж само за нѣкой клонъ отъ общото кооперативно дѣло.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Кредитътъ на българската кооперация отъ 400 или 500 милиона лева кръгло надминава милиардъ и 100 или 200 милиона лева.

**Г. Нешковъ (д. сг):** И 885 милиона лева.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Не е желателно да цитирамъ точнитѣ цифри, тѣ сж известни. Това, което се разпространява отъ тамъ (Сочи лѣвницата), това, което г. Омарчевски тукъ ангро твърди, че ние сме били противъ кооперацията, че земледѣлскитѣ произведения, ако нѣмали своята цена, това се дължело на туй, че кооперацията не можела да участвува свободно въ търговията съ зърнени храни и пр. пр., всичко това е легенди, които Демократическиятъ сговоръ съ резултатитѣ на своето четири годишно управление трѣбваше да разбие на прахъ.

Г. Омарчевски тукъ мимоходомъ — защото тѣ нѣматъ куражъ да излѣзатъ тукъ съ тия лозунги; предъ едно интелигентно общество, каквото е Народното събрание, не се оперира тѣй лесно съ легенди — казвамъ, г. Омарчевски тукъ мимоходомъ подхвърли, че той билъ пилъ вино, а ние сме били пили кръвъ. Г. г. народни представители! Този е лозунгътъ долу въ маситѣ на дружбашии и комунисти, а не лозунга на г. Малиновъ. Единъ господинъ, бившъ окръженъ управителъ въ Търново, когато гледахъ да се подвизава изъ Свищовъ, дошелъ мълчишката да се установява като адвокатъ, имаше тулето въ последнитѣ избори публично да проповѣдва: „Ние рѣзахме“, казва, „бради, а тѣ рѣзаха глави; да ни върнатъ главитѣ и ще имъ върнемъ брадитѣ“. Азъ го казвамъ за сведение на г. Малиновъ и на всички представители отъ легалната опозиция, за да си взематъ бележка за оня огънь, който тлѣе подъ пепеля, за ония лисици, които се свиватъ и които знаятъ, когато малко се доближатъ до властѣта, съ каква мѣрка ще мѣрятъ на всички.

**К. Муравиевъ (з. в):** Вие запалихте този огънь.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Азъ казвамъ, г. г. народни представители, че и на тоя лозунгъ, какво правителството на Цанковъ, или правителството на Ляпчевъ, какво цѣлиятъ Демократически сговоръ е далъ едно кърваво управление, може и трѣбва да се даде единъ отговоръ отъ тая трибуна. Кой отъ насъ може да отрече, че наистина отъ 9 юний 1923 г. досега сж падали човѣшки глави? Никой не го отрича. Паднаха човѣшки жертви и отъ дветѣ страни.

**К. Муравиевъ** (з. в): Сега искате да Ви отговаряме на този въпросъ? Защо говорите за глави? Нужно ли е това?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Повече отъ хиляда души паднаха отъ срѣдата на Демократическия сговоръ и — нека добавя — отъ срѣдата на всички легални партии. Нека отъ тукъ се преклоня предъ патриотизма, който проявиха легалните партии въ решителнитѣ моменти, които нашата страна преживѣваше. Народни представители, съ които вечеръ заседавахме тукъ, както сега, и отъ нашата страна, и отъ другата страна падаха; кметове отъ срѣдата на Демократическия сговоръ, околийски началници, стражари, български прокурори сжщо паднаха. Паднаха и отъ другата страна; паднаха и виновни, и невинни отъ гледището на единия или другия мирогледъ, който смѣтаха, че защитаватъ. Азъ лично отъ тая трибуна трѣбва да изкажа скръбта си, която изпитвамъ, за единъ много добъръ комунистъ, който падна убитъ въ тѣзи времена, мой личенъ приятелъ, човѣкъ по-скоро съ толстовски настроения. Но азъ си спомнямъ съ каква тревога бѣхъ позиканъ въ министерския кабинетъ, за да ме питатъ какво е станало, кой е този, имамъ ли нѣкои сведения. И когато говоримъ за жертвите отъ дветѣ страни — нека открито да си го кажемъ тукъ — ние еднакво трѣбва да скърбимъ и за еднитѣ, и за другитѣ, защото и еднитѣ и другитѣ сж българи. И актъ на човѣколюбие бѣше, дето Народното сѣбрание се притече на помощъ на семействата на всички паднали и отъ едната, и отъ другата страна.

**Отъ земледѣлцитѣ:** Само на едната страна.

**Г. Енчевъ** (з. в): Докато говорите и отдавате такова голямо значение на Найденовъ Георгиевъ въ нашата околия, когото ние не ценимъ толкова, колкото Вие, докогато забравяте, че българскиятъ народъ е лѣгалъ и маменъ отъ всички, които сега сж се събрали въ една партия и които сж се изреждали предъ него да го лѣжатъ и поотдѣлно да се ругаятъ, и докогато ние не признаемъ, че народътъ има болна душа и съ общи усилия, като българи, заработимъ за нейното лѣкуване, дотогава миръ нѣма да настѣпи.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Но, г. г. народни представители, не азъ, представителъ на Демократическия сговоръ, а г. Кръстю Пастуховъ, съюзникътъ на господата отъ противната страна, вчера отъ това мѣсто ви съобщи факта, че Георги Димитровъ и Коларовъ въ 1923 г. м. септемврий обявиха гражданската война, въпрѣки, както обясняваше г. Сакаровъ още въ първата сесия на миналото Народно сѣбрание презъ 1923 г., че болшинството отъ централния комитетъ на Комунистическата партия е било противъ тази акция, като сж я смѣтали за прибързана.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Началникъ-щабътъ имъ е тукъ. (Сочи А. Стояновъ)

**А. Стояновъ** (раб): Какво бѣбришъ! Какви сж тѣзи диверсии? Бабешки приказки!

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Нѣмашъ куража да си кажешъ убеждението! Страхливко!

**А. Стояновъ** (раб): Азъ съмъ го казалъ отъ тая трибуна. Нѣмашъ умъ да го разберешъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Ако и Зиновиевъ, единъ международенъ подпалвачъ, има тупето да признае факта, че тая революционна акция е била заповѣдана на българския комунизъмъ отъ Москва, азъ се питамъ: кой може да носи отговорността за тѣзи жертви, виновни и невинни? Защото нѣма нищо по-страшно отъ гражданската война. Въ обикновената война има военначалници, които заповѣдатъ нападение или отбрана по опредѣленъ планъ, тамъ противникътъ не се вижда. Но тежко и горко на една страна, която преживѣва гражданска война, защото тамъ противникътъ винаги напада изъ засада и не винаги виновнитѣ сж виновни отъ гледи-

щето на този, който напада. Ако тѣй разсѣждаваме, ние можемъ да скърбимъ за гражданската война, която преживѣва нашата страна. Но да се продължава тая нечувана спекула съ гражданската война и съ нейнитѣ жертви, и то отъ страна на ония, които я причиниха, то значи разбойникътъ да влѣзе въ ролята на нападателъ и да вика „разбойници!“ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възречения отъ земледѣлцитѣ) Но да се спекулира съ тая гражданска война по начина, по който в. „Новини“ спекулира всѣки день, като печати . . .

**П. Миновъ** (з. в): Не е наше дѣло . . .

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): (Къмъ земледѣлцитѣ) Нали нѣмате нищо общо съ комуниститѣ, защо ги защитавате? Безсрамници!

**П. Миновъ** (з. в): Тѣкмо това говоря.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Отричате конспиративнитѣ дѣла, а ги защитавате!

**П. Миновъ** (з. в): 9 юний не е дѣло на Земледѣлския съюзъ, а е дѣло на днешната властъ.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Лично на Васъ никой не говори.

**Д-ръ И. Бешковъ** (з. в): Старъ човѣкъ сте, защо се горещите?

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Защото знамъ, защото съмъ го чувствувалъ.

**Д-ръ И. Бешковъ** (з. в): Излишно се тревожите.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Ораторътъ е причината, защото той винаги, когато говори, казва: „Дружбаши и комунисти“, „дружбаши и комунисти“. По такъвъ начинъ вие сами насаждате долу силотияване. Нѣма ли други партии тукъ, та само за тѣхъ говорите?

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Къде е Коста Тодоровъ, къде е Недѣлко Атанасовъ, не сте ли ортаци съ тѣхъ?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Една малка скоба ще отворя, за да отговоря.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Азъ съмъ съмъ билъ защитникъ на София.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Ако азъ говоря за дружбашитѣ, то е защото г. Омарчевски отъ това мѣсто искаше да спекулира съ отрѣзанитѣ глави, а и г. Пастуховъ вчера отъ същото това мѣсто говорѣше за безследно изчезналитѣ, като-че-ли тѣ сж дѣло на държавната властъ. Азъ дължа да протестирамъ, като посочвамъ на факта, че откакъ минаха злодеянията на комунисти и дружбаши, близо вече две години, въ тая страна нѣма безследно изчезнали. Ако въ нашата срѣда имаше хора, които сж жадни за човѣшка кръвъ, които сж устройвали безследни изчезвания и убийства, тѣ щѣха да продължаватъ и до днесъ. Тѣ бѣха реакция нежелана отъ държавната властъ, отъ правителството и отъ когото и да било срещу злодействата и безчинствата на ония, които предизвикаха гражданската война. (Възречения отъ земледѣлцитѣ) Но понеже отъ тамъ (Сочи земледѣлцитѣ) се протестира, нека съобща заслугата, която ние имаме въ това отношение и къмъ самитѣ тѣхъ. (Сочи земледѣлцитѣ) Въ Свищовския окръженъ сѣдъ при разглеждане дѣлото на конспираторитѣ се установи, че единъ складъ отъ 150 пушки, които бѣха намѣрени въ двора на расилния на Земледѣлската банка — отъ които бѣха останали само 15 пушки, а другитѣ сж били разнесени въ Горна-Орѣховица и друугаде — е билъ образуванъ още въ 1921 г. — не срещу Демократическия сговоръ, срещу градскитѣ адвокатски партии — отъ ония нелегални ядра, които се устройваха по заповѣдъ отъ Москва, съгласно тезиситѣ на III интернационалъ. Ония полкове и дружини, снабдени съ топове, пушки и картечници, които действаха въ северозападния край на България, не бѣха устроени 3—4 месеца следъ 9 юний, а бѣха организирани много порано. Предъ вълнитѣ на тая разрушителна стихия вие бихте абдикирали, като властъ. Трѣбваше да стане 9 юний, за да спаси и вашитѣ глави и главата на цѣлия български народъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)



**И. п. Янчевъ** (з.): А бе, г. Дяковъ! Въ земледѣлско време, презъ желѣзничарската стачка, не казвахте ли: аманъ, г. Стамболийски, спасете ни. Споменете си кой спаси положението тогава. Защо говорите недобростъвѣстно. Тогава всички викахте: фалирахме, дръжте ги!

**Д. Бошняковъ** (д. сг): Тогава още не бѣхте се овѣлчили.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Като изнесохъ предъ васъ кои бѣха популярнитѣ лозунги на комунистѣтѣ и дружбашиѣ срещу днешната властъ, не мога да не се спра и върху единъ новъ фактъ. За пръвъ пѣтъ отъ четири години насамъ въ българския Парламентъ се говори за корупция въ управлението на Демократическия сговоръ. Азъ дълга да помоля всички да направятъ справка въ „дневниците“ на Народното събрание, че такъвъ въпросъ въ Народното събрание не е билъ повдиганъ досега. Управлението на Демократическия сговоръ е било критикувано за всичко, но не и за корупция.

Г. г. народни представители! Ако четири години сме могли да запазимъ властта отъ всѣкакви критики въ туй отношение, можемъ да бъдемъ спокойни, че сме изпълнили нашия дългъ. Но за да разберемъ дали е основателенъ повикътъ за корупция, който се изнася тукъ срещу днешната властъ, ние трѣбва да се установимъ най-напредъ върху понятието корупция.

**П. Миновъ** (з. в): Да. Тури си малко памукъ въ ушитѣ за да не чувашъ. Въ Кърджали всички власти се обвиняватъ въ корупция.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Приемамъ това, че въ Кърджали всички власти се обвиняватъ въ корупция.

**П. Миновъ** (з. в): Въ Ортакой банката бѣше ограбена отъ чиновници. Други случаи не щемъ да цитираме.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! За корупция се говори въ цѣлия свѣтъ. Афери ставатъ по цѣлъ свѣтъ.

**П. Миновъ** (з. в): Вие орезидихте и вашитѣ хора. Азъ съжалявамъ г. Данаилова, който стои сега на заднитѣ банки. Вестникъ „Миръ“ писа и за него.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Не помня преди войната да се е случвалъ тоя поразителенъ фактъ като тоя, който се случи преди две-три години въ Германия: единъ министъръ биде тегленъ подъ сѣдъ за вулгарно престѣпление. Не знамъ по-чудовищенъ случай отъ този: финансовиятъ министъръ на една отъ новитѣ държави преди известно време задигна държавното съкровище и забѣгна въ чужбина. Азъ не знамъ по шумни афери отъ тия, които се носятъ сега въ нашата съседна държава Ромъния — да не ги цитирамъ. Не знамъ други случаи отъ преди войната като тия, които днесъ ставатъ въ Америка и Франция. Следъ войнитѣ имаме едно болно общество, моралнитѣ устои бѣха разклатени и не е чудно, че тукъ или тамъ се яви гнилото. Но азъ бѣхъ щастливъ, че презъ сѣщото това време въ България никой не повдигна въпросъ, че отъ хората на Демократическия сговоръ е вършена корупция.

**Ц. Стоенчевъ** (з. в): Който повдигаше тия въпроси, биваше заплашванъ:

**Г. Енчевъ** (з. в): Ето какво пишатъ вестницѣтѣ: (Чете) „Пловдивъ, 15 ноември. Харманлийски граждани се оплакали на властитѣ, че приставѣтъ при околийското управление Вълчанъ Гиневъ използвалъ службата си, за да взема рушветъ. Оплакванията сѣ били взети подъ внимание и сега приставѣтъ, който е билъ заловенъ въ вземане на рушветъ, е изпратенъ на прокурора“.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Приемамъ това.

**П. Миновъ** (з. в): Знаете ли процента на секретарь-бирницѣтѣ, които сѣ дадени подъ сѣдъ? Вашитѣ вестници изнасятъ „скромната цифра“ 5.700 души.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Бждете сигурни че  $\frac{9}{10}$  сѣ отъ ваше време.

**П. Миновъ** (з. в): Нито единъ!

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Ще ви покажа даннитѣ.

**П. Миновъ** (з. в): Сѣдията изпълнителъ въ Стара Загора задигналъ цѣлата каса съ 300.000 л.

**Г. Нешковъ** (д. сг): Вашитѣ министри лежатъ въ затвора за кражби. Направиха къщи отъ държавни пари. Недейте говори за корупция.

**Нѣкой отъ сговористѣтѣ**: Вие насаждахте корупцията, а ние я лѣкуваме сега.

**П. Миновъ** (з. в): Корупцията се лѣкува, като се унищожи, а не като се умножава. Презъ никое управление корупцията не е добивала такива голѣми размѣри, както сега.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Това го казватъ и либералитѣ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Е, щомъ го казватъ и либералитѣ, то съвсемъ се открива работата! Това е сѣдбата на добритѣ управления: да откриватъ вагабонтулицѣтѣ на своитѣ предшественици.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Какво е корупция въ едно управление? Корупция е оная система на управление, която настрѣча престѣпленията. Ако едно правителство може да се държи отговорно за престѣпленията на тоя или она полицейски стражаръ, на тоя или она полицейски приставъ, на тоя или она господинъ отъ тая или она чиновническа иерархия, азъ мисля, че нѣма да се намѣри въ това Народно събрание общественъ човѣкъ, държавникъ, въ лицето на най-почтенитѣ хора, каквито може да има въ тази Камара, който ще има куража да даде тукъ и заяви: „Когато азъ поема управлението, никакви престѣпления нѣма да бждатъ вършени отъ тоя или она дребенъ или по-голѣмъ органъ на държавната машина“.

**Нѣкой отъ сговористѣтѣ**: Само дружбашиѣ ще го заяватъ.

**Ц. Стоенчевъ** (з. в): Следъ 9 юний вие декларирахте и имаше изявления въ тоя смисълъ, че щѣли да престанатъ всички престѣпления.

**Нѣкой отъ сговористѣтѣ**: Презъ ваше време не се говорѣше за корупция, защото отгоре до долу бѣхте корумпирани. Никой не смѣеше да се обади. И до днесъ вашиятъ околийски началникъ въ Кула лежи въ Видинския затворъ. Вие го покровителствувахте, а ние го осѣдихме.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Азъ, г. г. народни представители, вчера, не отъ желание да прѣча на речта на моя другаръ и добъръ приятелъ г. Андреевъ, го прекъснахъ, за да му съобща единъ фактъ. Ние съ него бѣхме въ Радикалната партия нѣколко години подъ редъ, 6 или 7, членове на върховния партиенъ съветъ и живѣхме съ илюзията, че по-почтени хора отъ насъ въ България нѣма. Тѣй бѣхме възпитавани: само въ почтенностъ и въ моралъ. Азъ си представявахъ, че когато поемемъ властта, нѣма да има радикалъ, който да се провини. На първия конгресъ на Радикалната партия, нѣколко месеци само следъ 9-й юний, тогавашниятъ финансовъ министъръ г. Петъръ Тодоровъ изнесе, че отъ десетина или 12 души радикали чиста проба, възпитавани въ радикалска школа, които бѣха назначени тогава на голѣми служби, 6-тѣ отъ тѣхъ трѣбвало да отидатъ въ затвора за извършени най-вулгарни престѣпления. Азъ питамъ сега г. Костуркова, или г. Мушанова, или който и да било другъ: коя е тази партия, която ще декларира, че въ тая страна, съ крадливии инстинкти, които сѣ тѣй свойствени на нашето племе; . . .

**И. п. Янчевъ** (з. в): Научно обяснение на корупцията.

**Ц. Стоенчевъ** (з. в): Печална констатация.

**Нѣкой отъ сговористѣтѣ**: Най-много у васъ има престѣпници, за голѣмо съжаление.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): . . . въ тая страна съ такъвъ похабенъ моралъ; въ тая страна, на народа на която въ продължение на три и половина години сѣ сочени каситѣ на държавата, богатствата на държавата, въ арсенали, погари, въ частни къщи и пр.: въ тоя народъ, чито най-низки инстинкти бѣха извикани на животъ, ще може да на-

мѣри хора, човѣшки материалъ за да даде едно управление, при което ще може да носи отговорност и за последния полицай, за деянията и на последния органъ на държавната машина? Азъ мисля, че тукъ може да се възражава отъ новиятѣ хора, но отъ по-старитѣ държавници нѣма да има възражения въ туй отношение.

Г. г. народни представители! Повикътъ срещу Демократическия сговоръ, че въ него имало корупция, куражътъ на г. Малинова да спомене само, макаръ и въ една елегантна форма, че управлението било корумпирано, иде най-напредъ отъ онова ново събитие, което настѣпи въ срѣдата на Демократическия сговоръ, едно събитие, което трѣбва да радва всички ни. Демократическиятъ сговоръ не е една стадна обществена организация, ние не сме ипотекирали съвѣститѣ си предъ никого, ние не сме продали своята свободна човѣшка и депутатска мисль никому, както бѣха направили дружбашкитѣ депутати, когато бѣха депозирали своитѣ оставки на своя шефъ. Ние живѣемъ въ нашата срѣда съ една самокритика и тукъ, и въ парламентарното болшинство, и публично предъ цѣлия свѣтъ, и въ резултатъ на тая самокритика се явяватъ известни съобщения въ нѣкои вестници, които се смѣтатъ близки до Демократическия сговоръ. Азъ смѣтамъ, че тѣзи съобщения сж полезни и не сподѣлямъ мнението на онѣзи, които мислятъ, че тѣ не сж полезни. Не само в. „Миръ“, но всѣки единъ публиченъ органъ, всѣки единъ български гражданинъ, когато научи за известно престѣпление, за известна афера, е длъженъ да изнесе наученото предъ обществото. Въ моитѣ публични събрания азъ винаги казвамъ на моитѣ слушатели, ако узнаятъ нѣщо за мене, или за моитѣ колеги, да го отправятъ до председателя на парламентарното болшинство. Само тѣй можемъ да озонираме тая страна, само тѣй може една партия да управлява. Но само когато фактитѣ сж вѣрни, тѣ могатъ да служатъ за материалъ срещу управлението. Отъ факти, които се изнасятъ за нѣкои дребни органи на властѣта, за нѣкаква си каракачанска афера, за борба между двама предприемачи, за нѣкакви си дребни злоупотрѣблениа отъ този или онзи чиновникъ, за участие на този или на онзи господинъ, който нѣма никаква отговорностъ въ управлението, въ това или онова престѣпление, да се вади заключение, че има корупция, азъ смѣтамъ, че това е спекула, която не може да се прави, и че тѣзи, които я вършатъ, искатъ да ни накаратъ да виждаме и да мълчимъ. Това престѣпление ние не можемъ да вършимъ.

Г. г. народни представители! Начинътъ, по който Демократическиятъ сговоръ ликвидира случая съ Георги Поповъ, е гордостъ за Демократическия сговоръ като управление. Съ своя опитъ — опитъ, защото не е извършено престѣпление — да вземе нѣкаква комиссионна Георги Поповъ послужи като пробенъ камъкъ за Демократическия сговоръ, който показва какви здрави морални сили се криятъ въ срѣдата на тая политическа партия. (Ржкоплъскания отъ сговориститѣ)

**П. Миновъ (з. в):** Г. Дяковъ! Когато Демократическиятъ сговоръ падне отъ власть, ще видимъ колко нови работи ще се разкриятъ.

**Д-ръ К. Милановъ (д. сг):** Вашитѣ ги разкрихмѣ преди да паднете отъ власть.

**П. Миновъ (з. в):** (Къмъ оратора) Ако си доблестенъ и честенъ българинъ, признай тази истина.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Коя истина?

**П. Миновъ (з. в):** Когато сте на власть, не могатъ да се откриятъ половината отъ престѣпленията.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Азъ съмъ билъ на власть и не сте открили нищо. И съмъ спокоенъ, че и сега като слѣза отъ власть, нищо нѣма да откриете, защото нѣма нищо.

**И. п. Янчевъ (з. в):** За Васъ лично не.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Понеже ми се прави този апострофъ, нека напомня: нима ние въ публични събрания преди 9 юний не изнасяхмѣ онова, което се изнесе тукъ отъ тая трибуна отъ моя политическия приятелъ г. Петъръ Тодоровъ за кражбитѣ въ арсенала? Нима отъ тая трибуна и въ публични събрания ние не изнасяхмѣ кражбитѣ

около шаранова, митилява, банкнота и пр. афери? Нима ние не разкривахмѣ кражбитѣ на нашитѣ приятели престѣпници? За Оббовъ вашата плѣвенска околнѣйска дружба заяви: „Г. Оббовъ, когато бѣше въ опозиция — както пише и г. Радоловъ въ своята брошура „Причинитѣ за разцеплението на Земледѣлския сѣюзъ“ — е търсилъ петъ лева въ заемъ, за да съществува, а днесъ, казва дружбата, когато той е министъръ, за година и нѣщо отгоре има толкова и толкова декари лозя въ Плѣвенъ; той съ брата си е разпрострѣлъ една мрежа за грабежъ около дирекцията за Т. П. С. и е вземалъ повече отъ 20 милиона лева“, които днесъ яде въ чужбина. И дружбата иска да си отиде г. Оббовъ.

**Д. Зографски (з. в):** Това е лъжа!

**Т. Стоилковъ (д. сг):** Почакай, бѣди сигуренъ, ще си получишъ наградата! И това е бившъ директоръ на Т. П. С. и бившъ министъръ на търговията! Вишѣ му муцуната! Децата на Богданъ Токевъ ще дойдатъ тукъ, ще си видишъ муцуната!

**Д-ръ К. Милановъ (д. сг):** Имаше и афери за кибритъ и солъ.

**Председателътъ:** Които сж съгласни да се продължи заседанието, докато свърши г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

**Д-ръ Ц. Дяковъ ((д. сг):** Г. г. народни представители! Най-достойниятъ отговоръ, даденъ на г. Минова и на другитѣ, които днесъ спекулиратъ всрѣдъ масата долу, която е заета съ своето орало и нѣма време да се занимава съ историческитѣ факти, е този, който даде българскиятъ народъ на 9 юний. Не е малката българска армия сама, която едва достига да изгълни ежедневнитѣ служби за запазване реда и спокойствието на страната, която извърши 9 юний. Оня възторгъ, който опозицията създаде, като изнасяше престѣпленията, които вършеха вашитѣ министри и вашитѣ голѣмци, извърши това дѣло. Върху неговитѣ криле се понесе доблестната българска армия, за да извърши 9 юний. Вие сте, които съ вашитѣ престѣпления запаляхте българската страна, за да се пукне казана на 9 юний и да изхвърчатъ малкитѣ и голѣми величия, които се бѣха наредили около министерската маса. Този е най-достойниятъ отговоръ.

**П. Миновъ (з. в):** 9 юний никога да не се повтаря въ българската история — това желаемъ.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** За да стоите на власть вечно? За да ви крепи оранжевата гвардия да стоите на власть?

**П. Миновъ (з. в):** 9 юний е грамадно нещастие за българския народъ, и за българската държава.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Г. г. народни представители! Трѣбваше да се отклони отъ моята мисль за случая съ Георги Поповъ. Ще довърша мисльта си.

Случаятъ съ Георги Поповъ е едно много сериозно предупреждение не само къмъ българския народъ, но и къмъ партията Демократически сговоръ, че въ нейната срѣда мошеници като него не могатъ да намиратъ мѣсто, защото Демократическиятъ сговоръ има достатъчно морални и нравствени сили да ги изхвърли изъ своята срѣда, както организъмътъ изхвърля своята нечистотия.

**П. Миновъ (з. в):** Гледай да не засрамишъ и нѣкои други.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** Но, за да завърша мисльта си, ще кажа — нека пакъ отъ насъ да излѣзе това предупреждение — че хора като Георги Поповъ може да се намѣрятъ винаги. Азъ не желая да напомня приказката за онзи великъ везиръ, който попиталъ приятеля си, „когато стана голѣмецъ, съ какво искашъ да те възнаградя?“, и приятелътъ му казалъ, че не иска да стане нито валия, нито никакъвъ другъ голѣмецъ, а иска, когато го види предъ много хора, да си тури рѣката до ухото му. Всѣки голѣмъ човѣкъ може да изпадне въ положението да бѣде изложенъ, макаръ и отъ приятели. Азъ лично — изповѣдамъ това добросѣдствено — станахъ причина да се изложи единъ министъръ. Единъ човѣкъ, когото познавахъ отъ детинство и го знаехъ за почтенъ човѣкъ, го посочихъ за една работа,

Когато той я зае, компрометира и себе си, и мене, и министра. Нима г. Малиновъ, г. Костурковъ и г. Пастуховъ ще могат да гарантират за своите хора? Азъ не желая да посочвамъ полемиката между в. „Народенъ листъ“ и в. „Радикалъ“, за да посоча портретитъ на хората, които сѣ сега около г. Костурковъ, или портретитъ на ония, които сѣ въ другия лагеръ. Дали това е вѣрно или не, азъ не знамъ. Но хората, които пишатъ, все трѣбва да знаятъ нѣщо. Затова нека никой не иска гаранция за чистотата и почтеността на хората около себе си. Азъ смѣтамъ, че българскиятъ народъ, следъ случая съ Георги Поповъ, е спокоенъ, че най-сетне въ тази нещастна страна се намѣри едно управление, което въ продължение на четири години му даде възможност да живѣе съ съзнанието и съ спокойствието, че стотинкитъ, които се събиратъ отъ неговия грѣбъ въ формата на данѣкъ, отиватъ не въ бездѣннитѣ джобове на пулгарни престѣпници, които бѣха достигнали до министерскитѣ столове, а отиватъ въ чиститѣ и почтенитѣ ръце на хора, които сѣ отдали живота и здравето си въ служба на българския народъ. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Азъ съмъ малѣкъ, за да мога да занимаю Народното събрание съ една голѣма проблема, която поражда този въпросъ за корупцията у насъ — проблемата за възпитанието на нашата младежъ. Но азъ се питамъ, този човѣшки материалъ, който е покваренъ, дали не трѣбва да ни накара да се замислимъ, както почтениятъ г. Малиновъ казваше въ своята речъ, да се изкоренятъ по-основно причинитъ на тази корупция, защото утре, която и друга власт да дойде, съ сѣщия този човѣшки материалъ има да твори, да гради дѣлото на управлението. За младежта, която е оставена днесъ на улицата, на порнографията, младежта, която е оставена безъ всѣкакви грижи за възпитание, младежта, която се увлича въ миражи, която всѣки денъ се самоубива, за тази младежъ въ тоя моментъ властта проявява много малко грижи. Азъ слушахъ напоследѣкъ уважаемия г. д-ръ Пенчевъ, единъ специалистъ въ областта на възпитанието, четохъ неговата хубава книга, чета и мислитъ на други наши видни педагози. Въ Германия правителството въ 1922 г. е гласувало единъ законъ за задължителното възпитание на младежта. Азъ смѣтамъ, че този въпросъ трѣбва да занимае и правителството и Народното събрание. Тамъ, гдето бащата и майката, гдето родителитѣ манкиратъ на своя дългъ, властта има право да гарантира на детето едно прилично възпитание. Тоя трѣбва да бѣде принципътъ, който трѣбва да се сложи въ основитѣ на единъ законъ — да се вземе детето отъ улицата, отъ кинематографа, отъ зловередното влияние на всички лоши срѣди и да се предаде на бащинскитѣ и майчинскитѣ грижи на една власт, която да се грижи за неговото възпитание. Когато такава младежъ възпитаеме, когато достигнемъ до такава гражданско съзнание, каквото иматъ хората въ други страни — напр. въ Финландия, гдето по гаритѣ стоятъ тенджери съ храна и нѣма никакви продавачи, а пътниците минаватъ и сами си сипватъ, гдето въ трамваитѣ и треноветѣ на пътниците не даватъ никакви билети, а тѣ сами си пускатъ стойността въ кутията — тогава можемъ да приказваме, че ще имаме идеалътъ за почтеностъ въ управлението осъщественъ.

Г. г. народни представители! Азъ искахъ да се спра и на други проблеми, които поставя тронното слово, но смѣтамъ, че отъ нашата срѣда има достатъчно компетентни хора, които ще излѣзатъ да си кажатъ мнението. Азъ не искамъ да се спирамъ нито на въпроса за външния заемъ, нито на външната политика, нито на въпроса за сѣпотиата, по които хората съ по-голѣма компетентностъ ще кажатъ своята дума.

Но оня въпросъ, който се постави тукъ отъ преждеговорившитѣ оратори, който занимава, тѣй или иначе, нашия печатъ, който тѣй много увеличава тиража на жълтата преса въ този моментъ, безспорно, е въпросътъ за новата властъ.

Н. Мушановъ (д): Извинете, г. Дяковъ! Вие казахте, че ще ни дадете опредѣлението на понятието „корупция“, но азъ не го чухъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Азъ отговорихъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ не Ви чухъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Корупцията е една система на управление, която насърчава престѣпленията. Това е дефиницията, която дадохъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Или най-малкото — не взема достатъчно мѣрки, за да я предотврати.

Т. Стоилковъ (д. сг): (Казва нѣщо)

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): И тоя пътъ лѣйтмотивътъ на речитъ на ораторитъ отъ опозицията е въпросътъ за новата властъ.

Трѣбва да призная, че тоя повикъ, който се изнася тукъ, не прави абсолютно никакво впечатление, не защото не трѣбва да прави впечатление — ние не сме глухи на повика за нова властъ — но затуй, че когато една опозиция още отъ първи денъ следъ идването на новата властъ, на различни гласове, на различни мелодии, въ различни моменти надава тоя повикъ за смѣна на управлението, той е единъ повикъ, съ който свиква и правителството, и Парламентътъ, и народътъ, повикъ, който не прави впечатление.

Г. Желѣзковъ (раб): На васъ.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Азъ бихъ желалъ да си спомнятъ единъ фактъ господата, които още на 10 юний викаха срещу новото управление тогава. Отъ тая трибуна срещу Земледѣлския съюзъ, въпрѣки всичкитѣ грѣшки, които се виждаха, се нададе повикъ срещу тогавашното управление, едва следъ като се мина 1½ година или две години кръгло отъ поемането на властта отъ г. г. дружбанитѣ. Азъ помня речта на моя добъръ приятелъ г. д-ръ Фаденхетъ. Когато той каза „долу“, този повикъ прозвуча и намѣри нужното внимание и тукъ и въ срѣдата на цѣлия български народъ. Не е достатъчно да се извика, че едно правителство трѣбва да си върви; не е достатъчно да се вика „долу“ на различни мелодии. Всѣка опозиция е длъжна да даде за известно време нужния кредитъ на всѣко управление, да дочака да види неговитѣ дѣла и когато повикътъ оттукъ се нададе, той да бѣде повикъ съ съдържание, който да отговаря на настроенята на народнитѣ маси.

А. Стояновъ (раб): Цѣлиятъ народъ е противъ васъ.

П. Гаговъ (д. сг): Съ болшевикитѣ отъ Русия!

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Господата отъ опозицията искатъ смѣната на Демократическия сговоръ. Защо? Едни казватъ, защото сме били дотегнали и народа обичалъ промѣна, други казватъ, защото сме се били изхабили. Г. г. народни представители! На тия въпроси азъ отговорихъ. Не зная обаче дали българския народъ днесъ повече се радва на идеята „да видимъ и другитѣ“, или по-скоро живѣе съ опита, който му се дава за една приемственостъ въ управлението. България нѣма нужда вече да бѣде лаборатория, опитно поле, където да се правятъ опити — едни да строятъ, други да идатъ да развалятъ, едни да шиятъ, други да идатъ да порятъ. Идеята за приемственостъ въ управлението си пробива пътъ долу. Хората виждатъ, че за 4 години се създаватъ инициативи отъ едни министри, които се продължаватъ отъ други министри. Говори се оттукъ за Франция. Азъ съмъ възпитаникъ на Белгия и зная какво можа да даде тамъ една партия, която управлява 40 години, въ областта на индустрията, на търговията и занаятитѣ, колкото и да не сподѣлямъ иначе нейнитѣ идеи.

И. п. Янчевъ (з. в): Но тя върви право, върви съ времето и прави реформи.

И. Петровъ (д. сг): Ето единъ екземпляръ отъ Белгия! (Сочи И. п. Янчева)

И. п. Янчевъ (з. в): Тѣй ли?

И. Петровъ (д. сг): Да.

И. п. Янчевъ (з. в): Билъ съмъ и азъ въ Белгия.

И. Петровъ (д. сг): Тази нощъ сте пристигнали отъ Белгия! По-скромничко, българи сме. Колкото по-малко приказвате, толкова по-малко ще грѣшите.

И. п. Янчевъ (з. в): Билъ съмъ тамъ толкова, колкото и той (Сочи д-ръ Ц. Дякова). Били сме наедно. Защо по-скромно? Защото сте на властъ ли? Нѣма логика. Ако той е депутатъ, и азъ съмъ депутатъ. Или защото той е отъ болшинството, а азъ съмъ отъ опозицията?

**Председателят:** (Звъни) Моля.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Но, г. г. народни представители, ние от това място, от банките на болшинството, въ нашия печат поставяме въпроса: кои са тия сили, които ще дойдат да ни заместват?

**Отъ лъвицата:** А-а-а!

**П. Миновъ** (з. в): Вие не можете да задавате този въпрос.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Отговарят ни от това място, въ печата: „Вие за това не се грижете. Когато правителството въ една страна си отива, ще се намъри друго правителство, което да го замести“.

**Нъкой отъ сговориститъ:** Аврамъ Стояновъ!

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Ние, г. г. народни представители, на тия кола не можемъ да се возимъ.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Г. Дяковъ! Съгласно кой законъ трѣбва да се интересувате непременно да знаете кой ще ви замести? Съгласно закона за наследството ли? Народътъ е господарь.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Това показва, че не разбирашъ отъ политика.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Всички партии са легални. Ако има някоя нелегална партия, отстранете я. Но азъ ви питамъ: съгласно кой законъ искате да знаете кой ще ви замести?

**И. Петровъ** (д. сг): Съгласно закона: „людиятъ изяда три зельника, по-людъ е този, който му ги дава“.

**Нъкой отъ лъвицата:** Изглежда, че и ти си белгийски възпитаникъ!

**И. п. Янчевъ** (з. в): Дайте свободни избори и народътъ ще каже кой ще ви замести.

**П. Миновъ** (з. в): Я направете единъ жестъ!

**П. Гаговъ** (д. сг): На 29 май т. г. питахме народа и той си каза думата.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Но, г. г. народни представители, на тоя въпросъ уважаемиятъ г. Малиновъ се помъчи да даде единъ отговоръ. Всѣка година, въ всѣка сесия на Народното събрание, при отговора на тронното слово, г. Малиновъ дава по една нова формула за прегрупиране на общественитъ сили. И колкото иначе да уважавамъ тоя нашъ държавникъ, трѣбва да констатирамъ съ съжаление — а тя е една обща контрастация — че всички тия формули са колкото неясни, толкова и неконкретни, макаръ и винаги да се мѣнятъ по съдържание.

Г. Малиновъ тоя пътъ иска една нова властъ съ здравитъ елементи отъ Демократическия сговоръ, тоя Демократически сговоръ, който той отъ 4 години насамъ не престава да третира като прокаженъ. Кой са тия здрави елементи отъ Демократическия сговоръ, той не ни каза. Азъ смѣтамъ за дългъ, колкото и младъ човѣкъ въ политиката да съмъ, да заявя, че г. Малиновъ прави една голѣма грѣшка, когато чака Демократическия сговоръ да се разложи и съ неговитъ остатъци да прави коалиция.

**Н. Мушановъ** (д): Ще ми позволите. Г. Малиновъ каза, че въ редовитъ на Демократическия сговоръ има здрави сили, които мислятъ, че е навременно вече да се смѣни властта. Това е казалъ той, а не че отъ вашата срѣда иска да вземе нъкой.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. Мушановъ! Речта на г. Малиновъ съмъ я прочелъ три пъти и съмъ подчерталъ това.

**Н. Мушановъ** (д): Ще я прочетешъ и четвърти пътъ. Извинете, че Ви прекъснахъ, но трѣбва да направя това, защото виждамъ, че сте попаднали на погрѣшна база.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Азъ ще искамъ да ви отговоря съ мисълта на г. Малиновъ, който, като заяви действително, че има здрави части въ Демократическия сговоръ, които съ цѣлокупната опозиция мислятъ, че трѣбвало да

дадатъ новата властъ, същиятъ г. Малиновъ по-долу заявява, че не е по силитъ на никоя партия сама да създаде онова управление, което е необходимо да се натовари съ отговорноститъ на управлението и че тѣ всички — азъ Ви моля да прочетете този пасажъ отъ неговата рѣчь — включително и здравитъ елементи отъ Демократическия сговоръ, могатъ да се сгрупиратъ и да създадатъ това управление.

**Н. Мушановъ** (д): Тамъ коментарии могатъ да се правятъ отъ всѣкого.

**П. Миновъ** (з. в): (Къмъ д-ръ Ц. Дяковъ) Г. Малиновъ иска да каже, когато Вие се върнете въ Радикалната партия.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Праздни приказки отъ начало до край! Така не се слагатъ практически въпроси.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Г. Мушановъ ме прекъсва. Азъ го моля да се справи съ думитъ на г. Пастуховъ, казани вчера. Азъ имамъ случай да говоря и съ други хора, които боравятъ съ политика; всички са разбрали думитъ на г. Малиновъ въ този смисълъ. Ако той не е искалъ да каже това, то иде да потвърди, че и тоя пътъ лансираната отъ него формула — колкото иначе да уважавамъ г. Малинова — пакъ не е ясна и конкретна.

**Н. Мушановъ** (д): Политиката е затуй, защото хората иматъ различни мнения по нея. То е, пушината, затуй! Ако бѣше такава, да могатъ да я възприематъ всички, нѣмаше да има и партии.

**И. Петровъ** (д. сг): Политиката е такава, че едни я виждатъ по-ясно, други по-мѣгляво.

**Н. Мушановъ** (д): Вие навѣрно сте отъ ясновидцитъ!

**И. Петровъ** (д. сг): Не зная. Сега е речъ за шефове.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Но, г-да, повтарямъ, и г. Малиновъ, и който и да бѣде другъ живѣятъ съ една праздна илюзия, ако мислятъ, че Демократическия сговоръ, поради вътрешни трения, които съществуватъ въ него, както съществуватъ такива въ всѣка политическа организация, ще се разложи, ще се разпадне и съ неговитъ остатъци ще могатъ да се правятъ нѣкакъзи комбинации. Частитъ, отъ които се образува Демократическия сговоръ на 9 юний, са споени съ кръвта и духа на всички онѣзи борци, които паднаха въ преднитъ линии на борбата за защита на идеитъ на Демократическия сговоръ, за държавата и отечеството. Съ този духъ и съ тази кръвъ е образувана връзката между частитъ на Демократическия сговоръ и тази кръвъ и този духъ ще продължаватъ да спояватъ хората на Демократическия сговоръ. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ)

**Н. Мушановъ** (д): Г. Дяковъ! Вие следъ 9 юний бѣхте напуснали Демократическия сговоръ, отидохте въ Радикалната партия, а после пакъ се върнахте въ Сговора.

**Б. Ефтимовъ** (д. сг): Това нищо не значи.

**П. Йоловъ** (д. сг): Това не е вѣрно.

**И. Петровъ** (д. сг): Г. Мушановъ! Този аргументъ не подхожда на Васъ.

**Н. Мушановъ** (д): Подхожда, защото казвамъ истината. Азъ съмъ убеденъ, че уважаемиятъ господинъ отъ трибуната нѣма да ме опровергае. Искамъ да кажа, че това сплотяване отъ 9 юний насамъ, за което така патетично говори ораторътъ, не се приложи отъ самия него. Какво безчестно има въ това?

**Т. Христовъ** (д. сг): Вие чрезъ него искате да оправдаете себе си.

**Н. Мушановъ** (д): Вие бѣхте околийски началникъ, нали? Азъ следя тукъ и забелезвамъ, че бившитъ околийски началници, депутати въ болшинството, са най-боевитъ. (Смѣхъ и ръкоплѣскания отъ лъвицата) Азъ бихъ желалъ

тѣ, които бѣха най-боеви хора, като агитатори, въ Парламента най-много се слушатъ.

**Т. Христовъ** (д. сг): Тази бележка не е умѣстна.

**Н. Мушановъ** (д): Моето мнение е таково.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Позволете, г. Мушановъ, да Ви кажа и азъ нѣщо. Не биваше Вие да правите този апострофъ на г. Дякова, защото той не го заслужава. Той влѣзе въ Демократическия сговоръ по единъ начинъ почтенъ и коректенъ.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ не казахъ, че е влѣзълъ въ Сговора по непочтенъ и некоректенъ начинъ.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Той влѣзе въ Демократическия сговоръ заедно съ всички организации на Радикалната партия отъ своята околия, като се допита до всички свои другари. Всички влѣзоха цѣликомъ, за да отстояватъ интереситъ на Сговора и на държавата.

**Н. Мушановъ** (д): Какво собствено опровергавате?

**Х. Калфовъ** (д. сг): Не може да го обвинявате, че влѣзълъ въ Демократическия сговоръ по нѣкакъвъ некоректенъ начинъ.

**Н. Мушановъ** (д): Той прави констатация, че следъ 9 юний около Сговора се сплотили всички демократически сили въ страната. Азъ му изтъкнахъ, че това е въ противоречие съ неговитъ дѣла, защото следъ 9 юний той напусна Сговора.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Не е вѣрно това.

**Н. Мушановъ** (д): Той ще Ви го каже.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Имате грѣшка.

**Н. Мушановъ** (д): Така е.

**И. Петровъ** (д. сг): Вие, г. Мушановъ, водѣхте преговоритъ и знаете, че тѣ, радикалитъ, влѣзоха въ Демократическия сговоръ.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ го кръстихъ „Демократически“. Ако не бѣхъ го кръстилъ така, нѣмаше да бѣдете тукъ. Азъ всички съмъ ви докаралъ тукъ. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата)

**И. Петровъ** (д. сг): Жалкото е, че българскиятъ народъ страда отъ водачи, които го напускатъ.

**Н. Мушановъ** (д): Човѣкъ не може да ви разбере! Понѣкога плачете отъ водачи, отъ които не можете да се отървете, а сега плачете, че сте се отървали отъ тѣхъ.

**Отъ сговориститъ:** А-а-а!

**И. Петровъ** (д. сг): Щомъ сте водачъ, Вие принадлежите на харата, които Ви следватъ. Вие не сте свободенъ и не можете да кажете: „До тукъ, повече не мога“.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ съмъ тръгналъ съ хората, които вървятъ съ г. Малиновъ. Слава Богу, имаме ги, колкото и да сѣ.

**И. Петровъ** (д. сг): Позволете. Нашитъ водачи ни водиха въ Търново. Ние ходихме при Васъ въ Шуменъ на поклонение и съ друга задача.

**Н. Мушановъ** (д): Та?

**И. Петровъ** (д. сг): Следователно, не можете да пледирате, че не сте отговорни. Вашитъ действия като общественитъ принадлежатъ на обществото и подлежатъ на оценка отъ това общество.

**Н. Мушановъ** (д): Да, докато бѣхме въ затвора, идвахте, но щомъ излѣзохме, всички се отказаха отъ водачитъ си.

**Отъ сговориститъ:** Не е вѣрно!

**И. Петровъ** (д. сг): Вие имате задължения къмъ тия хора, които водѣхте.

**Н. Мушановъ** (д): Зная азъ! Общественикътъ, докато страда, всички го обичатъ — после никой го не търси.

**Отъ сговориститъ:** Не е вѣрно!

**Н. Мушановъ** (д): И вие ще имате тая сѣдба.

**И. Петровъ** (д. сг): Спомнете си, че, когато идвахъ въ Шуменъ, азъ ви говорихъ за излизане отъ затвора. И г. Ляпчевъ бѣше тамъ.

**Н. Мушановъ** (д): Г. Русевъ не искаше да ни пустне следъ 9 юний. Първиятъ червей, който разяде Сговора, бѣше тоя, че Вие и други като Васъ имате амбицията да унищожите партиитъ и да образувате нова партия, начело на която да застанете вие — Народниятъ сговоръ. Това е най-голѣмия грѣхъ, който нѣма да поправите. Това е най-голѣмата неправда, която извършихте.

**Председателътъ:** Ако азъ Ви кажа нѣщо, ще Ви се види тѣсно тукъ.

**Н. Мушановъ** (д): Какво? Да го чуемъ!

**Х. Калфовъ** (д. сг): Ако Вие таксувате така благороднитъ усилия, които се вложиха почтено за да се създаде една сила, на която да се опре Бѣлгария, при жертвитъ, които се дадоха, жертви безкористни, Вие вършите една неправда. Недейте бива така жестоки! Гледайте назадъ и напредъ!

**Н. Мушановъ** (д): Азъ винаги напредъ гледамъ, но бихъ желалъ г. председателътъ на Камарата да ми каже защо ще ми стане тѣсно, ако ми каже нѣщо. Той е почтенъ човѣкъ и азъ искамъ да ми го каже.

**Председателътъ:** Ще Ви го кажа.

**Н. Мушановъ** (д): Г. Цанковъ, като вземе думата, ще ми го каже.

**Председателътъ:** Да, да, ще Ви го кажа.

**Н. Мушановъ** (д): Защото ако утре вземемъ да разпразяме тия работи за Васъ, г. Цанковъ, за г. Калфова и за други отъ Демократическия сговоръ, има много да кажемъ.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Кажете го.

**Н. Мушановъ** (д): Вие, г. Цанковъ, и г. Влайковъ, които парламентирахте съ мене и съ г. Маджарова въ Министерския съветъ, предложихте първото условие — да изхвърлимъ отъ срѣдата си видни свои водачи, бивши министри. Ако искате да ви отворя тая страница, азъ ще ви отворя едни публични дебати.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Кажете кои бѣха тѣ. Седемъ души бѣха тамъ. Имаше и други хора.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ ви накарахъ да приемете г. Данаилова, г. Рашко Маджаровъ и г. Славеикова, а вие по принципъ не искахте никой отъ бившитъ министри да влѣзе въ управителното тѣло на новата партия.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Недейте държа такъвъ езикъ, недейте иска да вдигаме завеси, които по-добре е да не вдигаме, защото само тогава ще бѣдемъ безкористни и честни предъ дѣлото, което е извършено. Недейте така, защото имаше и други, които бѣха свидетели и които изнесоха напора, за да влѣзатъ въ управителното тѣло на Сговора политични отъ такива генерации, които нѣкои настойчиво искаха да не се допуснатъ да влѣзатъ. Ще дойде време да се каже и това.

**Н. Мушановъ** (д): Г. Калфовъ! Миналото е минало, но Вие направихте една основна грѣшка.

**Х. Калфовъ** (д. сг): Ние счетохме, че трѣбва да се върви изъ тоя пѣтъ, защото той е добрия пѣтъ на бѣл-

гарската история и него следваме. И Сговорът четири години управлява и с чест, и с успѣхи за България.

**Н. Мушановъ (д):** Азъ се борихъ два дена съ васъ за да кръстите новата партия „Демократически сговоръ“, а вие искахте да наименовате и партията, и вестника „Народенъ сговоръ“. Цѣли два дена съмъ се борилъ съ васъ за да кръстите партията „Демократически сговоръ“.

**Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг):** А защо избѣгахте отъ Сговора?

**Н. Мушановъ (д):** Защото искаха да го кръстятъ „Народенъ“.

**Х. Калфовъ (д. сг):** Въ числото на концесиитъ, които отъзи направиха, за да създадатъ една голѣма политическа сила, бѣше и тази дума, за която вие настоявахте. Въ това пакъ ще видите благороднитъ пориви, отъ които се движеха тия хора, да събератъ доброто и почтеното отъ всичкитъ генерации за следване добрия и сигуренъ пътъ на България! (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

**Н. Мушановъ (д):** На кого ржкоплѣскате? На мене или на него?

**Отъ сговориститъ:** На него.

**Т. Христовъ (д. сг):** На дезертъори не се ржкоплѣска. Вие избѣгахте умишлено, г. Мушановъ! И нищо не Ви оправдава! Много по-добре щѣше да бѣде, ако бѣхте останали въ редоветъ на Сговора, отколкото въ редоветъ на дружбащитъ. — тѣзи, които Ви пратиха въ Шуменския затворъ и скубѣха брадитъ и мустацитъ ви!

**Н. Мушановъ (д):** Кѣде бѣше по-рано да ми каженъ това? Много си закѣснѣлъ!

**Т. Христовъ (д. сг):** Не съмъ закѣснѣлъ. Вие искате да играете ролята на менторъ въ Парламента! Теории ще ми развивате тукъ за околийскитъ началници, когато тѣ сяко иматъ право да говорятъ! Дезертъоръ сте вие! Вие дадохте куражъ на дружбащината!

**Н. Мушановъ (д):** Ти да не си билъ въ бившата народнишка партия?

**Т. Христовъ (д. сг):** Безсрамници такива! (Глъчка)

**Председателъ:** (Звъни)

**Н. Мушановъ (д):** Ти откога започна да правишъ политика, бе герою! (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата) Азъ 25 години съмъ правилъ политика и съмъ се борилъ само за васъ! И ти ще ме обвинявашъ въ дезертъорство!

**Т. Христовъ (д. сг):** Вие пакъ ще отидете въ Шуменъ, като говорите така.

**Председателъ:** (Звъни) Моля, г. Мушановъ!

**Н. Мушановъ (д):** Ето едно свидетелство какво съмъ писалъ за дружбащия режимъ: (Показва фотографическата снимка отъ търновскитъ събития на 17 септември 1922 г.) „Споменъ отъ дни на безправие и жестокост“. Азъ съмъ го писалъ това въ затвора. Виждашъ ли го?

**Т. Христовъ (д. сг):** Защо дадохте тогава ржка на дружбащитъ?

**Н. Мушановъ (д):** И пакъ казвамъ, че това бѣше единъ режимъ на безправие и жестокостъ.

**Т. Христовъ (д. сг):** Защо имъ дадохте тогава ржка?

**Н. Мушановъ (д):** Защо съмъ имъ далъ ржка! Ти си много зеленъ още, за да разберешъ това!

**Т. Христовъ (д. сг):** А вие сте много акѣлия!

**Министъръ С. Василевъ:** Г. Мушановъ! Вие запитахте г. Тома Христовъ Янчевъ, и нѣкакъ си иронично му казахте „герою“, „околийски началникъ“ и т. н. Той е въ

листата на Демократическия сговоръ въ Пазарджишката околия.

**Н. Мушановъ (д):** Като Вашъ колега.

**Министъръ С. Василевъ:** Азъ съмъ длъженъ, за Ваше освѣтление и за освѣтление на г. г. народнитъ представители, да кажа кой е той. Той прави политика откогато е офицеръ въ българската армия.

**Н. Мушановъ (д):** Политика прави оттогава?!

**Министъръ С. Василевъ:** Той служи на България!

**Отъ лѣвицата:** А-а-а!

**Н. Мушановъ (д):** Моля, поправете се.

**Министъръ С. Василевъ:** Политика се прави и когато се служи на България. — Той е онзи, който носи 7—8 рани на тѣлото си.

**Н. Мушановъ (д):** Доблестенъ човѣкъ!

**Министъръ С. Василевъ:** Моля Ви се, изслушайте ме, г. Мушановъ. Вие се интересувате да го познавате. Азъ така разбрахъ.

**Н. Мушановъ (д):** Искамъ да кажа, че е зеленъ политикъ, защото азъ, когато съмъ правилъ политика, той не се е занимавалъ съ нея, следователно и критиката, която той ми прави сега, е грѣшна на много мѣста.

**Т. Христовъ (д. сг):** Азъ бѣхъ избранъ за народенъ представител не като околийски началникъ, а като партиенъ деецъ. И народътъ ме е пратилъ тукъ!

**Н. Мушановъ (д):** Азъ казвамъ, че по-добре щѣше да бѣде да оставите политиката на другитъ хора, защото вие сте много остростени хора. Това искамъ да кажа, и като поразмислите, ще разберете, че е тѣй.

**Министъръ С. Василевъ:** Г. Мушановъ! Азъ искамъ да удовлетвори едно Ваше любопитство.

**И. Русевъ (д. сг):** Азъ като министъръ на вътрешнитъ работи, не съмъ билъ остростенъ, но съмъ Ви правилъ бележка, г. Мушановъ, да бѣдете по-скромни.

**Н. Мушановъ (д):** Азъ направихъ на Васъ друга бележка, когато ме обвинихте въ Шуменския затворъ, че азъ съмъ се отказалъ отъ политиката.

**И. Русевъ (д. сг):** И сега твърдя това.

**Н. Мушановъ (д):** И когато станаха тукъ моитъ другари г. Михаилъ Маджаровъ и г. Даневъ да Ви изболчатъ, Вие имахте дебелоочиего още да говорите! Разбрахте ли какво съмъ искалъ да Ви кажа?

**И. Русевъ (д. сг):** Не заслужавате да Ви отговарямъ. Вие сте невъзпитанъ човѣкъ, щомъ имате такъвъ езикъ, съ който азъ съмъ безсиленъ да се боря.

**Н. Мушановъ (д):** Да се подигравате съ съдбата на единъ затворникъ въ Шуменъ, това възпитание ли е? Или сме родени аслам само да се подигравате съ насъ!

**И. Русевъ (д. сг):** Вие не сте възпитанъ човѣкъ!

**Н. Мушановъ (д):** Не съмъ възпитанъ човѣкъ ли?

**И. Русевъ (д. сг):** Ако обичате, ще Ви посоча лицето, за да идете да го питате.

**Н. Мушановъ (д):** Ако при свидетелството на двама мои другари вие продължавате да твърдите това, вие сте дебелооченъ човѣкъ.

**И. Русевъ (д. сг):** Азъ нѣма да отговарямъ на г. Мушанова, защото той е невъзпитанъ човѣкъ, щомъ говори съ такъвъ езикъ — уличенъ езикъ, който свидетелствува, че г. Мушановъ е невъзпитанъ.

**Н. Мушановъ (д):** Хайде-де! Азъ искахъ да ми кажете лицето, което твърди това.



**И. Русевъ** (д. сг): Азъ Ви казахъ: ако обичате, ще Ви го кажа вънъ, а не въ Събранието.

**Н. Мушановъ** (д): А азъ Ви казахъ: кажете го сега публично, да се чуе името на този мерзавецъ въ Народното събрание. Защото азъ достойно съмъ носилъ тежката съдба на затворникъ и никой нѣма право да се подиграва, най-малко Вие, ужъ нашъ спасителъ и герой на 9 юний.

**Отъ сговориститѣ**: Не ужъ, а истина!

**Председателътъ**: (Звъни)

**Н. Мушановъ** (д): Съдбата ми е нещастна, че . . .

**П. Гаговъ** (д. сг): Ние ходихме да работимъ, когато Вие бѣхте въ затвора, и избори правихте, и показахме, че можемъ да водимъ политика.

**П. Стояновъ** (д. сг): Когато Вие, г. Мушановъ, стояхте въ затвора, ние ходихме всрѣдъ народа да събираме черни бюлетини за васъ, дневниятъ съюзници на Томова, на когото днесъ давате лѣвата си ръка.

**Н. Мушановъ** (д): 20 години азъ съмъ се борилъ за васъ. И ти тогава бѣше въ Демократическата партия.

**П. Стояновъ** (д. сг): А ние като нѣкакво стадо ли да вървимъ подиръ Васъ?

**Н. Мушановъ** (д): Не казвамъ като стадо, но казвамъ, че когато Ви изхвърлятъ нѣма нито единъ да върви следъ васъ. Недейте отвара старитѣ тевтери!

**П. Стояновъ** (д. сг): Отворете ги, за да си видимъ смѣтитѣ.

**Н. Мушановъ** (д): За насъ сега се казва, че сме невъзпитани, когато си казваме мѣжитѣ!

**И. Русевъ** (д. сг): За такъвъ езикъ това може да се каже.

**Н. Мушановъ** (д): Вие сте възпитанъ — да се подигравате съ моята съдба като затворникъ и да нѣмате и до днесъ куража да ми кажете, кой е този мерзавецъ!

**И. Русевъ** (д. сг): Защото не ме питахте.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ Ви питахъ, но Вие не ми го казахте. И Вие ще говорите сега за възпитание! Това е дума, която мѣчно се разбира.

**Министъръ С. Василевъ**: Г. Мушановъ! Ако ставамъ, правя го по дългъ, затуй защото Вие поставихте единъ въпросъ и азъ ставамъ да Ви дамъ освѣтление. Мисля, че Вие ще имате нужното търпение, а сѣщо и другитѣ, г. г. народни представители, та когато се засѣга характеристиката на единъ депутатъ — той не е сега околийски началникъ, а е депутатъ — онзи, който най-добре го познава, който работи съвмѣстно, рамо до рамо съ него, да Ви даде освѣтление. Той служи на България отъ 20-годишна възраст. Той е родомъ много по-далечъ, отколкото сѣ нашитѣ територии — нѣкъде отъ Костурско. Сѣщиятъ той на фронта получи 7 или 8 рани, падна въ пленъ и неговитѣ нравствени качества го тикнаха да броди 8 дена изъ балканитѣ, за да се отърве отъ тоя пленъ. Когато цѣлата армия бѣше заложена, и когато другитѣ останаха, той заедно съ Костадинчевъ, сегашенъ панагюрски околийски началникъ, пребродиха всичкитѣ телени мрежи и се върнаха въ България. По-нататкъ той служи известно време като офицеръ. При онзи режимъ, който днесъ се подложи на критика, той не можеше да остане въ редовитѣ на армията.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ не съмъ го оскърбилъ.

**Министъръ С. Василевъ**: Оставете ме спокойно да дамъ характеристиката му. Не казвамъ, че сте го оскърбили, а давамъ характеристиката му. — На 9 юний сѣщиятъ този човѣкъ съ още 7 души действующи и запасни офицери бѣше обграденъ при вилата на Стамболийски и ние го знаехме убитъ. Той остана живъ. Той е партиенъ човѣкъ. Отъ никаква бивша партия не е. Той е отъ младитѣ хора.

Политическитѣ му убеждения днесъ сѣ тия на Сговора, и днесъ той е избранъ отъ Пазарджишката околия съ 15 хиляди гласа, за да стои тукъ на банкитѣ на Народното събрание (Рѣкопלטскания отъ сговориститѣ)

**Н. Мушановъ** (д): Какво съмъ казалъ? Че г. Христовъ билъ околийски началникъ! Обидихъ ли го съ нѣщо?

**И. Лѣкарски** (д. сг): Много скоро забравяте какво сте казали.

**Н. Мушановъ** (д): Кажете ми съ какво съмъ го обидилъ?

**К. Николовъ** (с. сг): По адресъ на новитѣ политикани Вие твърде често тукъ подхвърляте такива фрази: този разбира, онзи не разбира.

**Н. Мушановъ** (д): Това е мое мнение.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. Мушановъ, оставете ме да свърша.

**Д-ръ Н. Чирпанлиевъ** (д. сг): Г. Мушановъ! Вие имате единъ аршинъ: да обиждате. Престанете съ това. Кой отъ Вашитѣ бивши приятели въ тая Камара не сте обидили досега!

**Н. Мушановъ** (д): Кого съмъ обидилъ?

**Д-ръ Н. Чирпанлиевъ** (д. сг): Кого сте пощадили отъ Вашитѣ бивши приятели, да не сте го оскърбили? Не подoba на политическия рангъ, който имате.

**Н. Мушановъ** (д): Азъ не съмъ оскърбилъ никого. Даже не съмъ оскърбилъ г. Кемилева, който постоянно ме оскърбява. (Смѣхъ)

**Д. Нейковъ** (с. д): Да се вземе актъ отъ тия изявления.

**Н. Кемилевъ** (д. сг): Азъ се чудя какъ се обръщашъ къмъ този човѣкъ, който носи осемъ рани, съ думитѣ: „Кой си ти бе, герой“? Това не е ли жестоко оскърбление?

**Н. Мушановъ** (д): Г. Кемилевъ! Азъ не съмъ осмивалъ човѣка като герой, войникъ или офицеръ. Азъ попитахъ: отъ коя е партия? Нѣма защо да ми хвърляте упръци.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ**: Обичамъ да вървамъ, че свършиха вече тия пререкания. Моля и Васъ, г. Дяковъ, свършете.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Свършвамъ. Става половинъ часъ не съмъ казалъ нито дума.

Г. г. народни представители! Казахъ за счеплението, което съществува въ Демократическия сговоръ. Да завърша мисълта си.

Г. Малиновъ, смѣтамъ, че би услужилъ много по-добре и на себе си и на демокрацията въ страната, ако се обърне къмъ Демократическия сговоръ като къмъ партия и говори за комбинации, каквито и да били тѣ, съ Демократическия сговоръ. И когато той направи тая стѣпка, тогава ние ще можемъ да му отговоримъ дали ще бѣде по-полезно да се възприеме коалиционната комбинация или ще бѣде по-добре ако той лоялно и открито самъ дойде въ Демократическия сговоръ. Защото моето наблюдение ми дава право да заключа, че политическата съдба на г. Малинова рано или късно ще го заведе въ Демократическия сговоръ.

**К. Николовъ** (д. сг): И вратата му сѣ отворени. Съ радостъ ще го приемемъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Две думи за тѣй наречения оловенъ блокъ. Азъ смѣтамъ за дългъ да изтъкна, че ако ние не желаемъ властѣта да премине въ ръцетѣ на Земледѣлския съюзъ, това ъе е отъ предразсѣдъци. Азъ приемамъ да направя концесията, че има водачи на Земледѣлския съюзъ, които смѣтатъ, че наистина могатъ да образуватъ една комбинация за управление съ г. Пастухова. Азъ видѣхъ куража, който г. Пастуховъ прояви тукъ за пръвъ пѣжтъ вчера, да скѣпса окончателно съ г. Малинова и да смѣта, че оловния блокъ може самостоятелно да поеме управлението на страната.

Но, г. г. народни представители, като се абстрахирамъ отъ грѣшкитѣ на Земледѣлския съюзъ, азъ смѣтамъ, че ще

бъже една опасност за нашата страна, ако Земледѣлския съюз по какъвто и да е начинъ се доближи до управлението на страната. Не защото мисля лично г. Маркова за опасенъ — азъ не съмъ отъ тѣхъ. Азъ смѣтамъ даже, че може да има и други отъ тѣхнитѣ водачи, които да не сѫ толкова опасни. Но отъ четири години насамъ азъ не виждамъ да се прави нѣщо, за да се прочисти Земледѣлскиятъ съюзъ, за да престане той да бѣже една жакерия, една организация политическа, отъ която систематически се гонятъ интеллигентнитѣ сили въ нашата страна, и да се унищожи въ нея оная стихия на низки човѣшки инстинкти и страсти, които сѫ изкарани на повърхността на тая политическа организация.

**П. Миновъ** (з. в): Защото сме политически противници, затуй приказвашъ тѣй. Я ела при насъ, да видишъ! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Следъ 17 септемврий 1922 г. Стамболийски произнесе отъ това мѣсто своята прословута речъ по случай септемврийскитѣ събития презъ 1922 г. Вчера прелиствахъ речта му. Той заявява отъ тукъ: „Г. г. народни представители! 17 септемврий 1922 г. донесе на България нова конституция — това е цепеницата“. И господата отъ улица „Врабча“ № 1, както се титулуватъ, въ всѣки брой на своя вестникъ проповѣдватъ днесъ на своитѣ последователи култа къмъ личността на тоя държавникъ, който отъ това мѣсто правѣше подобни проповѣди. Ако, г. г. народни представители, тѣ не се прочистиха, ако, напротивъ, тѣ продължаватъ да се кланятъ на духа на Стамболийски — азъ не зная дали г. Марковъ съ всичкото си добро желание, дали г. Пастуховъ или г. Чешмеджиевъ, който отъ десетъ години проповѣдва все тая идея за съюзъ съ дружбашитѣ, ще имъ бѣже по силитѣ да се справятъ съ стихията на оная жакерия, която на нова смѣтка ще се зкачи до върховетѣ на управлението.

**П. Миновъ** (з. в): Не бойте се!

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Ето отъ коя гледна точка азъ смѣтамъ земледѣлското движение за една опасност. Защото естественото мѣсто на земледѣлското движение у насъ е то да бѣже една здрава буржоазна сила, една консервативна политическа сила, която да брани сегашниятъ буржоазенъ общественъ строй. Но една партия, която и днесъ въ своя вестникъ пише противъ буржоазията, една партия, която и днесъ служи на болшевишки тенденции; една партия, която и сега проповѣдва култа къмъ личността на Стамболийски — такава една партия е като една лисица, която се крие и свива; тя е жаравата подъ пепелъ, която жаравата утре, когато се вдигне крайчецътъ на тая пепелъ, ще избухне въ пламъци, които могатъ да обзематъ цѣлата страна и да струватъ бѣдащето на България.

**Нѣкои отъ земледѣлцитѣ**: Точно обратното е.

**П. Миновъ** (з. в): Фантоми си строите.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Ше завърша тоя въпросъ. Последниятъ аргументъ, който господата отъ тамъ даватъ е: „Народа ще си каже думата“. Ние приемаме това. Петъ месеца откакъ станаха изборитѣ. Какво искате вие? Ние не говоримъ за 40 години управление, ние не живѣемъ съ тая илюзия. Нѣма властъ, която да е била вѣчна, всѣка властъ има своя край. Но чакайте да изтече 4 годишниятъ мандатъ и да извършимъ работата, която ни е възложилъ българскиятъ народъ. (Възражения отъ лѣвицата)

Г. г. народни представители! Тукъ вчера г. Пастуховъ спекулира съ една мисль, която е била изказана отъ единъ правителственъ ораторъ. Споменало се е за силна властъ. Г. Статевъ пъкъ въ своята речъ прави алюзия за нови сили, които стоели въ дѣсно на сегашното правителство. Това сѫ едни интриги, които сѫ съшити съ много бѣли конци. Въ Демократическия съговоръ нѣма хора, които да сѫ за силна властъ, и други, които сѫ противъ силна властъ. Всички сѫ за силна властъ въ рамкитѣ на законитѣ и по разбиранята на демократията. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Всички у насъ сѫ противъ коалиционната система, която дава слаби управления, и сѫ за силна властъ, която ще се даде и се дава отъ една масово организирана политическа сила на българска буржоазия. И когато ние говоримъ тукъ, или дру-

гаде нѣкаде се говори за силна властъ, нека г-дата не спекулиратъ съ това понятие и нека не говорятъ, че въ срѣдата на Демократическия съговоръ имало фашисти, имало фашизъмъ. Никой въ нашата срѣда не е мислилъ, че фашизъмътъ, който въ Италия изникна при едни особени условия, който вирѣе тамъ при едни специални условия, че тоя сѣщиятъ фашизъмъ, тая форма на управление може да се пренесе у насъ. Г. Пастуховъ вчера разбиваше отворени врати. Никой отъ насъ не е мислилъ, че могатъ да се тръпятъ каквито и да било организации, които смѣтатъ, че може да се тури кръстъ на Парламента и той да се замѣсти съ единъ назначенъ Парламентъ или една диктатура, каквато има въ Италия. Азъ дължа да отбележа това обстоятелство, защото смѣтамъ, че покрай многото мѣроприятия, които правителството обещава да предприеме, ние имаме една голѣма задача — да се засили властта въ селото. Властъ въ селото не сѣществува. Когато преди две години азъ тукъ по закона за общинскитѣ мѣроприятия изнесохъ идеята за назначаване на кметове, когато това се изнесе нѣкъде въ печата, когато тукъ и моятъ другаръ г. Никифоровъ го каза или утре другъ нѣкой ще го каже, насъ веднага ни обявяватъ за реакционери. Нима Вандервелдъ, който управлява днесъ Белгия съ назначавани кметове, е по-малко демократъ или по-малко социалистъ, отколкото нашитѣ социалисти, или други, които стоятъ налѣво? Ние подхвърляме идеята за засилване на властта въ селото, защото централна властъ въ селото не сѣществува, връзката между нея и селото е слаба. Ние назначаваме днесъ за кметове ония, които сѫ се отличили въ нашитѣ партийни състезания. Утре, когато дойде на властъ друга партия, тя ще назначава своитѣ си. Азъ не желая да влизамъ повече въ подробности, но смѣтамъ, че това е единъ голѣмъ държавенъ въпросъ. Ако искаме въ селото да има благоустройство, да има строителство, трѣбва да имаме достойни представители на държавната властъ.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Това не е демократично, г. Дяковъ.

**С. Савовъ** (д. сг): Ако има „олеле“ отъ избранъ кметъ, още повече „олеле“ ще има отъ назначения кметъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Знаете ли вие каква разлика има, когато българинътъ е председател на тричленна комисиия и когато е избранъ кметъ? Шестъ години утвърждавамъ бюджетите на общини и знамъ тази работа. Тази мисль трѣбва да излезе отъ срѣдата на Демократическия съговоръ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) (къмъ земледѣлцитѣ) Не искамъ вие да ми ржкоплѣскате.

**И. п. Янчевъ** (з. в): Г. Дяковъ! Отговорете ми тогава на този въпросъ: щомъ сте на различни мнения, питамъ, сте ли една партия, или сте едно коалиционно правителство?

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Ние сме партия, не сме стадо, както бѣха вашитѣ дружбашки депутати въ Парламента.

**П. Миновъ** (з. в): Този бѣлобродъ старецъ (Сочи С. Савовъ) има повече опитностъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Ние не сме фашисти, когато искаме законътъ за защита на държавата да се прилага по единъ разуменъ смисленъ начинъ. Законътъ за защита на държавата ще трѣбва да се тълкува по смисълъ, който искаме да му дадемъ въ 1923 г. Такива организации, които публично развиватъ и проповѣдватъ у насъ идеитѣ на болшевиизма, не могатъ да се оставятъ свободни да ги проповѣдватъ, като само измѣнятъ формално своето име.

**Д. Нейковъ** (с. д): Включително и фашистскитѣ организации, разбира се.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Азъ, г. Нейковъ, зная, че вие бѣхте съ насъ, когато гласувахме закона за защита на държавата.

**Д. Нейковъ** (с. д): Въ този законъ е казано „всички организации“, включително и фашистскитѣ. Тази корекция Ви права.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Съгласенъ съмъ.

**Д. Нейковъ** (с. д): Обаче вие къмъ тѣзи организации не поглеждахте. И права е мисльта на г. Пастуховъ, че ние

сме предъ една опасностъ, съ която и вие мъчно ще можете да се справите.

**И. Петровъ** (д. сг): Следъ 9 юний пѣше по-високо, по-громко отъ насъ марша на 9 юний.

**Д. Нейковъ** (с. д): Това сж палаври. Азъ те моля да не примѣсвашъ хубавата речъ на г. Дяковъ съ такива палаври. Поучи се нѣщо отъ г. Дяковъ.

**И. Петровъ** (д. сг): Нѣма какво да се уча, ами бѣдете по-характерни хора. Оттървете се отъ тая продажностъ.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Като свършвамъ, азъ искамъ да обърна внимание съ нѣколко мисли върху две или три язви, които виждамъ въ нашия животъ, като човѣкъ, който често отивамъ въ провинцията. Азъ съмъ отъ ония амбулантни политици, които два дена сме тукъ, два дена сме въ провинцията и смѣтамъ, че имаме основание да изнесемъ онова, което долавяме въ провинцията.

Има една язва, за която тукъ не се е говорило, която съществува у насъ отъ дълги години. Това е конекрадство. Азъ дължа тукъ да изнеса тая болка и да моля правителството да ни занимае съ този голѣмъ за селското население въпросъ.

Има още единъ въпросъ, който, смѣтамъ, трѣбва да интересува цѣлото Народно събрание. Г. г. народни представители! Тукъ се говорѣше за тероръ на властѣта; днесъ други говорятъ за тероръ на властѣта. Азъ не зная кой тероръ е по-голѣмъ, дали този тероръ, за който обвиняватъ насъ, или онзи тероръ, който върши българската опозиция чрезъ своя печатъ. Азъ имамъ тукъ документи, които не можахъ да изнеса и поради напредналото време нѣма да имамъ възможностъ да ги изнеса. Но има факти, които поразяватъ.

Въ навечерието на последнитѣ избори г. Лулчевъ праща една телеграма въ в. „Народъ“ и апелира чужди кореспонденти да отидатъ да видятъ какви насилия се вършатъ въ неговия градъ.

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Кѣмъ насъ дохожда единъ машинописецъ, нѣмски еврейинъ, заедно съ известния Чешмеджиевъ, копиеносецъ на българската демокрация, родопскиятъ помакъ! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

**Д. Нейковъ** (с. д): Жалко!

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Какво „жалко“!

**Д. Нейковъ** (с. д): По-добре е да слушашъ. Съ реване не става, малко умъ се иска.

**Председателътъ**: (Звъни)

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Какво реване! Твоята муцуна много ли е хубава?

**Д. Нейковъ** (с. д): Успокойте го, г. председателю.

**Председателътъ**: И вие имате нужда отъ успокоение.

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Откъде-накъде ще оставя да ми поставя свѣстѣта подъ карантина Чешмеджиевъ? Григоръ Чешмеджиевъ те направи депутатъ, за да ядешъ!

**Д. Нейковъ** (с. д): Това е мърсотия!

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Не е мърсотия. Вие сте мърсникъ!

**Д. Нейковъ** (с. д): Г. председателю! Не желая да му отговарямъ съ сжщитѣ думи, защото не заслужава.

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Вие заслужавате! Вие сте възпитанъ човѣкъ!

**Д. Нейковъ** (с. д): Трѣбва да сте пиянъ.

**Т. Стоилковъ** (д. сг): Вие сте пиянъ. Азъ Ви познавамъ. Като гимназиаленъ учителъ въ Дупница пиехте ракия.

**Д-ръ Ц. Дяковъ** (д. сг): Нѣколко дена следъ туй г. Лулчевъ помѣства въ в. „Народъ“ лика на едно лице, превър-

зано съ кърпа, като отдолу се пише: „Жертва на кървавия изборенъ тероръ“. Когато се отива да се провѣри фактътъ, установява се, че човѣкътъ, на когото ликътъ е даденъ въ в. „Народъ“, е билъ фотографиранъ въ пияно състояние, билъ е арестуванъ, защото е билъ пиянъ; когато сж го питали въ трезво състояние; казалъ е, че съ политика никога не се е занимавалъ и че никой абсолютно не го е безпокойлъ за неговитѣ политически убеждения.

Г. г. народни представители! Да цитирамъ ли факта, че единъ нашъ другаръ, като г. Петровичъ, който е практикъ въ стопанската областъ, единъ цененъ човѣкъ за Парламента, бѣше унищоженъ поради интригата и клеветата, която се разпространи? Единъ голѣмъ журналистъ, писателъ Трифонъ Куневъ, излѣзе въ единъ дружбашки вестникъ и писа, че г. Петровичъ изнесълъ хиляда и нѣколко вагона храни отъ България и станалъ причина населението да гладува. Интригата се пусна, цѣла година бѣше тормозенъ тоя човѣкъ. Г. Петъръ Петровичъ — стана притча во езицехъ, и ние, сговорътъ, се намѣрихме просто въ недоумение какво да правимъ съ този човѣкъ. Една година следъ туй сждѣтъ каза своята дума. Трифонъ Куневъ бѣше осжденъ на една година затворъ и петъ или десетъ хиляди лева глоба, и отиде по единъ много недоуменъ за него начинъ да се извини на г. Петъръ Петровичъ, за да го освободи отъ затвора. Но фактътъ е налице: този човѣкъ бѣше политически и морално унищоженъ.

Да цитирамъ ли случая съ редактора на в. „Независимостъ“, когото на два пѣти вече осждатъ по нѣколко години затворъ за тоя атентатъ, който всѣки день устройва срещу честѣта и достойнството на хората: да цитирамъ ли случая съ г. Пуневъ, редакторъ на в. „Народъ“; да цитирамъ ли случая съ апокрифното писмо на г. Петко Стояновъ въ миналото? Тѣ сж потресающи факти, г-да. Човѣшката личностъ у насъ е изложена, е поставена въ едно беззащитно състояние. Българската държава има единъ дългъ да защити тая личностъ. Предложението на г. Казаровъ трѣбва да бѣде усвоено, то трѣбва да стане законъ. Трѣбва най-сетне, когато единъ човѣкъ бѣде наклеветенъ, когато бѣде осжденъ на смъртъ, да му се даде възможностъ да получи една защита чрезъ печата. Азъ смѣтамъ, че това е единъ голѣмъ общественъ въпросъ, съ който можемъ да се занимаемъ въ настоящата сесия на Народното събрание.

Г. г. народни представители! Свършвамъ. Азъ смѣтамъ, че най-голѣмото зло на нашия общественъ животъ е партизанството. Азъ чухъ тукъ вчера г. Андреевъ да говори за партизанство. Азъ бихъ препорѣчалъ на него, па и на всички да прочетатъ хубавата студия на уважаемия г. Влайковъ въ „Демократически прегледъ“, въ която той, съ своето чисто ледо и съ своя кристаленъ идеализъмъ, е вложилъ такива ценни мисли за българското партизанство, които трѣбва да се знаятъ отъ всички. Не е партизанство това което можемъ да въошимъ отъ тая страна (Сочи болшинството) че сме назначавали наши чиновници, както се говорѣше вчера: партизанство е всѣко едно злоупотѣбление съ истината. Онази спекула, която се въоши въ този моментъ съ нешастията на нашия народъ, онѣзи неистини, които се изнасятъ въ публични събрания, онзи начинъ, съ който се извѣртва истината — всичко това е партизанство. И азъ смѣтамъ, че когато ние заселаваме въ този Парламентъ въ сравнително по-спокойни времена, ние имаме дългъ да се замислимъ върху този въпросъ. Съ нашето партизанство ние сме раздѣлили народа на 14 партии. Това положение не може да продължава. Азъ смѣтамъ, че когато е въпросъ за групиране на общественитѣ сили, било въ Демократическия сговоръ, било въ Националлибералната партия, било клѣто и ла било другаде, всички имаме единъ дългъ — да насѣдчимъ този процесъ на групиране. Насѣдчаваме ли групирането, ние рѣжемъ коилата на българското партизанство. Когато свършимъ съ това партизанство, само тогава смѣтамъ, че нашата страна ще дочака по-добри дни.

Г-да! Азъ ще свърша съ заключителнитѣ думи, които каза уважаемия г. Малиновъ онзи день. Той въ заключителната частъ на своята речъ каза: „На българската политика трѣбва да възложимъ да намѣри онѣзи голѣми и сигурни пѣтища, които ще замѣстятъ малкитѣ пѣтеки, по които ние често се движимъ, за да преследваме нашитѣ лични цели, а не целитѣ на България“.

Азъ мисля, г. г. народни представители, че тогава, когато всички застанемъ предъ свѣтлия ликъ на България и се вслушаме въ онзи зовъ на хилядитѣ жертви, които въ двѣтъ войни съ своитѣ кости покриха четиритѣ крайща

на Балканския полуостровъ, и въ зова на жертвите, които паднаха отъ дветъ страни въ кръвопролитната гражданска война, зовъ, който несъмнено, непрестанно и настойчиво всъки день иска отъ насъ да си подадемъ братски ръка за помирение, и когато отъ друга страна ние успѣемъ въ нашитъ души и въ нашитъ сърдца да изгонимъ бацила на партизанството и тамъ дълбоко да туримъ чистото знаме на България, вмѣсто повече или по-малко нечиститъ наши лични знамена и на нашитъ партии — тогава ние сигурно, имайки куража, черпейки вдъхновение отъ безценнитъ

качества на българския народъ, ще намѣримъ сигурнитъ и голѣми пътища къмъ щастието и величието на България.

Отъ сговориститъ: Браво! (Продължителни ръкоплѣскания)

Председательтъ: Вдигамъ заседанието за утре съ сѣщия дневенъ редъ.

Вдигнато въ 21 ч. и 5 м.

Председатель: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседатель: А. ХРИСТОВЪ

Секретарь: ИВ. Д. МИХАЙЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

## СЪДЪРЖАНИЕ

|                                                                                                                                              | Стр. |                                                                                            | Стр. |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Отпуски разрешени на народнитѣ представители: Вла-<br>димиръ Димитровъ, Д-ръ Димо Желѣзовъ, Не-<br>дѣлко Топаловъ и Николай Савовъ . . . . . | 129  | третиране на нѣкои политически затворници въ<br>Пловдивския окръженъ затворъ (Съобщение)   | 129  |
| Питане отъ народния представител Д. Димитровъ<br>къмъ министра на правосъдието по случай лошо                                                |      | Проекто-отговоръ на тронното слово (първо четене —<br>продължение разискванията) . . . . . | 129  |
|                                                                                                                                              |      | Дневенъ редъ за следующето заседание . . . . .                                             | 158  |